

هداية المريدين

تصنيف

مخدوم محمد ابراهيم نثوي

تحقيق ۽ مقدمو

ڊاڪٽر عبدالغفار سومرو

ڊاڪٽر اين اي بلوچ
انسٽيٽيوٽ آف
هيئر ريٽيڇ ريسرچ

هداية المريدين

تصنيف

مخدوم محمد ابراهيم نثوي

تحقيق ۽ مقدمو

ڊاڪٽر عبدالغفار سومرو

ڊاڪٽر اين.اي بلوچ

انسٽيٽيوٽ آف هيڊيٽيڇ ريسرچ ڄامشورو

2021ع

[ڪتاب جا سڀ حق ۽ واسطا انسٽيٽيوٽ وٽ محفوظ]

انسٽيٽيوٽ جو ڪتاب نمبر (22)

ڪتاب جو نالو: **هداية المریدین**

تصنيف: مخدوم محمد ابراهيم ٺٽوي

تحقيق ۽ مقدمو: ڊاڪٽر عبدالغفار سومرو

ڇاپو پهريون: 2021ع

تعداد: 500 ڪاپيون

ISBN: 978-969-2296-01-4

ڪمپوزنگ: دانش پير ڪمپوزرس، حيدرآباد سنڌ

ڇپائيندڙ: ڊاڪٽر اين.اي. بلوچ انسٽيٽيوٽ آف هيريٽيج ريسرچ ڄامشورو

ثقافت، سياحت ۽ نوادرات کاتو حڪومت سنڌ

ڇپيندڙ: ايلسا پبليڪيشنس حيدرآباد، 0300_3200824

مُلھ: =/400 روپيا

ڪتاب ملڻ جو هنڌ

(1) ڊاڪٽر اين.اي. بلوچ انسٽيٽيوٽ آف هيريٽيج ريسرچ ڄامشورو

ويجهو يوٽ هاسٽل، ڄامشورو

(2) سنڌي ادبي بورڊ جو ڪتاب گهر، تلڪ ڇاڙهي، حيدرآباد

(3) قليچ ڪتاب گهر، سنڌي لئنگويج اٿارٽي، حيدرآباد

رابطي لاءِ: 022-9213012

فهرست

5	اداري پاران:	ڊاڪٽر الطاف جو ڪيو
7	مهاڳ	ڊاڪٽر عبدالغفار سومرو
9	مقدمو	ڊاڪٽر عبدالغفار سومرو
9	سوانح ۽ سياسي ماحول	.....
14	شاهه صفي الله جو سنڌ ۾ اثر رسوخ	.....
15	تڪملة الشعراء ۽ مخدوم محمد ابراهيم	.....
17	مخدوم محمد ابراهيم جون تصنيفون	.....
18	سلسله طريقت ۽ خليفه	.....
23	ڪراچي جي فتح ۽ سنڌ مان هجرت	.....
27	سنڌ جو آخري سفر ۽ مڏڻي ۾ وفات	.....
29	نقشبندي فڪر جا خاص نُڪتا	.....
35	متن جي جديد نثري صورت	.....
73	اصل متن جو عڪس	.....
141	قلمي نسخي جي پهرئين ۽ آخري صفحي جا عڪس	.....
	ضميمو الف:	تيمور شاهه طرفان ميرن جي نالي سنڌ جي مالڪيءَ جو فرمان (فارسي/سنڌي) .....
144		.....
149	ضميمو ب:	نقشبندي طريقي ۾ مليل اجازت نامي جو عڪس .....
	ضميمو ج:	فهرست مؤلفات مخدوم محمد ابراهيم بن عبداللطيف بن محمد هاشم التتوي .....
156		.....
159	مددي ڪتاب	.....

اداري پاران

جيئن ته هن اداري جي مقصدن ۾ مشرقي ٻولين ۾، سنڌ جي عالمن جي ڪيل ڪم تي تدوين ۽ تحقيق ڪري سنڌي ٻوليءَ ۾ ترجمو ڪري، نئين نسل تائين رسائڻ به آهي. ان حوالي سان، هن انسٽيٽيوٽ پاران هيءُ ڪتاب، رواجي سنڌي ٻوليءَ ۾ منتقل ڪرائي، عام تائين رسائڻ جو سعيو ڪيو ويو آهي. نوجوان محققن لاءِ ڪتاب جي اصل متن جو عڪس پڻ شامل ڪري، بنيادي ماخذ کي هميشه لاءِ محفوظ ڪيو ويو آهي.

انسٽيٽيوٽ پاران، پيش ٿيندڙ تصوف جي فڪري لاڙي تي مبني 'هدايت المريدين' ٻاويهون ڪتاب آهي، جنهن کي جديد نثري صورت ۾ آڻڻ جي سعادت سنڌ جي مايه ناز محقق ڊاڪٽر عبدالغفار سومري کي حاصل رهي. هيءُ ڪتاب تيرهين صديءَ جي برڪ عالم مخدوم محمد ابراهيم ٺٽويءَ جي تصنيف آهي، جيڪا مشرقي ٻولين ۾ ڪيل ڪم جي حوالي سان سنڌ جي عالمن جي هڪ سلسلي جي ڪڙي آهي.

جيئن ته ان دور جا عالم، عربي ۽ فارسيءَ سان گڏوگڏ سنڌي ٻوليءَ جا پڻ برڪ عالم هيا، ان حوالي سان هنن سنڌي ٻوليءَ جي ترقي ۽ ترويج تي وڏو ڌيان ڏنو. عالمن جي اهڙي، عربي رسم الخط تي سنڌي ٻوليءَ ۾، ڪيل ڪم کي 'عالمن جون سنڌيون' سڏيو ويو آهي، جيڪي گهڻي قدر 'الف اشباع' تي مبني رهيون آهن؛ ليڪن 'هدايت المريدين' ۾ 'الف اشباع' کان هٽي ڪري 'قافين' تي مبني سنڌي رچائي وئي آهي. ان قسم جي بيهڪ کي 'ڪبت' به ڪوٺيو ويو آهي، جنهن ذريعي عالم پنهنجو فڪر يا تعليمات رچائيندا هيا.

ان دؤر ۽ موجوده دؤر جي رسم الخط واري بيهڪ ۾ گهڻو فرق ٿي ويو آهي، جنهن تي پڻ محققن کي الڳ سان ڪم ڪرڻ جي گهرج آهي. هن قسم جي بنيادي ماخذن کي پڙهڻ يا ان تي تحقيق ڪرڻ سؤلو ڪم ناهي، جس آهي ڊاڪٽر سومري صاحب کي جنهن اهڙي ڪنن ڪم کي آسان بڻائي، محققن لاءِ نين کوجنائن جا گس هموار ڪيا آهن.

سنڌي صورتخطيءَ جي لحاظ کان فونتن ۾ ’ه‘ جي پنجن روپن (ه، ه، ه، ه، ه) ۽ الف مقصوره (ي ٽپڪن سواءِ) جو انتهائي خيال رکيو ويو آهي، ان لحاظ کان به هيءُ ڪتاب هڪ ماڊل طور ڳڻي سگهجي ٿو.

هن ڪم کي سنڀالڻ ۽ شايع ڪرڻ واري پوري مرحلي ۾ انسٽيٽيوٽ جي ڪارڪن محمد ارشد بلوچ جو ڪردار ساراهڻ جوڳو آهي. اسان کي خوشي ٿئي ٿي جو سنڌ جو هيءُ ورثو، عوامي ۽ علمي حلقي اڳيان آڻڻ ۾ ڪاميابي حاصل ٿي آهي. اميد ته سنڌي ٻوليءَ جي اهر ڪتابن ۾ هن ڪتاب جو اضافو هڪ نيڪ فال ثابت ٿيندو.

اڄ تاريخ: مئي 24، 2021 سنڌي ٻوليءَ جو خدمتگار

ڊاڪٽر الطاف جوڳيو

ڊائريڪٽر،

ڊاڪٽر اين. اي بلوچ انسٽيٽيوٽ آف هيريٽيج ريسرچ

ڄامشورو

مهاڳ

سنڌ ۾ تصوف جا فڪري ماخذ (Sources of Sufi Thought in Sindh)

جي سلسلي جو هيءُ نئون ڪتاب آهي. هن کان اڳ هيٺيان ڇهه ڪتاب سنڌي ادبي بورڊ طرفان شايع ٿي چڪا آهن.

- (۱) بيان العارفين: ملفوظات شاهه عبدالڪريم بلڙيءَ وارو (سال - ۲۰۰۷)
- (۲) رساله فتحيه تاليف مخدوم فتح محمد هالائي (سال - ۲۰۱۱)
- (۳) ينابيع الحياة الابديه (تي جلد) ابوالحسن ڏاهري (سال - ۲۰۱۲)
- (۴) احوال و آثار عبدالقادر بيدل صوفي قادري (سال - ۲۰۱۲)
- (۵) رسالو شاهه عبداللطيف مثنوي روميءَ جي روشنيءَ ۾ (سال - ۲۰۱۶)
- (۶) معارف سلطان الاولياء محمد زمان لواريءَ وارو (سال - ۲۰۱۸)

ان کان سواءِ هيٺيان ٻه ڪتاب سنڌالاجيءَ طرفان شايع ٿيل آهن.

- (۱) مڪمل شرح ابیات سنڌي، شيخ عبدالرحيم گرهوڙي (سال - ۲۰۰۸)
- (۲) منهاج المعرفة، شاهه لطف الله قادري (سال - ۲۰۰۹)

موجوده ڪتاب تيرهين صديءَ جي وڏي عالم ۽ نقشبندي سلسلي جي بزرگ مخدوم محمد ابراهيم جي تصنيف آهي، جيڪو مخدوم محمد هاشم ٺٽوي جهڙي اسلامي دنيا جي وڏي عالم جو پوٽو آهي، جنهن زندگيءَ جا ابتدائي ٻارهن سال سندس تربيت هيٺ گذاريا. سنڌ ۾ هونئن ته نقشبندي سلسلي جي بزرگن جون ڪيتريون تصنيفون آهن، جيڪي اڪثر فارسيءَ ۾ آهن. اسان جي هن وقت تائين تحقيق موجب سنڌي ٻوليءَ ۾ هيءَ پهرين مڪمل تاليف آهي، جنهن ۾ نقشبندي سلسلي جي بنيادي اصولن سان گڏ مخدوم محمد ابراهيم پنهنجي سلسلہ طريقت جو شجرو تفصيل سان بيان ڪيو آهي. ان لحاظ کان هيءُ ڪتاب سنڌ ۾ تصوف جي تاريخ ۽ فڪر ۾ اهم جڳهه والاري ٿو.

هيءَ ڪتاب ۱۲۰۶ھ ۾ لکيو ويو، جيئن مصنف پاڻ ان جي تاريخ ڄاڻائي آهي ۽ اهو ڪتاب ۱۲۹۰ھ ۾ بمبئي مان ليٿو ٿي پڻ ڇاپيو ويو. يعني هيءُ قلمي ڪتاب ۲۸ سال اڳ واري سنڌي صورتخطيءَ جو عمدو مثال ۽ نمونو آهي. اسان ان اهميت جي پيش نظر اصل سنڌي نظر ۽ صورتخطيءَ کي محفوظ رکڻ خاطر ان کي جديد سنڌي نثر جو ويس ڏيکاريو آهي، جنهن سان هن ڪتاب جي اهميت وڌيڪ واضح ٿئي ٿي.

آءٌ شڪر گذار آهيان قومي عجائب گهر ڪراچيءَ جي انچارج محمد شاه بخاريءَ جو جنهن ڪتاب جي قلمي نسخي جو نقل فراهم ڪرڻ ۾ تعاون ڪيو ۽ ان جو عڪس هتي ڏئي رهيا آهيون. ٻيو نسخو ڊاڪٽر محمد اديس السنڌي طرفان مليو، آءٌ سندس ٿورائتو آهيان، جو هن ڪن حوالي وارن ڪتابن جي منجهيل عربي ۽ فارسي عبارت پڙهڻ کان سواءِ پروفن پڙهڻ ۾ وڏي مدد ڪئي. اهڙي طرح انسٽيٽيوٽ جي ڊائريڪٽر ڊاڪٽر الطاف جوکيي ۽ محمد ارشد بلوچ هن ڪتاب جي ڇپائيءَ جي سموري ڪم جي نگراني ڪئي، جنهن لاءِ هو پڻ شڪريي ادائي جا مستحق آهن.

عبد الغفار سومرو

ڪراچي

1- جنوري 2020ع

5- جمادي الاول 1442ھ

مقدمو

سوانح ۽ سياسي ماحول:

مخدوم محمد ابراهيم سنڌ جي وڏي ۾ وڏي عالم مخدوم محمد هاشم جو پوٽو آهي، جيڪو مخدوم عبداللطيف جي گهر ۱۱۶۲ھ ۾ پيدا ٿيو. مخدوم محمد هاشم ۱۱۷۴ھ ۾ وفات ڪئي. ان ڪري چئي سگهجي ٿو ته محمد ابراهيم ٻارهن سالن جي عمر تائين وقت جي وڏي عالم پنهنجي ڏاڏي جي نظرداريءَ هيٺ پرورش پاتي ۽ سندس تعليم و تربيت ان بي مثال علمي ماحول ۾ ٿي.

مخدوم عبداللطيف پڻ پنهنجي وقت جو وڏو عالم هو، جنهن پنهنجي والد مخدوم محمد هاشم کانپوءِ نٿي ۾ علم ۽ قضا جي مسند سنڀالي. هن جڏهن ۱۱۸۹ھ ۾ وفات ڪئي ته سندس لائق فرزند مخدوم محمد ابراهيم کي اهي ساڳيون پنهنجي پيءُ واريون ذميواريون سنڀالڻيون پيون، جنهن جي عمر ان وقت ۲۷ سال هئي.

مير علي شير قانع جيڪو ڪلهوڙا دؤر جو همعصر معتبر مؤرخ آهي، تحفة الڪرام ۾ لکي ٿو:

”هاڻي مخدوم عبداللطيف پيءُ (محمد هاشم ۱۱۷۴ھ) جو جانشين آهي. هو پيءُ جي دستور موجب هر جمعي ڏينهن صبح جو جامع خسرو ۾ چڱي وعظ جي محفل منعقد ڪندو هو. هر روز ٽپهريءَ وقت پنهنجي مسجد ۾ حديث پاڙهڻ جو شغل جاري رکندو هو ۽ پنهنجي مشهور مدرسي کي مڃايو ايندو هو. هن سال يعني سنه 87 (1187ھ) ۾ جڏهن پاڻ ميان سرفراز خان جي لشڪر ۾ قضا جي عهدي تي مقرر ٿيو آهي، تڏهن سندس فرزند

ارجمند ميان ابراهيم عرف موليدنو پيءُ ۽ ڏاڏي وارا
ڪم سنڀالي رهيو آهي.“ (ص 566)

در حقيقت مخدوم محمد هاشم، ڪلهوڙا دؤر جو وڏي ۾ وڏو
عالم، فقيه ۽ محدث هو ۽ هن جي ديني ۽ علمي حيثيت ايڏي شهرت
حاصل ڪري چڪي هئي، جو هن جي هر راءِ کي وقت جا حڪمران تسليم
ڪندا هئا. سنڌ جي حڪمران ميان غلام شاهه ڪلهوڙي طرفان کيس
باقاعدي قضا جو منصب مليل هو. اهڙيءَ طرح مخدوم محمد ابراهيم ميان
سرفراز کان وٺي ميان عبدالنبي ڪلهوڙي جي عهد تائين اهي ذميواريون
سنڀاليندو رهيو. ياد رهي ته ميان عبدالنبي ڪلهوڙن مان آخري حڪمران
هو، جنهن کي هالاڻيءَ جي لڙائي ۾ سال ۱۱۹۶ / ۱۷۸۲ ۾ ميرن هٿان
شڪست ملي، جيڪو پوءِ سنڌ ڇڏي هليو ويو.

‘مناقب مخدومين’^(۱) جنهن ۾ سرهندي بزرگ شاهه صفي الله ۽
مخدوم محمد ابراهيم جي سوانح ۽ مناقب جو تفصيلي احوال ملي ٿو ان ۾
آندل هڪ روايت موجب، سال ۱۱۷۶ ۾ سرهندي بزرگ شاهه صفي الله جو
ڪابل مان سنڌ جي گاديءَ واري شهر ٺٽي ۾ اچڻ ٿيو. سندس ارادو هتان
کان اڳتي حج لاءِ وڃڻ جو هو. ٺٽي ۾ قيام دؤران محمد ابراهيم جنهن جي
عمر ان وقت فقط ۱۴ سال هئي، شاهه صفي الله سان ملاقات ٿي، جنهن جي
عمر پڻ ان وقت ويهن سالن کان مٿي نه هئي. ٺٽي ۾ ان زماني ۾ نقشبندي
بزرگن جي مقبوليت ۽ اثر هو، جنهن جو آغاز مخدوم آدم نقشبنديءَ
(۱۶۵۶/۱۰۶۶) کان ٿيو هو ۽ ابوالقاسم نقشبندي (وفات: ۱۱۳۸ / ۱۷۲۵) جي

(۱) مخدوم محمد ابراهيم جي زندگيءَ جو احوال پهريون دفعو تفصيلي طور ڪتاب ‘مناقب مخدومين’
۾ ملي ٿو، جنهن جو مؤلف ميان محمد امين چوڙائي (چمڙي وارو) آهي. ان ڪتاب ۾ هن شاهه صفي الله
معصومي (۱۱۵۶-۱۲۱۲/۱۷۴۳-۱۷۹۸) جيڪو مجدد الف ثانيءَ جي اولاد مان آهي ۽ مخدوم محمد ابراهيم
ٺٽوي (۱۱۶۲-۱۲۲۵/۱۷۴۸-۱۸۱۰) جو جدا جدا پر ساڳئي ڪتاب ۾ ذڪر ڪيو آهي. ان جو سبب اهو آهي ته
مخدوم محمد ابراهيم شاهه صفي الله جو خاص خليفو آهي ۽ مؤلف جي پنهنجي سان عقيدت آهي ۽ پنهنجي
سان گڏ سفر ۾ رهيو آهي، هو پاڻ مخدوم محمد ابراهيم کان دست بيعت آهي، همعصر هئڻ ڪري
سندس ڏنل مواد خاص اهميت رکي ٿو ۽ گهڻي پاڻي مستند آهي.

دور ۾ اهو گویا عروج تي پهچي چڪو هو. اهو ابوالقاسر نقشبندي هو، جيڪو محمد ابراهيم جو پڙ نانو هو.

اهو ذڪر پڻ 'مناقب مخدومين' ۾ ملي ٿو ته جڏهن ۱۱۹۳ھ ۾ تيمور شاهه ميان عبدالنبيءَ جي شڪايتن تي ۽ پنهنجي خراج وصول ڪرڻ لاءِ شڪارپور ۾ آيو ته، ساڻس شاهه صفي الله گڏ هو. جڏهن مخدوم محمد ابراهيم کي اها خبر پئي ته هو پاڻ شڪارپور آيو ۽ تڏهن شاهه صفي الله سان دست بيعت ٿيو، جنهن کيس خلافت سان گڏ نقشبندي ۽ قادري سلسلي ۾ اجازت ڏني هئي. اهو اجازت نامو به مناقب ۾ ڏنل آهي، جيڪو هن ريت آهي:

اجازت نامه فضيلت کمالات دستگاه حقائق و معارف آگاه
مظهر انوار رباني مولد اسرار رباني اخوي مکان میان محمد
ابراهيم سلمه الله تعالى سبحانه بعد اتمام سلوک طریقت که
سیر الي الله وسیر فی الله عبارت از اوست و حصول کمالات
ولایت صغری و کبری که ولایت اولیا و انبیا و زوال عین و اثر
و شرح صدر اجازت تعلیم طریقه حضرات نقشبندیه و
حضرات قادریه قدس الله تعالی اسرار هم عنایت و مرحمت
نموده شد - انتہی. (مناقب مخدومین - ص ۱۱۲)

شاهه صفي الله مجدد الف ثانيءَ جي اولاد مان آهي، جنهن جي وڏن احمد شاه ابداليءَ جي دعوت تي اچي افغانستان جي شهر ڪابل ۾ سکونت اختيار ڪئي. شاهه صفي الله جو سلسله طريقت ستاويهن واسطن سان رسول اڪرم ﷺ تائين پهچي ٿو، جنهن جو تفصيل هن پنهنجي ڪتاب 'معدن الاسرار' ۾ ڏنو آهي. اڳتي هلي شاهه صفي الله ۽ سندس اولاد جو سنڌ سان گهڻو واسطو قائم ٿيو؛ بلڪه جڏهن شاهه فقير الله علوي ۱۱۹۸ھ ۾ شڪارپور ۾ وفات ڪئي ته هو پاڻ ان جي تعزيت لاءِ آيو هو.

شاهه صفي الله جا گهٽ ۾ گهٽ ڏهه مکتوب مخدوم محمد ابراهيم ڏانهن لکيل ملن ٿا، جن مان ٻنهي ۾ گهرائپ جو احساس ٿئي

١١) ١٢١٢ھ ۾ قلالت جي رستي کان ٿيندو ڪراچيءَ پهتو، جتان هو پنهنجن ساٿين سان گڏ ٻيڙي ۾ مسقط جي بندرگاهه لاءِ روانو ٿيو. ان سفر ۾ ساڻس شاهه فضل الله جيڪو سندس ڀائيجهڙيءَ جو پٽ هو ۽ سندس گهرواري پڻ گڏ هئا. هتان ڪراچيءَ کان اڳتي سفر جو سمورو احوال شاهه فضل الله ’عمدة المقامات‘ ۾ ڏنو آهي، جيڪو هن واپسيءَ کان ڪافي سال پوءِ ١٢٣٣ھ ۾ ٽنڊي محمد خان ۾ لکي مڪمل ڪيو. اهڙيءَ طرح شاهه فضل الله جي ساڳئي سفر جو گويا پيو احوال ’مناقب مخدومين‘ جي مصنف محمد امين چوڙائي پنهنجي تاليف ۾ ڏنو آهي، جنهن جو آغاز هن ١٢٢٤ھ ۾ ڪيو ۽ ١٢٢٣ھ تائين ان کي مڪمل ڪندو رهيو. گويا اهي ٻئي همعصر تذڪرا آهن.

انهيءَ احوال مان خبر پوي ٿي ته انهيءَ سفر جي شروعات ۾ ئي سخت تڪليفون پيش آيون، جو پهريان ئي ڏينهن هو سامونڊي طوفان ۾ ڦاٿل رهيا. انهيءَ کان پوءِ جڏهن هو مسقط جي بندر تي پهتا، ته مخدوم محمد ابراهيم جيڪو اڳي ئي اربق جي شهر ۾ ترسيل هو، تڏهن پنهنجي مرشد شاهه فضل الله ۽ سندس ساٿين جو استقبال ڪيائين. شاهه فضل الله ۽ سندس ساٿين جو اهو قافلو مسقط کان نڪري مخا بندر تي پهتو ۽ اتي سامونڊي سفر کي ڇڏي يمن جي شهر حديد پهتو، جتي شاهه فضل الله سخت بيمار ٿي پيو ۽ مرض جي اها شدت سترهن ڏينهن برقرار رهي. جڏهن ڪجهه چڱيلائيءَ جا آثار ظاهر ٿيا ته وري سامونڊي سفر اختيار ڪيائون؛ ليڪن ٻيڙيءَ ۾ ئي شاهه فضل الله تي بيماريءَ جو شديد حملو ٿيو ۽ هو رحلت ڪري ويو.

اهڙيءَ حالت ۾ هو لاش کي موٽائي حديد ڪڍي آيا، جتي روشن هندي مسجد جي ڀرسان کيس دفن ڪيو ويو. شاهه فضل الله جي لکڻ

(١) اهي مڪتوب اصل ۾ قيصر خان نظاماڻي ٽنڊو قيصر جي ڪتبخاني ۾ موجود هئا جن جو مرتب مخدوم محمد ابراهيم پاڻ آهي، هينئر اهي مڪتوبات ’مناقب مخدومين‘ ۾ ضميمي طور محمد اقبال مجددي طرفان شامل ڪيل آهن، جن جا عڪس کيس ڪنهن وقت سنڌ ۾ انهيءَ خاندان طرفان مليا هئا.

موجب جنازي نماز جي امامت مخدوم محمد ابراهيم ڪئي ۽ اهو ۶ ذوالقعد ۱۲۱۲ھ جو ڏينهن هو. 'مناقب مخدومين' جو مؤلف محمد امين چوڙائي، جيڪو انهيءَ سفر ۾ موجود هو، لکي ٿو ته: ان واقعي کانپوءِ مخدوم محمد ابراهيم ۽ ٻيا ساڻي حج ۽ حرمين جي زيارت لاءِ روانا ٿيا ۽ اها سعادت حاصل ڪيائون. شاهه صفي الله جي رحلت تي احمد خان نظاماڻي فارسيءَ ۾ قطع تاريخ لکيو ۽ مخدوم محمد ابراهيم عربيءَ ۾ هڪ ڊگهو قصيدو لکيو، جنهن ۾ ۱۲۸ بند آهن. اهو قصيدو عربي عبارت ۽ عقيدت جو هڪ شاهڪار نمونو آهي. هتي ان جا ڪجهه ابتدائي ۽ آخري اشعار پيش ڪجن ٿا. ان جي اڪثر مصرعن ۾ 'فاسترجعوا اهل البلا' جي وراڻي اچي ٿي.

شمس المحبة و التقى - غابت بليل دجي الفنا

ترجمو: محبت ۽ تقوىٰ جو سج ڪاري رات ۾ غائب ٿي ويو.

عن فرقه احترق الشوي - فاسترجعوا اهل البلا

ترجمو: هن جي جدائيءَ ۾ ڪباب ٿي سڙي ويا - هاڻي ڏک ۾ ورتل

'انا لله' پڙهو

قد كان ذا يهدي العمي - في دين خير الانبيا

ترجمو: هو انڌن کي هدايت ڪرڻ وارو هو، پلاري نبي جي دين واسطي.

وليبيكه باغي الهدى - فاسترجعوا اهل البلا

ترجمو: هدايت جو طالب مٿس روئندو، هاڻي ڏک ۾ پريل انا لله پڙهو

آخري بند ۾ وفات جي سال بابت چوي ٿو:

يرضي الله عنه جا - الف و مائتان احتوى

و اثنا عشر معه استوى - فاسترجعوا اهل البلا

ترجمو: الله تعاليٰ هن کان راضي هو. جڏهن هڪ هزار ۽ ٻه سؤ پورا ٿيا. ان

سان گڏ ٻارهن برابر ٿيا - اي اهل غم پوءِ انا لله پڙهو.

شاه صفي الله جو سنڌ ۾ اثر رسوخ:

حاجي شير محمد نظاماڻي شاه صفي الله جي ۱۲۱۲ھ ۾ سنڌ مان حج تي وڃڻ بابت وري هڪ نئين ڳالهه ڪئي آهي. هو لکي ٿو ته هالاڻيءَ جي لڙاڻيءَ ۾ ميرن کان شڪست کائڻ بعد ميان عبدالنبيءَ جي ڪوشش هئي ته ڪيئن به ڪري افغان بادشاهه تيمور شاهه طرفان ميرن جي سنڌ تي حڪمرانيءَ کي تسليم نه ڪيو وڃي، ڇو ته ڪلهوڙا ميان نور محمد کان وٺي افغان حڪمرانن کي خراج ڏيندا هئا. انهيءَ وقت ڪلهوڙن طرفان شيخ محمد محفوظ ڪابل ۾ سفير هو، جيڪو ان ڪم ۾ رڪاوٽ بڻجي رهيو هو. هيڏانهن ميرن وري قيصر خان نظاماڻيءَ کي ڪابل موڪلي ڏنو، جنهن اتي وڃي حڪمت عملي طور تيمور شاهه جي مرشد خواجه صفي الله سرهنديءَ کي راضي ڪري ورتو، جو هو سنڌ ۾ ايندو رهندو هو ۽ مخدوم ابراهيم جي مرشد طور مشهور هو. اهو سمورو جرڳو تيمور شاهه جي آڏو ٿيو جنهن ۾ عبدالنبي پاڻ موجود هو. آخر قيصر خان نظاماڻيءَ کي ڪاميابي نصيب ٿي ۽ ’طغراي دولت‘ يعني حڪومت جو پروانو يا پروانه ايلٽ (سنڌ) بنام مير فتح علي خان جي نالي ۱۱۹۹ ۾ جاري ڪيو ويو. اهو پروانو پورو ٻن صفحن تي ڦهليل آهي، جنهن ۾ مير فتح علي کي هدايتون به ڏنل آهن ۽ اهو به تاڪيد ڪيل آهي ته آئينده مقرر وقت تي خراج جي رقم پڄاڻيندو رهي. (ضميمو الف)

حاجي شير محمد وڌيڪ لکي ٿو ته قيصر خان جي انهيءَ ڪاميابي جي نتيجي ۾ سندس پٽ غلام علي نظاماڻيءَ کي نٿي جي علائقي جو نواب مقرر ڪيو ويو، جنهن جي ڪوشش سان ڪڪرالي جي ڦورن جو قلع قمع ڪيو ويو. عظيم الدين ٺٽوي ’فتح نامه سنڌ‘ ۾ قيصر خان جي سربراهيءَ ۾ ڪابل ڏانهن روانگي ۽ سندس ڪاميابيءَ جو نقشو چٽيو آهي ۽ آخر ۾ غلام علي جو نالو وٺي اهو ذڪر ڪيو آهي.

ازان بعد آن نخل باغِ نظام   که در صوبه تهته شده نيکنام
 غلامِ علی ابن قيصر فقير   دگر حاجی احمد غلامِ امير
 به تخریب آن بنبهانی سگان   به ککراله بردند فوجِ گران
 نمودند در مدبران قتل عام   خدا کرد باقاتلان انتقام

ترجمو: ان کان پوءِ (نظام) نظاماڻي باغ جو اهو پوٽو ٿئي صوبي ۾ وڌي نالي وارو ٿيو، هڪڙو هو غلام علي پٽ قيصر فقير (نظاماڻي) ۽ ٻيو حاجي احمد جيڪو پڻ ميرن جو ماڻهو هو، انهن ٻنهي گڏجي پنيائي ڦورن (وحشين) جي خلاف ڪڪرالي تي وڌي لشڪر سان چڙهائي ڪئي. آخر انهن بدمعاشن کي قتل ڪيائون ۽ ان ريت مٿن خدا جي طرفان انتقام پورو ٿيو.

شير محمد حاشيي ۾ وڌيڪ وضاحت ڪندي لکي ٿو ته:
 ”قيصر خان ساڻس (شاهه صفي الله سان) انجام ڪيو هو ته هو جڏهن حج تي ويندو ته ان جو خرچ اسان پريندا سون، پوءِ هو سنڌ ۾ سال ۱۲۱۲ھ ۾ آيو، مگر مير فتح علي خان اهو انجام نه پاڙيو، پوءِ قيصر خان حيدرآباد جي صرافن وٽ پهچي پنهنجي سوني پنج سنجي وڪڻي، سٺ ستر هزار رپيه ڏنا. هو (شاهه صفي الله) مير صاحب تي ناراض ٿيو، مگر بندر حديد ۾ وڃي هن ۱۲۱۲ھ ۾ وفات ڪئي ۽ حج نه پڙهي سگهيو.“
 (سه ماهي الرحيم ۲-۱۹۶۳) ’مناقب مخدومين‘ ۾ شاهه صفي الله جا جيڪي ڏهاڪو ڪن خط ضميمي طور ملن ٿا. انهن مان هڪ خط منجهان چڱيءَ طرح معلوم ٿئي ٿو ته شاهه صفي الله کي سنڌ جي سياسي معاملن بابت ڄاڻ ۽ اثر رسوخ حاصل هو.

تكملة الشعراء ۽ مخدوم محمد ابراهيم:

’عمدة المقامات‘ ۽ ’مناقب مخدومين‘ کان پوءِ مخدوم محمد ابراهيم جو ڪجهه احوال ۽ مناقب ’تكملة مقالات الشعراء‘ ۾ ملن ٿا. ان

جو مؤلف محمد ابراهيم خليل (۱۲۴۳- ۱۳۱۷ھ) ڄاڻائي ٿو ته هو ڪاتب الحروف (خليل) جي نانيءَ جو پيءُ هو.

”هو وقت جي عالمن ۾ يگانو هو ۽ ارشاد ۽ هدايت ۾ پڻ وقت جو برگزيده هو. هن جهڙو سندس وقت ۾ سنڌ اندر ٻيو ڪوبه نه هو. هو ڪشف ۽ ڪرامت جو مالڪ هو. سندس زندگيءَ جي حالت جي باري ۾ محمد امين چترائي (چوڙائي) هڪ الڳ رسالو لکيو آهي. سندس ڪيترائي خليفا آهن ۽ سندس مريدن جو تعداد پڻ لکن کان مٿي آهي. مريدن جي دعوتن تي اڪثر نڪرندا ۽ پوءِ هر شهر ۽ ڳوٺ ۾ ايندا هئا، جتي سندن مريد گڏ ٿيندا هئا، جيڪي ڪانئن تلقين وٺندا هئا. انهن جا نالا لکيا ويندا هئا. هن فقير (محمد ابراهيم خليل) پاڻ اهڙي فهرست ڏني ۽ پڙهي آهي.“ (ص - ۴۷)

آخر ۾ لکي ٿو ته: مخدوم صاحب جون عربي فارسي ۽ سنڌيءَ ۾ ڪيتريون تصنيفون آهن، مگر مون کي انهن جي تعداد جي پوري خبر ناهي. تڪميله مقالات جي حاشيي ۾ حسام الدين راشديءَ مخدوم صاحب جي ۲۱ تصنيفن جا نالا ڏنا آهن؛ ليڪن ڪنهن به سنڌي تاليف جو نالو نه ڏنو آهي. اهڙيءَ طرح مولانا غلام مصطفيٰ قاسمي صاحب ته ماهي الرحير سنڌيءَ جي خاص شماري ’تيرهين صديءَ جا مشاهير سنڌ‘ ۾ مخدوم صاحب جي ڪن خاص تصنيفن جا نالا ۽ انهن تي مختصر روشني وڌي آهي تاهر موجوده سنڌي تصنيف جو ذڪر ڪونه ڪيو آهي. هتي اهو ٻڌائڻ ضروري آهي ته محمد امين چوڙائي - جيڪو مناقب مخدومين جو مصنف آهي - مدرسه مظهر ڪڏه ڪراچي جو باني مولوي عبدالله هن جي اولاد مان هو. شايد اهو ئي سبب آهي جو مخدوم محمد ابراهيم جا گهڻو ڪري سڀ ڪتاب سندس دستخط يا مهر سان مدرسه مظهر العلوم جي ملڪيت ۾ آهن. هينئر انهن ڪتابن جي مڪمل الڳ فهرست به شايع ڪئي وئي آهي ۽ ان کان اڳ اسان اها فهرست مخطوطات ۾ ڏني هئي. هينئر اسان ڊاڪٽر محمد ادريس سنڌي جي تحقيق جي نتيجي ۾ مرتب ڪيل اها

فهرست، جيڪا مخدوم محمد ابراهيم ٺٽوي جي رسالن ۽ ڪتابن تي مشتمل آهي، پيش ڪريون ٿا. (ضميمو - ب)

مخدوم محمد ابراهيم جون تصنيفون:

مذڪوره تصنيفن مان ڪي اهڙيون به آهن، جيڪي مخدوم صاحب مديني منوره ۾ اعتڪاف دوران ۱۲۱۱ھ ۾ لکيون آهن. ان جو مثال 'توثيق الاسباق في مسألة الصداق' آهي. سياسي ۽ سماجي لحاظ کان نهايت اهم تحرير 'دماج المغنم' جيڪا ۱۲۰۹ھ جي آهي. ان جو موضوع اهو سوال آهي، جيڪو ڪانئس پڇيو ويو ته ڪوسا بلوچ ۽ انهن جا حمايتي جوڌپور ۽ ان جي آس پاس جي ماڻهن تي حملا ڪندا رهن ٿا ۽ اتي ماڻهن کان ڦرلٽ ڪري، عورتن ۽ ٻارن کي قيد ڪري، زوريءَ ڪٿي سنڌ ۾ اچن ٿا، ڇا ائين ڪرڻ مباح يا درست آهي ۽ ڇا ائين اهي عورتون سندن ٻانهيون ٿي سگهن ٿيون، ڇا ڦريل مال کي مال غنيمت شمار ڪري سگهيو؟

مخدوم صاحب هن سوال جو جواب هائوڪار ۾ ڏنو ۽ انهن رياستن کي دارالحرب قرار ڏنو ۽ ان لاءِ ڪيترائي دليل پيش ڪيا. ان وقت مٽيارين جي هڪ وڏو عالم محمد عثمان مٽيارين وارو سندس ان راءِ سان سخت اختلاف ڪيو. هو ان ڦرلٽ کي ناجائز سڏي ٿو. مخدوم ابراهيم پنهنجي هن تحرير ۾ محمد عثمان جي خلاف عربي قصيدو لکيو، جنهن ۾ هن جي سخت الفاظن ۾ هجو ڪئي.

هتي اهو ٻڌائڻ ضروري آهي ته ڪلهوڙن جي آخري دؤر ۾ جوڌپور جي راجا جا سنڌ سان تعلقات دوستانه نه هئا. جوڌپور جي راجا جي اها ڪوشش هئي ته عمرڪوٽ تي قبضو ڪري، پر ان جي سمورين ڪوششن کي مير بجار جهڙي بهادر ۽ وفادار اڳواڻ مٽيءَ ۾ ملائي ڇڏيو هو. بهرحال، مير بجار ئي هو جيڪو پوءِ ڪلهوڙن ۽ جوڌپور جي سازش جو شڪار ٿيو هو جو جوڌپور مان موڪليل ٻن ماڻهن وڏي مڪاري ۽

عياريء سان مير بجار کي ۱۱۹۴ھ / ۱۷۸۰ع ۾ قتل ڪري ڇڏيو هو، ليڪن ان سازش ۾ ميان عبدالنبي خود شامل هو. جنهنڪري عمرڪوٽ جو قلعو جوڌپور جي راجا جي قبضي ۾ اچي ويو هو، مولانا غلام رسول مهر ’تاريخ سنڌه‘ ۾ مخدوم محمد ابراهيم جي راءِ نقل ڪندي لکي ٿو ته: ”جيئن ته جوڌپور جي راجا سنڌ جي امير الامراء مير بجار کي ڏوڪو ڏيئي پنهنجا ماڻهو موڪلي هن کي قتل ڪرايو آهي، ته ان کانپوءِ جوڌپور جي دارالحرب يعني دشمن ملڪ هجڻ ۾ باقي ڪهڙو شڪ باقي رهيو آهي.“ (جلد ٻيو - ص: ۸۰۴)

جوڌپور جي راجا جي طرف کان سوائي سنگهه ۽ ميرن جي فوج ۾ هڪ ٻي لڙائي چوٽياري نالي جاءِ تي پڻ لڳي هئي، جنهن ۾ مير فتح خان پاڻ زخمي ٿيو هو ۽ هوڏانهن راجپوتن جا به ڪيترائي ماڻهو مارجي ويا هئا. سوائي سنگهه ڀڄي جان بچائي هئي ۽ مير ان معرڪي ۾ فاتح ۽ ڪامياب ٿيا هئا.

مخدوم محمد ابراهيم پنهنجي تصنيف ’نشر الحلاوي‘ ۾ هڪ هنڌ لکي ٿو ته جڏهن جوڌپور جي راجا ۽ سندس ڦرلٽ ڪندڙ لشڪر جا ظلم حد کان وڌي ويا جنهن جي نتيجي ۾ هو عمرڪوٽ تي قابض ٿي ويا ته سنڌ جي لشڪر جي اڳواڻي ڪندي مير فتح خان ٽالپر دشمنن کي سخت شڪست ڏني جنهنڪري هڪ دفعو وري حق کي فتح حاصل ٿي ۽ ناحق کي شڪست ملي.

سلسلہءِ طريقت ۽ خليفہ:

مخدوم ابراهيم جي اهر تحرير سندس مختصر رسالو ’الاجازة للطريقة النقشبندية‘ آهي، جنهن ۾ هن پنهنجي هڪ مريد ۽ خليفه سيد قاسم بن سيد علي بن سيد محمد اسڪافيءَ کي نقشبندي طريقي جي اجازت ڏني آهي. هتان اندازو ٿئي ٿو ته مخدوم صاحب جو روحاني فيض

سند کان ٻاهر عرب تائين ڦهليل هو. هن رسالي بابت مولانا غلام مصطفيٰ قاسمي روشني وجهندي هن ريت لکيو آهي:

”هن رسالي ۾ مخدوم ابراهيم ٺٽويءَ ٻڌايو آهي ته کيس باطني فيض ۽ خلافت شيخ الحاج محمد صفي الله کان ملي ۽ شيخ صفي الله لاءِ لکي ٿو ته کيس بيت الله ۾ حق تعاليٰ طرفان آدم صفي الله جو خطاب مليو ۽ کين پنجن طريقن سان نسبت هئي، نقشبنديه، قادريه، سهرورديه، کبرويه ۽ چشتيه. خواجه صفي الله کي سندس والد خواجه غلام محمد کان فيض مليو. هن کي قطب وقت خواجه محمد اسماعيل کان ۽ هن کي سندس پيءُ شيخ خواجه محمد صبغة الله کان ۽ خواجه صبغة الله پنهنجي والد امام محمد معصوم کان خرقو حاصل ڪيو ۽ هن پنهنجي والد مجدد الف ثاني امام رباني شيخ احمد سرهنديءَ کان فيض پرايو. اهي سڀ سندون هن رسالي ۾ آيل آهن.

آخر ۾ ذڪر جا طريقا پڻ بيان ٿيل آهن ۽ هن سلسلي ۾ پنهنجي خليفي کي هن هدايتون به ڪيون آهن. رسالي جي اختتام ۾ سندس اها مناجات به ڏنل آهي، جنهن کي مخدوم ابراهيم روضه نبوي جي آڏو پڙهيو هو.“

مخدوم صاحب جي اها مناجات سندس فارسي شاعري جو اعلى نمونو آهي، جنهن ۾ جذبات جي سچائي ۽ عقيدت جو بي مثال اظهار ملي ٿو، اسان هتي اها مناجات پيش ڪريون ٿا.

اي تو مقبول درگه صمدي – وي تو محبوب حضرت احدي
مجتبائي جناب حق ابدي – عاصيان راتو شافع و سندي
منکه غرقم به بحر جرم وبدي – يا حبيب الاله خُذبيدي
مالعجزى سواک مستندي

يا نبي رتبهءِ توبس ارفع – وي جناب تو مشفق و اشفع
ذات پاک تو اجود و اشجع – وي جمالت زمهرومه المع
از رخ فضل برکشا برقع – کن رحیما لذتي و اشفع

يا شفيع الوری الی الصمد

سرو سالار هر نبی و ولی - سبز چرخ غر ماه جلی
ای که در انبیا تو بی بدلی - شو شفیع بدر گز ازلی
زانکه شرمنده ام ز بد عملی - اعتصامی سوی جنابک لی
لیس یا سیدی الی الاحد

سرور دین سید الثقلین - جد پاک حسن و امیر حسین
مرسلان را به تست زینت وزین - زانکه صفت گشت قره العینین
ای شهنشاه والی کونین - غیر عرواک لیس فی الدارین
لعلیل ذلیل معتمد

ای ز ذات تو حرمت حرمین - خاک درگاه تست سر مهء عین
وصف تو پر شکر کند شفتین - بار گاهت بری ز هر شک و شین
بر جهان آمده درود تودین - صلواتی علیک فی العلوین
کان متجاوزا عن العدد

میفرستم صلوة از دل و تن - بر سر سرور زمین و زمن
صاحب فیض جود بخش و منن - چه درودی که دفع ساز و محن
حل کن کارها بوجه حسن - و علی اهل بیت طرا
و علی آله الی الابد

بر سر آل احمد انفع - همه اعلی و اکمل و اورع
از پی آفتاب دین مطلع - باد صلوة اکثر و اوسع
علم را کان و حلم را مجمع - و علی الصحب کلهم اجمع
هر نجوم الهداة و الرشید

بر صحابش صلوة از هر سو - برسد بر شمار موئی بمو
هر یکی پاک طنیت و یک رو - نجر راه هدی چو ایشان کو
محو در لا اله الا هو - و علی التابعین هر کانوا
لخیام السداد کا لولد

الغیاث رسول دین پرور - نافع خلق و شافع محشر

واڙ همه ڪائنات بس برتر - مانده ام مانده ام بصعب اندر
 جُز تو هرگز شفيع نيست دگر - استغيثوا العاجز مضطر
 شمر واذيلڪم الي المدد
 اي جناب پناه هفت اقليم - انبيا را بذات تو تعظيم
 فلڪت پست از پئي تعظيم - ملڪت ماح از ره تڪريم
 از تو اميدوار ابراهيم - اين دعا ڪاشفش هر غم و بيم
 يا حبيب الاله خذيري

خليفا:

’مناقب مخدومين‘ جو مصنف مخدوم محمد ابراهيم جي ڪيترن ئي خليفن جا نالا پيش ڪري ٿو، جن ۾ هيٺيان سورنهن خليفا شامل:

۱. شيخ حاجي احمد خان نظاماڻي

هن کي هو سڀني ۾ وڏو خليفو شمار ڪري ٿو، جنهن کي صحبت جو جذبو حاصل هو. هڪ دفعي جو ذڪر ڪندي ٻڌائي ٿو ته هڪ موقعي تي مخدوم ابراهيم پنهنجي پُٽ عبداللطيف ثاني کي نصيحت ڪئي ته سندس وفات کانپوءِ احمد خان جي صحبت اختيار ڪري. اهڙي طرح ٻين کي به ائين ئي چوندا هئا. احمد خان کي مخدوم طرفان مليل اجازت نامو مناقب ۾ نقل ٿيل آهي. مخدوم صاحب کي احمد خان سان ايترو قرب هو جو سندس تعريف ۾ ڪي شعر به چيا اٿس.

۲. خليفو ميان سليمان

هن جيتوڻيڪ شروع ۾ شاهه صفي الله کان ڪابل ۾ تلقين حاصل ڪئي هئي پر پوءِ محمد ابراهيم جي صحبت اختيار ڪيائين.

۳. خليفو سيد نور محمد

هو اصل ۾ بدين جي شهر ننڍي جو رهاڪو هو. مخدوم صاحب آخري وقت ۾ ڪڇ ڏانهن ويندي وٽس ترسيو هو.

۴. خليفو ميان اسماعيل جوڻيجو

هو عالم فاضل شخص هو، جنهن ۱۲۰۴ھ وفات ڪئي.

۵. خليفو محمد حيات شڪارپوري
هن جي باري ۾ مخدوم صاحب جو لکت ۾ اجازت نامو ملي ٿو.
۶. خليفو قاضي ابوالقاسم
هن لاءِ مناقب مخدومين ۾ لکي ٿو ته: ۱۲۳۶ھ ۾ حج جي موقعي تي هو
سائس گڏ هو، تڏهن احمد خان نظاماڻي حج لاءِ آيل هو. هو واپس سنڌ
ڪونه آيو ۽ ۱۲۳۸ھ ۾ مديني ۾ انتقال ڏکري ويو.
۷. خليفو شيخ احمد ڪٿائي
هو مخدوم صاحب جو پهريون خليفو شمار ٿئي ٿو ۽ ٻين کي سندس
صحت اختيار ڪرڻ لاءِ چيو ويندو هو.
۸. خليفو محد فاضل
هيءُ ڪڇ جي علائقي جو هو ۽ مڏئي شهر جي ڀرسان ڳوٺ ۾ رهندو هو.
۹. خليفو حافظ عثمان مناهيجو
هو نابينا هو، اڪثر احمد خان نظاماڻيءَ جي صحبت ۾ رهندو هو.
۱۰. خليفو فتح محمد بلوچ مڊير
هو محمد ابراهيم جي اجازت سان خليفو احمد خان نظاماڻيءَ جي
صحت ۾ رهندو هو.
۱۱. خليفو عبدالڪريم
هو خليفو فتح محمد جو ڀاءُ هو، 'تڪملة مقالات الشعراء' جي
مصنف ابراهيم خليل جو پيءُ آهي.
۱۲. خليفو دائود نجار
۱۳. خليفو حبيب پليجو
۱۴. خليفو ناصر الدين قاضي نصرپوري
هو محمد ابراهيم سان ۱۲۱۳ھ ۾ حج جي موقعي تي گڏ هو، جڏهن
مؤلف مناقب به موجود هو. هن واپسي ۾ ٻيڙيءَ ۾ وفات ڪئي ۽
سندس جنازو سمنڊ حوالي ڪيو ويو.

۱۵. خلیفو صالح

هي عرب هو ۽ بندر گاه مسقط ضلع عمان ۾ رهندو هو.

۱۶. مخدوم عبداللطيف ثاني

هن پنهنجي والد مخدوم ابراهيم کان تعليم ۽ تربيت حاصل ڪئي ۽ سندس جانشين ٿيو. اهو عبداللطيف هو، جنهن کي مخدوم صاحب چيو هو ته: سندس وفات کانپوءِ احمد خان نظاماڻي جي صحبت اختيار ڪري. جيئن ته عبداللطيف ثاني محمد ابراهيم خليل جو نانو هو، تنهنڪري هن سندس احوال ۽ ڪجهه مناقب 'تكملة مقالات الشعراء' ۾ ڏنا آهن. ان لحاظ کان مخدوم محمد ابراهيم تڪملة جي مؤلف جو پڙ نانو هو.

ڪراچيءَ جي فتح ۽ سنڌ مان هجرت:

مناقب مخدومين جو مؤلف محمد امين ڪيترا سال مخدوم محمد ابراهيم جي صحبت ۾ رهيو ۽ ساڻس گڏ حج جي سعادت به حاصل ڪيائين، هو لکي ٿو ته مخدوم ابراهيم جا زندگي جي پوين سالن ۾ وقت جي حڪمرانن سان اختلاف ٿي پيا. ان جو سبب شريعت تي عمل در آمد ۽ امر و نهی تي سختي سان عمل پيرا ٿيڻ هو، جنهنڪري مخدوم صاحب کي پهريان ئي نئي مان لڏي اچي ڪراچيءَ ۾ رهائش اختيار ڪرڻي پئي. اهو زمانو هو جڏهن ڪراچي قلات جي حاڪم مير نصير خان جي قبضي ۾ هئي. جيڪو شاه صفي الله جو عقيدت مند هو ۽ مخدوم محمد ابراهيم وري شاه صفي الله جو خليفو هو.

ياد رهي ته مير نصير خان احمد شاه ابداليءَ جو خاص معتمد هو ۽ پاڻي پٽ جي ٽين لڙائيءَ ۾ ۱۷۶۱ ۾ احمد شاه ابداليءَ سان گڏ هو جنهن ۾ ابداليءَ کي مرهٽن خلاف فتح حاصل ٿي هئي. مير نصير خان ۱۷۹۴ ۾ وفات ڪئي، هن پنهنجي حياتيءَ ۾ جڏهن ميان عبدالنبي ڪلهوڙو سندس مدد حاصل ڪرڻ لاءِ ويو هو ته پنهنجي نياڻي زرق خان کي ميرن جي مقابلي لاءِ موڪليو هو، جيڪو لاڙڪاڻي طرف چالڪ پل واري لڙائيءَ ۾ ۱۷۸۰/۱۱۹۵ ۾ مارجي ويو؛ ليڪن ان کان پوءِ جڏهن ميان عبدالنبي تيمور

شاه جي مدد سان ٻيهر سنڌ جو حاڪم ٿيو ته تيمور شاهه جي چوڻ تي هن ڪراچيءَ جو علائقو خون بها طور قلات جي حڪمرانيءَ ۾ ڏنو هو. اهڙيءَ طرح ڪراچي ۱۶۸۱/۱۱۹۵ کان وٺي قلات وارن جي قبضي ۾ هئي.

مناقب ۾ هڪ اهڙي مشهور واقعي جو ذڪر ملي ٿو ته جڏهن مخدوم محمد ابراهيم ڪراچيءَ ۾ رهائش پذير هو ته مير فتح علي خان فاتح سنڌ، جيڪو ڪلهوڙن جي خاتمي کانپوءِ سنڌ جو حڪمران ٿيو، ان جي لشڪر ڪراچيءَ تي قبضي ڪرڻ لاءِ حملو ڪيو. ان لشڪر گهڻي ڪوشش ڪئي ته قلعي جي ديوارن کي ٽوڙي ڪنهن به ريت قلعي ۾ داخل ٿجي، پر ان ۾ ڪامياب نه پئي ٿيا. مؤلف موجب ان جو سبب قلعي جي اندر مخدوم محمد ابراهيم جي موجودگي هئي، آخر لشڪر وارن چورائي موڪليو ته مخدوم صاحب پنهنجي رهائش جي مٿان ٻه جهنڊا هڻي ڇڏي ته جيئن هو ان طرف گوله باري نه ڪن، ليڪن عين وقت تي جڏهن انهن گوله باري شروع ڪري ڏني ته ان جي نتيجي ۾ مخدوم صاحب جي ڪتبخاني جي ديوار کي ڪافي نقصان رسيو، پر ان جو نتيجو اهو نڪتو ته انهيءَ گوله باري دؤران توب کي اهڙي باهه لڳي جو گوله انداز ان باهه ۾ پاڻ سڙي رک ٿي ويو، تنهن کانپوءِ وڃي اها گوله باري بند ٿي. ليڪن ميرن جي لشڪر طرفان اهي حملا رڪجڻ وارا نه هئا، سي جاري رهيا. اڳتي هلي مؤلف لکي ٿو ته آخر ڪار مير نصير خان بروهي جي نائبن قلعي حوالي ڪرڻ جو اختيار مخدوم صاحب کي ڏيئي ڇڏيو ۽ پاڻ اهو ميرن جي نائبن جي حوالي ڪيائون.

هڪ جديد مؤرخ (ڪلمتي: سال ۲۰۰۷) موجب ميرن ڪراچيءَ تي قبضو ڪرڻ لاءِ ٽي دفعا حملو ڪيو. هر دفعي هنن جي لشڪر ۾ هزارين ماڻهو شامل هئا. ٻيو حملو ۱۲۰۸ / ۱۷۹۳ ۾ ڪيو ۽ گوله باريءَ جي باوجود ڪوٽ کي ڪوبه نقصان نه ٿيو ۽ ٽن مهينن کانپوءِ ميرن جو لشڪر واپس ٿيو. آخري ڀيرو هڪ سال بعد هو ۱۲۰۹ / ۱۷۹۴ ۾ ويهن هزارن جي لشڪر سان حملو آور ٿيا ۽ هن ڀيري سندن لشڪر جو اڳواڻ مير ڪرم علي خان هو.

قلات جي خان طرفان ڪراچيءَ جي بچاءَ لاءِ ڪوبه بندوبست نه هو، بلڪه ان وقت قلات جي خان محمود خان لڙائيءَ ۾ ڪوبه حصو نه ورتو. آخر ان ريت ۱۷۹۴ ۾ ڪراچي ٻيهر سنڌ جو حصو بنجي وئي ۽ اهو هجري سال ۱۲۰۹ هو.

مخدوم محمد ابراهيم پنهنجي ڪتاب 'نشر الحلاوي' ۾ ٺٽي شهر کي خيرباد چوڻ جي باري ۾ لکي ٿو ته ميرن جي حڪومت جي شروعات ۾ ئي ٺٽي جون معاشرتي حالتون سخت بگڙڻ لڳيون. ايتريقدر جو هر هنڌ ڪيترن قسمن جون برائيون جهڙوڪ نشو پتو عام ٿي ويو. مسجدن جي عزت خطري ۾ پئجي وئي. اسلام جا دشمن ڪلي عام پرچار ڪرڻ لڳا، انهن حالت ۾ مون پنهنجي لاءِ ڌرتي تنگ ٿيندي محسوس ڪئي. خاص طور فسق فجور ۽ شرڪ گاڏڙ رسمون زور وٺڻ لڳيون، حالانڪ اهو مير فتح علي خان ٽالپر جو دؤر هو، انهن حالتن ۾ مون مجبور ٿي ٺٽي کان ڪراچي جي بندر ڏانهن هجرت ڪئي ۽ پنهنجو اباڻو ورثو، مسجد، مدرسو، پنيون وغيره ۽ سڀ سنگت ساٿي قربان ڪيم، ان وقت ڪراچي مير نصير محمد خان جي زير تسلط هئي، جيتوڻيڪ اتي به ساڳي قسم جون حالتون هيون مگر ڪجهه بهتري هئي.

هو وڌيڪ لکي ٿو ته مون ڪراچيءَ ۾ ٽي سال اهڙيءَ حالت ۾ گذاريا ۽ ان دؤران مير نصير خان وفات ڪري ويو، ان کان پوءِ ڪراچيءَ جو قلعو مير فتح خان جي حوالي ٿيو، ليڪن هن جي حڪمرانيءَ ۾ ڪفر ۽ بدعت جو زور وڌڻ لڳو جنهنڪري مون پنهنجي سيني ۾ سخت سوڙهه محسوس ڪئي جنهن جو زبان اظهار ٺٽي ڪري سگهي، نوبت ايستائين پهتي جو مسلمانن جا فيصلا غير مسلمان ڪرڻ لڳا.

سنڌ جون سماجي ۽ مذهبي حالتون ڪهڙي نهج تي پهچي چڪيون هيون، ان لاءِ هڪ واقعي جو ذڪر ڪافي آهي، جيڪو مخدوم محمد ابراهيم پنهنجي ڪتاب 'القسطاس المستقيم' ۾ بيان ڪيو آهي، هو لکي ٿو:

'ولقد اُفتي الامير فتح علي خان ٽالپر خاصة بعض العلماء بجواز الفطر في رمضان و اداء الفدية عوضا بعله

تيسير العدالة والانصاف وايضاً افتمو الواحد من امراه
اسمه قيصر خان نظاماني انه اذا اتي رمضان في موسم
حار يجوز تاخير الصيام الي يوم البرد الى قصر الايام.

يعني مير فتح علي خان جي لاء بعض عالمن فتوى ڏني آهي ته
عدل ۽ انصاف جي سهنجائي لاء مير صاحب رمضان ۾ روزن جي عيوض
پلي ته فديه ڏي. پڻ امير قيصر خان نظاماني جي لاء بعض عالمن فتوى
ڏني آهي ته هو به گرمي جي موسم ۾ پلي روزانه رکي ۽ ٿڌا ڏينهن اچن ته
پوءِ هو روزا رکي پورا ڪري.

هتان اهو نتيجو ڪڍي سگهجي ٿو ته گويا مخدوم محمد ابراهيم
جي ڪراچي اچڻ کان اڳ اهڙيون حالتون ٿي چڪيون هيون جو هو نٿو
چڏي اچي ڪراچيءَ ۾ رهائش پذير ٿيو هو. غالباً ان کانپوءِ ڪنهن به وقت
هن سنڌ ڇڏي وڃي مسقط جي ڳوٺ اربق ۾ رهائش اختيار ڪئي ۽ ان ريت
جڏهن ۱۲۱۲ ۾ سندس مرشد خواجه صفي الله پنهنجي آخري حج جي ارادي
سان اتي پهتو ته مخدوم ابراهيم سندس استقبال ۾ ڪا ڪسر نه ڇڏي، ڇو
ته هو اڳيئي اتي موجود هو.

مخدوم ابراهيم جي اربق ۾ رهائش دوران ڪجهه واقعن جو ذڪر
محمد امين ڪيو آهي، جن ۾ خاص طور قبيلي زرافيه جي عورتن جي ذڪر
جي تلقين حاصل ڪرڻ آهي ۽ انهن جي دلين ۽ قلب تي ذڪر الله جو جاري
ٿيڻ آهي. بلڪه ان کانپوءِ زرافيه قبيلي جا سمورا افراد مخدوم صاحب جي
خدمت ۾ حاضر ٿيا ۽ ذڪر جي تلقين حاصل ڪيائون. پيو واقعو هن ريت
بيان ڪري ٿو ته هڪ سال اتي ايڏي برسات اچي پئي، جو ماڻهن جا گهر
دهي پٽ ٿي پيا، پر مينهن هو جو بند ٿيڻ جو نالو نه پيو وئي. آخر اتي جا
ماڻهو مخدوم صاحب وٽ اچي گڏ ٿيا ته مينهن بند ٿيڻ جي دعا ڪئي
وڃي. تنهن کانپوءِ وڃي اهو خوفناڪ مينهن بند ٿيو. معلوم ٿئي ٿو ته
اربق ۾ رهائش دوران مخدوم صاحب جي روحاني فيض جا اثرات گهڻو

ٺهائجي ويا، ايتريقدر جو محمد قاسم اسڪافي جهڙا عرب به ڪانئس فيضياب ٿيا، جنهن کي لکت ۾ اجازت نامو ڏنائين، جنهن جو ذڪر مٿي گذري چڪو آهي.

سنڌ جو آخري سفر ۽ مڏڻي ۾ وفات:

مناقب جي مؤلف موجب مخدوم ابراهيم جڏهن اربق ۾ رهائش پذير هو ته وقتاً فوقتاً سنڌ ۾ پنهنجن ارادتمندن وٽ ايندو هو. محمد امين لکي ٿو ته محمد ابراهيم وٽس به اچي ترسيو هو. آخري ڀيرو جڏهن هو سال ۱۲۲۲ھ ۾ سنڌ آيو ته پهريائين ٺٽي جي هڪ ڳوٺ ۾ ترسيو ۽ تنهن کانپوءِ بدين جي ڳوٺ نندهه ٽالپر ۾ سيد نور محمد جو مهمان ٿيو، جتي بيمار ٿي پيو. ان کان هڪ سال اڳ هو جڏهن ٺٽي جي ڳوٺ بهارا ۾ ترسيل هو ته محمد امين چوي ٿو ته خوش گوار انداز ۾ مون کان پڇيائون ته توکي خبر آهي ته منهنجي عمر ڪيتري آهي؟ وري پاڻ ئي ٻڌايائين ته سندس ولادت جو سال ’ربي خلقني فهو يهدين‘ مان نڪري ٿو، جنهن مطابق اهو سال ۱۱۶۲ھ ٿئي ٿو. ان حساب سان سندن عمر ۶۲ سال پئي ٿئي. اهو محسوس ڪري چوڻ لڳا ته شايد هڪ سال جي مهلت ملي سگهي ٿي.

محمد امين جي لکڻ موجب ان سفر ۾ مخدوم ابراهيم نندهه شهر ۾ بيمار ٿي پيو، پر ڪجهه ڏينهن کانپوءِ طبيعت ۾ بهتري آئي ته ۱۲۲۵ھ جي صفر مهيني ۾ ڪڇ جي شهر مڏڻي ڏانهن روانا ٿيا. وات تي سنڌ مان آيل ۱۰۰ اٿين کي رخصت ڪيائون. باقي خليفو محمد فاضل لکپت وارو ۽ ميان عبدالرحمان ولد ميان عبدالله نريبي وارو ساڻن گڏ هئا. مڏڻي ۾ مهينو کن گذارڻ بعد جمعي ڏينهن ربيع الاول جي مهيني ۾ مستط يعني اربق ڏانهن واپسيءَ خاطر ٻيڙيءَ ۾ اچي سوار ٿيا. ليڪن ٻيڙي اڃا لنگر نه ڪنيو هو ته سخت بيماري مٿن حملو ڪري ڏنو ۽ اتي ئي وفات ڪيائين. خليفو محمد فاضل ۽ ميان عبدالرحمان جيڪي اڃا اتي موجود هئا، سندس لاش کي ڪٺائي اچي مڏڻي جي پسگردائي ۾ دفن ڪيو. ڪافي وقت کانپوءِ قبر

جي مٿان گنبذ تعمير ڪيو ويو ۽ چوڌاري ديوار به ڪڻي وئي. مؤلف محمد امين پاڻ به مزار تي حاضر ٿيو هو. سندس لکڻ موجب محمد ابراهيم جي تاريخ وفات هن عبارت مان ملي ٿي:

ان ابراهيم احيى الدين مجاهد فمات مهاجراً

ترجمو: بيشڪ ابراهيم دين کي جيارڻ واسطي جهاد ڪيو ۽ مهاجر ٿي وفات ڪيائين.

۶۳ سال جي عمر مبارڪ جو ماده تاريخ 'حب الحبيب' ڄاڻائي ٿو. محمد امين ان کان علاوه ڪيتريون ٻيون تاريخون نشر ۾ به ڇپيون آهن، جيڪي ان ڪتاب ۾ ڏنيون آهن. بلڪه ٻين جون ڇپيل تاريخون به نقل ڪيون اٿس، جن ۾ مير غلام علي مائل جي تاريخ به شامل آهي.

مخدوم محمد ابراهيم جي وفات کان جلدي پوءِ سندس پٽ عبداللطيف ثاني اربق کي خيرآباد چئي، ٺٽي ۾ سڪونت اختيار ڪئي. پنهنجي پڙ ڏاڏي مخدوم محمد هاشم واري مسجد ۾ درس و تدريس ڪرڻ لڳو. هن ئي پنهنجي والد جي قبر جي چوڌياري مڏئي ۾ نهرائي ۽ ٺٽي واري خانداني مسجد جي به نئين سر تعمير ڪرائي؛ ليڪن والد کان فقط چوڏهن سال پوءِ ۱۲۳۹ھ ۾ رحلت ڪري ويو.

ٻارهين صدي هجريءَ ۾ ڪڇ ۽ سنڌ درميان اچ وڃ ۽ ٻنهي طرفن کان عالمن جي تعلقات جي خبر پوي ٿي. بلڪه ڪيترا سنڌي عالم ڪڇ ڀڄ ڏانهن هجرت ڪري وڃي اتي مقيم ٿيا ۽ درس و تدريس جو شغل اختيار ڪيائون جن مان گهڻي ۾ گهڻو ميان عبدالله نريي وارو مشهور ٿيو. هو ذات جو منڌرو هو ۽ اصل ۾ بدين جي علائقي مانڌر جو رهاڪو هو. جتان لڏي وڃي ڪڇ جي ڳوٺ نريي ۾ رهيو، ليڪن پوءِ اتان به لڏي ٻئي ڳوٺ سريءَ ۾ وڃي رهيو. مخدوم محمد ابراهيم جو ڏانهس لکيل خط سندس ڪتاب 'جامع الكلام في منافع الانام' ۾ آخري خط جي صورت ۾ ملي ٿو.

نقشبندي فڪر جا خاص نُڪتا:

جيتوڻيڪ موجوده ڪتاب گهڻو مختصر آهي، مگر اهو ان لحاظ کان جامع آهي ته منجهس نقشبندي طريقي جي اصولن ۽ اصطلاحن جي چڱيءَ ريت سمجهاڻي ڏنل آهي ۽ ان کانسواءِ مخدوم ابراهيم پنهنجو شجره طريقت، رسول الله ﷺ تائين بيان ڪري ٻڌايو آهي. سڀ کان پهريائين مرشد جي عزت ۽ آداب جي تقاضا بابت ٻڌايو آهي. هن سلسلي ۾ مشهور مقولي 'الطريقة ڪله ادب' يعني طريقت ادب ۾ سمايل آهي يا ان جو نالو آهي. ان کانپوءِ 'الشيخ يحيي و يميت' يعني مرشد جيئاري ۽ ماري ٿو، ان جو ڇا مطلب آهي. اڳتي نقشبندي ذڪر جو طريقو ٻڌايل آهي، جيئن چوي ٿو:

”اِي ذڪر ڪندڙ انسان، ذڪر کي ڪرامت جو ڪُونرو يا ڪوزو سمجھ. دل مان سڀ خوف خطرا ڪڍي ان کي پاڪ ۽ صاف رک. چپ چپ سان ملائي، ڏند ڏند تي رکي، وات کي بند ڪر. ان سان گڏ پنهنجي زبان کي تارونءَ سان لائي نڪ مان ساھ ڪڍ. تڏهن سڀني جي ڪاٻي پاسي (جيڏانهن دل آهي) ڏيان ڪري ذڪر شروع ڪر. ائين الله الله جو اسم مبارڪ ڪڍي، هر هر دل جي شوق سان اهي لفظ ورجاءِ. اسم الله جي چوڻ وقت ذات بيچون جو تصور ڪر. صفات تي نظر ڪر، پوءِ اڳتي وڌي 'ذات' کي پنهنجو مقصد بنا. “
تو کي ڪي به اٿندي ويهندي هر پل هر گهڙي، ڪاٺيندي پيئندي، جاڳندي سمهندي، هلندي ڦرندي، مطلب ته هر حال ۾ پنهنجي اصلي مددگار يعني رب پاڪ کي ياد ڪرين. مولا سائين توتي رحمتون ڪندڙ آهي. هن کي تون هڪ لمحي لاءِ به نه وسار. هو توکي ڪڏهن به نٿو وساري.

نقشبندين وٽ لطائف يا اسباق جي خاص معنيٰ ۽ مقصد آهي، جيڪي انسان جي بدن جي حصن سان وابسته آهن. لطائف جي ڪري قلب

۾ تجلين جا خاص رنگ ظاهر ٿين ٿا. اتي مخدوم ابراهيم نهايت اهم ڳالهه ڪئي آهي ته انسان کي حق تعاليٰ جون اٺ صفتون اڌاريون مليل آهن، جيڪي هن ريت آهن: حيات، قدرت، علم، سمع، بصر، ارادو، ڪلام ۽ تڪوين. هو چوي ٿو ته اهي امانت سمجھي مالڪ سائين جي حوالي ڪر. قلبي لطيفي جي فنا حاصل ڪرڻ سان پيلي يا ڦڪي رنگ جي تجلي ظاهر ٿئي ٿي.

پيو لطيفو روح جو آهي، جنهن جي جڳهه سيني جي ساڄي طرف آهي، هن جو رنگ ڳاڙهو بلڪه سون جهڙو آهي.

ٽيون لطيفو يا سبق سر جو آهي ۽ اهو دل جي کاٻي طرف واقع آهي ان جو نور اڇو يا سفيد آهي.

چوٿون لطيفو يا سبق خفيءَ جو آهي، جنهن جي تجلي ڪاري رنگ جي آهن.

پنجون لطيفو يا سبق اخفيءَ جو آهي، هن جو رنگ سائو آهي ۽ اها ئي ذات جي تجلي آهي.

هتي اهو ٻڌائڻ ضروري آهي ته نقشبندي صوفي ڪشف جي بنياد تي ڏهن لطيفن کي مڃين ٿا، جن مان پنجن جو واسطو عالم امر سان آهي ۽ اهي قلب، روح، سر، خفي ۽ اخفي آهن. باقي پنجن کي هو نفس، باهه، هوا، مٽي ۽ پاڻي سڏين ٿا. اهڙيءَ طرح هو انسان کي ڏهن لطيفن جو مرڪب سمجهن ٿا ۽ پوين پنجن کي هو عالم خلق سان وابسته سمجهن ٿا.

وري هر لطيفي جي ڪمال يا ترقيءَ کي ولايت جي هڪ خاص درجي سان مناسبت ڏيکارين ٿا ۽ ولايت جا اهي درجا مختلف اولي العزم نبين سان وابسته سمجهن ٿا. ولايت جي پهرين درجي کي مرتبه قلب جي حيثيت ۾ حضرت آدم عليه السلام سان مناسبت آهي يا ان جي زير قدم آهي. ولايت جو ٻيو درجو مقام روح آهي، جيڪو حضرت ابراهيم عليه السلام جي زير قدم آهي. ولايت جو ٽيون درجو مقام سر آهي، جنهن جو واسطو حضرت موسيٰ عليه السلام سان آهي. ولايت جو چوٿون درجو مقام خفي سان آهي ۽ اهو

حضرت عيسى عليه السلام جي زير قدم آهي. ولادت جو پنجون درجو رسول
 ڪريم ﷺ جي زير قدم آهي. انهن لطيفن جي ڪمال تي پهچڻ سان
 ٻئي سير انساني ۽ سير آفاقي مڪمل ٿين ٿا.

فنا جي تعريف ڪندي ٻڌايو ويو آهي ته الله جي ذات کانسواءِ
 جيڪي ڪجهه آهي ان جي نفي ڪر، ان جي ذات لاشريڪ ۾ ڪو شڪ نه
 ڪر، جنهن جي دل ۾ ٿورو ذرو به خواهش جو باقي آهي ته ان کي موحد نه
 چئبو بلڪه اهو لوڪ جي لحاظ کان مشرڪ آهي. اهڙيءَ طرح جنهن جي
 من ۾ الله کانسواءِ ٻيو ڪو مقصد يا مراد آهي ته اهو به ايمان کان پري
 سمجهه. هن کان اڳتي ولايت صغرى، ولايت ڪبرى ۽ ولايت عليا جي
 سمجهاڻي ڏنل آهي.

ڪتاب جي ٻئي حصي ۾ مخدوم محمد ابراهيم پنهنجي مرشد
 شاهه صفي الله جا فضائل ۽ ڪمالات بيان ڪري ٿو ۽ هن کي تيرهين
 صديءَ جو مجدد چوي ٿو، جيئن يارهين صديءَ ۾ هن جو جد امجد مجدد
 الف ثاني شيخ احمد سرهندي ٿي گذريو آهي. هن کان اڳتي مخدوم
 صاحب پنهنجو سلسلو يا طريقت جو شجرو هيٺين ريت بيان ڪيو آهي.

مخدوم محمد ابراهيم ← شاهه صفي الله مجدد سرهندي ←

الحاج غلام محمد معصوم ← شيخ محمد اسماعيل

شيخ محمد معصوم سرهندي ← شيخ احمد سرهندي مجدد الف ثاني

شيخ باقي بالله ← خواجه محمد امڪنگي

خواجه محمد درويش ← شيخ محمد زاهد

خواجه عبيدالله احرار ← شيخ يعقوب چرخي

شيخ بهاء الدين بخاري نقشبند ← شيخ امير ڪلال

محمد بابا سماسي ← عزيز ان علي راميتني

محمود انجير فغنوي ← عارف ريو گري

عبدالخالق غجدواني ← يوسف همداني

ابو علي فارمدي ← ابو الحسن خرقاني

بايزيد بسطامي ← جعفر صادق

قاسم بن محمد ← سلمان فارسي

حضرت ابوبكر صديق ← حضرت محمد ﷺ

مخدوم محمد ابراهيم اهو ساڳيو سلسلو يا شجره طريقت پنهنجي هڪ مختصر عربي رسالي 'رسالة في الاجازت في طريقة النقشبندية' ۾ پڻ بيان ڪيو آهي. ان رسالي جي اهميت جي پيش نظر اسان هن ڪتاب جي آخر ۾ ان جو عڪس ڏنو آهي. (ضميمو - ج)

ليڪن هن ڪتاب جي آخر ۾ مخدوم محمد ابراهيم پنهنجي لاءِ هڪ ٻئي سلسلي، جنهن کي هو 'سلسلة الذهب' سڏي ٿو، ان جي سنڌ پڻ بيان ڪئي آهي، ان کي هو طريقت محمدي به چئي ٿو ۽ پنهنجي والد کان مٿي پنهنجي ڏاڏي سان ملائي ٿو جنهن کي سيد سعد الله سورتِيءَ کان فيض يافتہ ڏيکاري ٿو، ان ۾ هو ڪل ارڙهن واسطا ٻڌائي ٿو جن مان ٻارهن اهل بيت آهن.

نقشبندي سلسلي ۽ فڪر تي وڌيڪ روشني اسان مڪمل شرح ابيات سنڌي (۲۰۰۸ع) ۽ معارف سلطان الاوليا خواجه محمد زمان (۲۰۱۸) ۾ وجهي چڪا آهيون، جتي ان موضوع جو مطالعو ڪري سگهجي ٿو، ان کان سواءِ نقشبندي سلسلي بابت ضخيم تصنيف ينابيع الحيات الابديه پڻ ٽن جلدن ۾ موجود آهي.

متن جي جديد نشري صورت

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

آءِ الله جل جلاله وڏي حڪمت واري جو ڪروڙين ڀيرا حمد ۽ تعريف چوان ٿو. ايترا صلواتون ۽ سلام احمد (محمد ﷺ) مٿان جيڪو جهنڊو ڪٽندڙ آهي، ۽ هن جي سڀني صحابين ۽ اوليائن لاءِ سلام چوان ٿو. اهي سڀ سندس ويجهو سھڻا ۽ سچا ساٿي هئا. طالب جڏهن توبه ڪري سلوڪ جي راه جو پتو پڇي ٿو.

قرآن جي آيت: **وَابْتَغُوا إِلَيْهِ الْوَسِيلَةَ** (المائدہ: ۳۵) (الله ڏانهن وسيلو ڳولھيو) ڏانهن نوري نظر ڪري ٿو. تڏهن مٿس مولا جي محبت جو پرتو پوي ٿو. تڏهن الله جي عشق ۾ اداس رهڻ لڳي ٿو ۽ هر وقت جاڳندو رهي ٿو. اهڙي وقت ۾ هو پير جي دامن جهلڻ کانسواءِ ڌرو به اڳتي وڌي نٿو سگهي.

پير يا شيخ جي هدايت کانسواءِ هو حقيقت ڏانهن وڌي نه سگهندو.

تڏهن طريقت کي هٿ ڪجي ۽ حقيقت ڏانهن هلڻ گهرجي. [1]
اي سمجھ جا پورا، اڪيلو ٿي هل، پر وڏائي ۽ تڪبر کي ويجهو نه وڃ. مولا پاڪ، محمد ﷺ کي خاص هدايت ۽ رهبريءَ واسطي موڪليو آهي.

جيئن هن فرمايو آهي تنهن مطابق هل ۽ جيڪي هن ڇڏي ڏيڻ لاءِ چيو آهي اهو ڇڏي ڏي. ان ۾ ئي تنهنجي نيڪ بختي آهي ۽ اها ئي توکي سونهي ٿي.

تڏهن ته رب سائينءَ فرمايو آهي:

وما آتاكم الرسول (۵۹: ۱۷)

(ترجمو: جيڪي توهان کي رسول کان ملي ته اهو وٺو ۽ جنهن کان جهلي يا روڪي ان کان رڪجي وڃو.)

جيڪي ڪجهه رسول الله ﷺ توهان کي ڏئي اهو ئي وٺو ۽ جيڪو ڇڏڻ لاءِ فرماني سو سڀ ڇڏي ڏيو.
الله جي اوليائن سڳورن ۾ نقشبندي (سلسلي وارا) نور يعني روشني ۽ هدايت وارا آهن.

اهي ظاهر توڙي باطن ۾ جيڪا عبادت ڪن ٿا، ان ۾ پيغمبر ﷺ جي پيروي ڪن ٿا. هو کائڻ پيئڻ، قول ۽ فعل، ڪپڙي لٽي ۾ پوري تابعداريءَ جي ڳالهه ڪن ٿا. هنن جي دوستي دوا جي برابر آهي ۽ هنن جي صحبت مان شفا حاصل ٿئي ٿي؛ ڇو ته دليين جا جيڪي مريض آهن، انهن کان ڪو اڻڄاڻ بچائي نٿو سگهي. [2]

قرآن جي آيت: في قلوبهم مرض فزادهم الله مرضاً (۲: ۱۰) هنن جي دليين ۾ بيماري لڳل آهي ۽ الله ان کي وڌائي ٿو.
بهرحال هيءَ دوستي انهن لاءِ دوا آهي ۽ انهن جي صحبت ۾ شفا آهي. خاص ڪري انهن لاءِ جيڪي شيخ يا پير جا پورا آداب ادا ڪن ٿا ۽ دل جي سچائي سان ڪن ٿا.

شيخ نبيءَ جي نائب واري حيثيت رکي ٿو. انهيءَ ڪري شيخ کي سڃاڻڻ ضروري آهي. هو هڪ لحاظ کان قائم مقام جي حيثيت رکي ٿو. هن کي ڪامل ۽ مڪمل سمجهه.

سهڻي سردار محمد ﷺ جو ارشاد بلڪل ساڳيو سمجهي ان طرف اچ ته (شيخ) محمدي مسند جو گادي نشين آهي. اهو سمجهي ان ڏک جو مزو وٺ. هو ڪامل ولي ولايت وارو آهي ۽ ڄڻ ته خدا جو خليفو (خليفة الله) آهي. مرشد کي وقت جو امام، زماني جو هادي ۽ پنهنجو اڳواڻ ڪري مڃ. هن کان مٿي پنهنجي وقت ۾ جهان ۾ ٻيو ڪو ولي نه سمجهه. هن کي غنيمت سمجهي پنهنجو سمورو وجود هن جي حوالي ڪر [3]. هن جي رضا ۾ پنهنجي لاءِ وڏي خوش بختي سمجهه ۽ انهيءَ ڄاڻ تي راضي ٿي. هن

جي غير رضامندي يا غصي ۾ پنهنجي بدبختي سمجھ. حرص ۽ هوس ۽ شهوت کي ڇڏي پنهنجي پير جي رضامنديءَ لاءِ پويان هل.

قول: لن يؤمن احدكم حتى يكون هواه تبعا لما جئت به.

معنى: تيستائين ڪو مؤمن نٿو ٿئي، جيستائين پنهنجي خواهشن کي منهنجي تابع نٿو ڪري.

اهو قول چڱيءَ طرح ڪنن سان ٻڌ. فيض يا ڪو فائدو تيستائين ڪونه ٿيندو جيستائين ادب وارو نه ٿيندين. ادب کانسواءِ الله ڏانهن ڪوبه هلي ۽ رسي نه سگهيو آهي. تون پنهنجي دل کي هڪ جاءِ ڪري اڳتي هلائينس، پر سڀ خواهشون ختم ڪري ڇڏ. پير کان سواءِ سڀ پاسا ڇڏائينس. بلڪ پير جي صحبت ۾ ٻئي ڪنهن ڏانهن نه ڏس. ايتريقدر جو استاد يعني پير جي اجازت کانسواءِ نفل نماز به نه پڙهه [4]. اهڙيءَ طرح ذڪر فڪر ۽ ٻيون نفلي عبادتون جڏهن تون پنهنجي شيخ جي صحبت ۾ آهين ته ترڪ ڪر، پوءِ ڀلي تنهنجي اندر ۾ اهڙي خواهش ڇو نه هجي.

استاد يعني شيخ جي اجازت کانسواءِ ذڪر به نه ڪرڻ کپي. مرشد جي موڪل کانسواءِ پنهنجي دل کي جنبش به نه ڏي. ليڪن فرض، واجب ۽ سنتون سڀني شرطن ۽ ادبن سميت ياد ڪري چڱيءَ طرح پڙهه.

ان جي بيهڻ واري جاءِ تي نه بيهه ۽ نه ويهڻ واري جاءِ تي ويهه. مرشد جي مصليٰ (سجدي واري جاءِ) تي پير به نه رک (ادب ڪر) پير جي مٿان پنهنجو پاڇو نه وجهه ۽ نه وري هن جي پاڇي تي پير ڏي. اي عقلمند اهڙيءَ طرح (قطب) پير جي ڪپڙن مٿان به پنهنجو پاڇو نه وجهه. جتي تنهنجو پير وضو ڪري ٿو، ان جڳهه تي وضو به نه ڪر [5]. مطلب پنهنجي روح يعني اندر ۾ هر وقت ادب ۽ خيال ڪر. ائين پنهنجي پير جي زير استعمال ٿانو کي به هٿ نه لاءِ.

استاد يا مرشد جي اڳيان کاڌو پيتو نه واپرائجي. اي سالڪ، ٻئي ڪنهن جي آڏو پير بابت سُخن نه چئجي. جنهن طرف تون سمجهين ته تنهنجو پير آهي ان طرف پير ڊگها نه ڪر. ائين پير جي طرف ڏانهن ٽڪ اڇلائڻ کان پرهيز ڪر.

تنهنجو پير جيڪڏهن توکي ڪيترائي ڪم چوي جيڪي گهڻا هجن، پر تون انهن کي هر حال ۾ صحيح سمجهي ڪر، ڀلي توکي اهي وڻن يا نه وڻن. اي سالڪ تنهنجو شيخ حق تعاليٰ جو خاص خليفو آهي، هو الله جي اذن يا اجازت کان سواءِ ڪوبه ڪم نٿو ڪري [6]. بلڪ جيڪڏهن هن جي راءِ ۾ ڪا غلطي به هوندي، اجتهاد جي ٻن اجرن مان هڪ جو حقدار ٿيندو؛ ورنه صحيح هجڻ جي صورت ۾ هو ٻن ثوابن جو حقدار آهي. هميشه پير جي پويان هلڻ گهرجي، پوءِ اهي ڪم ننڍا هجن يا وڏا، جهڙوڪ اُٿڻ ويهڻ، کائڻ پيئڻ، پاڻ کي ڍڪڻ، ڪپڙا اوڍڻ، هلڻ چلڻ، ڳالهائڻ، سمهڻ، جاڳڻ وغيره. اهڙيءَ طرح نماز پڙهڻ يا ڪنهن ٻئي عمل ۾ يا ڪنهن فقه جي مسئلي ۾ يا ڪا ٻي عبادت، مطلب ته هر حالت ۽ هر صورت ۾ پير جي پويان لڳي ۽ هن جي پوري تابعداري ڪندو رهي.

[7]

ناداني ڪري هن جي ڪم ۾ ڪو شڪ نه ڪر. پير کان ڪنهن به قسم جي ڪشف ڪرامت جي گهر نه ڪر. معجزن جي طلب ڪافرن ڪئي آهي، اها ڳالهه ياد رک.

جيڪڏهن پير بابت توکي ڪو دل ۾ اجايو خيال خطرو پيدا ٿئي يا دل ۾ ڪو شڪ شبهو ۽ گمان اچي گهر ڪري ته ٿوري دير به نه وڃاءِ ۽ فوري طور تي وڃي پيروت اهو بيان ڪر. جيڪڏهن دل تان اهو شڪ ۽ گمان دؤر ٿي وڃي ته صحيح نموني ۾ خدا جو شڪر ادا ڪر؛ پر جيڪڏهن شڪ دؤر نه ٿئي ته پاڻ ئي پشيمان ٿي ۽ پاڻ کي قصوروار سمجه. پير کي هر طرح ان کان پاڪ سمجه. اهڙي طرح جڏهن توکي ننڊ ۾ ڪو خواب يا جاڳندي ڪو واقعو نظر اچي ته اهو چڱيءَ طرح پير اڳيان بيان ڪر ۽ ان

بابت پير کي سوچ ويچار ۽ فڪر ڪرڻ ڏئي ۽ هن کان ان جي اصليت معلوم ڪر [8]، پر جيڪي تنهنجي خيال ۾ اچي سو به پير کي عرض ڪري ڇو. هن سلسلي ۾ پنهنجي غلطي يا صحيح ڳالهه جو اندازو پير کان پڇي معلوم ڪر. مريد پاڻ وٽ جيڪا نئين ڳالهه يا نئون راز سمجهي ٿو، ان تي ڀروسو نه ڪري. مطلب ته پير جي ضرورت کان ٿوري دير لاءِ به پري ٿيڻ جو نه سوچي. استاد يعني شيخ جي اجازت بغير ڪيڏانهن وڃڻ جو خيال به نه ڪري. پير اڳيان ٻين جي ذري برابر تعريف نه ڪري. ان ۾ پيءُ ماءُ، زماني جا استاد ۽ عالم سڀ اچي وڃن ٿا. اهڙيءَ طرح پير جي اڳيان وڏي آواز سان به نه ڳالهائ. [9]

پير جي اڳيان وڏو واڪو ڪري يا آواز ڪري نه ڳالهائڻ گهرجي. جيڪو ظاهري يا باطني فيض ۽ فائدو توکي ملي ته اهو سڀ پير کان سمجهه ۽ هن جي پيروي ڪندو ره، ڀلي اها قبر جي ڳالهه هجي، ڪن ٻين مشائخن جي ڳالهه هجي.

اهڙيءَ طرح پنهنجي پير کان ٿي اهو ڄاڻج ۽ ذڪر ڪرڻ ويل اهو ئي گمان رک. پير جو فيض هميشه شيخ يا مرشد جي صورت ۾ ئي ملندو آهي. انهيءَ ۾ ادب ۽ لحاظ جي آزمائش شرط هوندي آهي. انهيءَ ڪري عقلمند تون پنهنجي پير کان انهيءَ جي سڃاڻپ کي هر وقت ياد رک. هن سلسلي ۾ پنهنجي پير کانسواءِ ٻي ڪنهن ڏانهن نه ڏس. شيخ يعني مرشد صورت جو صاحب آهي ۽ هو پڻ تڏهن راضي ٿئي ٿو جڏهن مريد سڀ ڪجهه ان کان سمجهي ٿو ۽ ٻئي کان ڪجهه نٿو ڏسي ۽ پسي.

هن ڪتاب جو اصل مقصد اهو ٻڌائڻ ۽ سمجهائڻ آهي ته 'الطريقت ڪله ادب' يعني طريقت سمورو ادب آهي. اهو سبق پڙهي چڱيءَ طرح ياد رک.

ادب کانسواءِ ڪوبه الله تائين ڪڏهن ڪونه پهتو آهي. جيڪو رستي ۾ هلندڙ پاڻ کي بي ادب ڏسندو ۽ مريد مرشد جو ادب ڪونه ڪندو. اهو ڪيڏو به انتظار ۽ ٻي محنت ڪندو، پر ڪڏهن به هلي ڪونه پهچندو. اهڙيءَ صورت ۾ سڀ غلطيون ۽ خطائون پنهنجي طرفان سمجهي، هر حال ۾ پنهنجي غلطي مڃي ۽ پشيماني محسوس ڪري، فقط ان صورت ۾ اها اميد رکي سگهجي ٿي ته مولا پاڪ مهربان ٿي، بديون ۽ برائون بخشي ڇڏيندو ۽ امن عافيت سان نوازيندو.

جيڪڏهن ڪو ادب نٿو ڪري ۽ منڍ کان ان ڳالهه کي نٿو سمجهي، ته اهڙي بي دين بندي کي ان برڪت منجهان ڪو پاڻو يا حصو ڪونه ملندو. ياد رکو ادب کانسواءِ اسلام ۾ داخل ٿيڻ جو ٻيو ڪو رستو ڪونهي. ادب ۽ ايمان کانسواءِ هتي اچڻ جي ٻي ڪا ڳلي يا واھ ڪونه آهي. ابوجهل بلڪل اندوڻي ويو هوجو ڪنهن به طرح ايمان جي طرف ڪونه آيو. هن لعنتي شخص پاڪ پيغمبر کي ڏسي به هن طرف رخ ڪونه ڪيو.

چون ٿا ته مريد جو جيئڻ ۽ مرڻ به پير جي هٿ ۾ آهي، انهيءَ عمل کي هن راه وارن فنا ۽ بقا ڪوٺيو آهي. هتي مرڻ مان مراد نفس جو فنا ٿيڻ آهي ۽ نه بدن مان روح نڪرڻ.

جيئن اخلاق اڳيان سڀ ظلم ۽ انڌير ختم يعني فنا ٿي وڃن ٿا. بقا کي اهڙي زندگي چون ٿا جيڪا هميشه باقي رهي، ان جو مطلب اڳيان گڻ يا عادتون ختم ڪري ٻيا گڻ يا اخلاق وڌي خبرداريءَ سان هٿ ڪرڻا آهن. [10]

تَخْلُقُوا بِاخْلَاقِ اللَّهِ (يعني الله جي اخلاقن کي اختيار ڪريو) انهيءَ راه تي چڱيءَ طرح خيال سان اڳتي وڌندو ره.

الشيخ يحيى ويميت (يعني شيخ ۽ مرشد ئي جباري ٿو ۽ ماري ٿو) جي اها ئي معنيٰ ۽ مقصد آهي. باقي ظاهري جيئن ۽ مرڻ سان هنن جو ڪو واسطو ناهي.

جيئن درياه جو ڪپر پاڻ ڏانهن ڪڪ ۽ ڪانن کي گود ۾ ڪندو آهي تيئن مرشد مريدن کي حق ڏانهن ڇڪيندو آهي پوءِ انهن جو تعداد لکڻ ۾ چوڻ هجي. جنهن سالڪ جي قسمت ۾ خوش بختي لکيل هوندي آهي، سو هميشه پير جي پويان لڳندو آهي، هو ڪنهن ڪاٺي ڪرامت کي نه طلبيندو آهي، پر جيڪو بدبخت هوندو آهي ۽ جنهن جي نصيب ۾ بدبختي آهي، اهو ڀلي پنج سو ڪرامتون کڻي ڏسي، پر تڏهن به هو ڀيو رلندو ۽ ڪائنس رنج ۽ تڪليف ڪونه ويندي

قرآن جي آيت: **يُرُوا كُلَّ آيَةٍ لَا يُؤْمِنُوا بِهَا حَتَّىٰ إِذَا جَاءَهُمْ بِمُجَادِلُوكَ يَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنَّ هَٰذَا إِلَّا آسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ**. (25: 6)

(ترجمو: ”جيتوڻيڪ اهي سڀ نشانيون ڏسي به ڇڏيندا پر انهن تي اهي هرگز ايمان نه آڻيندا. ايتريقدر جو جڏهن اهي تو وٽ اچن ٿا ته توسان خوامخواه جهڳڙو ڪن ٿا. بلڪ جن انڪار ڪيو آهي، اهي ائين چون ٿا ته هي ڪجهه به ناهي مگر پراڻيون ڳالهيون ۽ قصا آهن.“) [11]

شال سڀني مؤمنن کي اها طلب ۽ يادگيري نصيب ٿئي، رب پاڪ ڏانهن پنهنجو توجه ڪن ۽ هن جهان جي سڀني پاسن (گهرجن) کي ترڪ ڪن. طالب پن قسم جا آهن. هڪڙا مراد پيا مريد. مراد اهي آهن، جيڪا مولا سائين کي مطلوب (گهربل پسند ڪيل) آهن، يعني ان جا خاص آهن. اهي هميشه وڏي شوق ۽ ذوق سان هلن ٿا، ڇو ته کين هاديءَ جي هدايت حاصل آهي. اهي رب پاڪ جي خلوت جا خاص ٿيل آهن، ڇو ته اهي وٽس قبول ٿيل ٻانها آهن. انهن کي ادب سيکاريندڙ رب پاڪ پاڻ آهي.

اهي جيتوڻيڪ طريقت جي رستي تي ظاهري طور پير وٺن ٿا، پر حقيقت ۾ مولا پاڪ پاڻ ڏانهن سندن رهنمائي ڪندڙ آهي ۽ اهو ئي کين هدايت ڏئي ٿو. هو رب پاڪ جا خاص الخاص آهن، ڇو جو پاڻ سندن خصوصي تربيت ڪري ٿو. هنن کان جيڪڏهن ڪا غلطي ٿئي ٿي ته

مالڪ سائين کين پاڻ خبردار ڪري ٿو. هو کين توبه جي توفيق ڏئي ٿو ۽ سندن سڀئي بچڙايون ۽ برائون مٽي ڇڏي ٿو. مولا پاڪ پاڻ سندن مرشد ۽ رهبر آهي. اهوئي کين هر وقت ڏس پيو ڏئي ته هيئن ڪريو. [12]

قرآن جي آيت: الله يفتي اليه من يشاء (13 : 42) (معنى الله تعالى ان جو انتخاب ڪري ٿو جنهن کي هو گهري ٿو).
بيشڪ اهو ئي انهن لاءِ حد نگاهه کان زياده ڪيتريون راهون کولي ٿو.

مريد اهو آهي جيڪو پاڻ محنت ڪري ٿو ۽ ٻين وات ويندڙن کان پڇا ڳاڇا ڪري ٿو. هو پنهنجي پيراڳيان پوري محنت ۽ سچائي سان اتي ويهي ٿو ته جيئن هدايت حاصل ڪري.
مرشد کي مراد سمجهڻ ئي وڌيڪ بهتر آهي ۽ مريد ان کانپوءِ اچي ٿو. مريد کي مولا ڏانهن هدايت تڏهن حاصل ٿئي ٿي.

قرآن جي آيت: ويهدي اليه من ينيب (13 : 42) (رستو ڏيڪاري ٿو پاڻ ڏانهن ان کي جيڪو موٽي ٿو).

موجب جڏهن اها ڳالهه سمجهندو ته اڳتي وڌندو. مريدن جا وري ٻه قسم آهن جيڪي رب پاڪ کي ويجهن آهن. هڪڙا مجذوب سالڪ ۽ ٻيا سالڪ مجذوب. مجذوب سالڪ اهو آهي، جيڪو الله وٽ قبول ٿي چڪو آهي. هن کي جڏهن شوق جاڳائي ٿو ته عشق جي وات وٺي ٿو ۽ پوءِ اندر ۾ هلچل پيدا ٿيڻ سبب نبي ڪريم ﷺ ڏانهن لاڙو رکي ٿو.

هو الله کي هڪ وسيلو سمجهي محمد ﷺ تي ايمان آڻي ٿو ۽ هن کي خدا جو خاص خليفه ۽ پيغمبر سمجهي ٿو. [13] هن کي ئي جنت جو سردار ڄاڻي ٿو جيڪو سندس سامهه جهليندو. حق جي خاطر هو شريعت کي قبول ڪري ٿو. ان سان گڏ طريقت اختيار ڪري حقيقت ڏانهن هلي ٿو؛ ليڪن هن کي اندر ۾ پنهنجي ليکي عشق جي اڇ ناهي. نڪو هن جي وجود ۾ اها باهه ۽ آڳ آهي جيڪا کيس تڙپائي. البت هو ڪامل ۽ نيڪ

انسانن واريون خصلتون اختيار ڪري ٿو. تاهه قرب، ڪرامتن ۽ خاص خبرن جي ويجهو نٿو وڃي، پر ساڳئي وقت دين جا مسئلا خوب سمجهي ٿو ۽ ڪتابن ۾ قصا چڱيءَ طرح پڙهي ۽ ٻڌي ٿو. قرآن ۽ ان جي تفسير جي به ڄاڻ حاصل ڪري ٿو. ائين نبي پاڪ جي حديثن ۽ ٻين نبين جي قصن بابت به ڄاڻ رکي ٿو. اوليائن جي ادب ۽ دانائي جي ڳالهين ڏانهن به توجه ڪري ٿو. [14]

انهن ڳالهين ۽ قصن مان هن جي دل ۾ جوش ۽ جذبو جاڳي ٿو پوي ۽ سندس سيني ۾ محبت جو مڇ ٻرڻ لڳي ٿو، ان جي ڪري جلدئي هن جي اندر ۾ شريعت جو درد ۽ سور جاڳي پوي ٿو. ان کي الله جا اولياءَ سالڪ مجذوب چون ٿا.

اهڙو سالڪ پڻ الله تعاليٰ جي ويجهن مقربن مان ٿي پوي ٿو. اهو ڀلي آسمان ۾ هجي يا عرش تي ڪٿي هجي يا هيٺ ڌرتيءَ تي هجي؛ پر اهو ڌرتيءَ تي سڀني کان بهتر آهي ۽ آسمان کان وڌيڪ اوچو آهي. اي ذڪر ڪندڙ انسان، ذڪر کي ڪرامت جو ڪونٽرو يا ڪوزو سمجهه. دل مان سڀ خوف خطرا ڪڍي ان کي پاڪ ۽ صاف رک. ڇپ ڇپ سان ملائي، ڏند ڏند تي رکي، وات کي بند ڪر. ان سان گڏ پنهنجي زبان کي تارونءَ سان لائي نڪ مان نساھ ڪڍ. تڏهن سيني جي کاٻي طرف (جيڏانهن دل آهي) ڌيان ڪري ذڪر شروع ڪر. بلڪ ڪهي بيءَ هيٺان وڏي حب سان قلبي ذڪر جو آغاز ڪر. ائين الله الله جو اسم مبارڪ ڪٿي هر هر دل جي شوق سان اهي لفظ ورجاءِ. اسم الله جو چوڻ وقت ذات بيچون جو تصور ڪر. صفات تي نظر ڪر پر پوءِ اڳتي وڌي 'ذات' کي پنهنجو مقصد بناء. [15]

توڪي ڪي تہ اٿندي ويهندي هر پل هر گهڙيءَ، ڪاٺيندي پيئندي، جاڳندي سمهندي، هلندي ڦرندي مطلب تہ هر حال ۾ پنهنجي اصلي مددگار يعني رب پاڪ کي ياد ڪرين. مولا سائين توتي رحمتون

ڪندڙ آهي. هن کي تون هڪ لمحي لاءِ به نه وسار، هو توکي ڪڏهن نٿو وساري.

اي سست انسان ڪهڙو به وقت هجي سٺو يا خراب تون ان اڪيلي مالڪ سائين کي ڪيئن ٿو وسارين. هٿ ڀلي ڪنهن ڪم ۾ هجن ۽ پير پنڌ ۾ مشغول هجن، ڪن ڪنهن ڳالهه ٻڌڻ ۾ لڳل هجن ۽ نڪ ڪنهن شيءِ جي سنگهڻ ۾، پر اهڙي حال ۾ به دل کي ذڪر کانسواءِ ٻي ڪا مشغولي نه هجڻ ڪپي. تون پنهنجي اندر ۾ هر وقت الله کي ياد پيو ڪر ۽ پيو هر قسم جو ذڪر ڇڏي ڏي. جيئن جيئن تنهنجو ذڪر زور وٺندو تيئن تون طريقت تي گامزن ٿيندين ۽ جڏهن اهو ذڪر دل کي قابو ڪري ته تون حقيقت جي ويجهو پهچي ويندين. [16] اي سالڪ تڏهن توکي گهرجي ته حق کي ياد ڪرين ۽ پاڻ کي وساري ڇڏين. اهڙي وقت تون ڪجهه نه هجڻ (فنا) ڏانهن وڌندو ره ۽ پاڻ کي ڪجهه نه سمجهي عمل ڪندو ره. اهو سمجهه ته هئڻ (باقي رهڻ) الله تعالى جي امانت يعني فقط هن لاءِ آهي. جيڪا ان مالڪ جي لاءِ رکيل آهي ۽ اهو سبق ياد رک.

قرآن پاڪ جي آيت:

ان الله يا مرڪم ان تؤد والامانات الى اهلها (58 : 4) (بيشڪ الله تعالى حڪم ڪري ٿو ته امانتون جيڪي ان جا اهل آهن انهن کي موٽايو).

هن آيت ۾ اها ئي سمند جهڙي گهري حقيقت جو ذڪر آهي، اها ذات ڪنهن به قسم جي شرڪ کان پاڪ آهي ۽ ان جو ڪو شريڪ ناهي، صفتن ۾ توڙي فعلن يعني ڪمن ۾. اهڙيءَ طرح مخلوق جي هن سان نسبت ۽ اضافت نه آهي، پوءِ ڀلي اهي نبي يا رسول هجن يا ڪٿي اولوالعزم پيغمبر هجن.

قرآن جي آيت : والله الغني وانتم الفقراء (38 : 47) (الله بي نياز آهي ۽ توهان ئي گهرجائو آهيو) کي چڱيءَ طرح ٻڌي ڇڏيو.

هي آيت: ان الله غني عن العالمين (31: 12) (يعني بيشڪ الله سڀني جهانن کان بيپرواه آهي).

انسان جي قلب کي حضرت آدم جي قدم هيٺ چون ٿا. [17]

جڏهن ذڪر ڪندڙ قلب جي ذڪر جو پهريون سبق شروع ڪن ٿا ۽ دعا پڙهي ان جو ثواب حضرت آدم صفي الله جي حوالي ڪن ٿا ۽ ان سان گڏ جڏهن ٻانهي جا پنهنجا فعل بلڪل فنا ٿي وڃن ٿا، تڏهن ان ٻانهي ۾ الله تعالى جا افعال تجلي ڪن ٿا. پوءِ هو پنهنجي نفس کي وساري ويهي ٿو بلڪ وچ ۾ ڪو غير رهي ٿي ڪونه ٿو. ان حالت ۾ هو قلب جي نزديڪ به ڪونه ٿو اچي جيتوڻيڪ اهو هر هر ياد پيو ڪريس. ان وقت قلب ۾ جيڪا تجلي اچي ٿي ان جو رنگ هيڊو يا پيلو ٿئي ٿو. ان جو مطلب ته هو تڏهن قلبي فنا ۾ ڪامياب ٿيو آهي.

ان کان بعد سالڪ کي روح جو سبق وٺڻو آهي جنهن مطابق هن کي سڄي ببي هيٺان ذاتي ذڪر جو آغاز ڪرڻو آهي. تڏهن هو پنهنجا سڀئي ساه پساه جيڪي ڪٿي ٿو ڏئي جي حوالي ڪري ٿو. اهڙيءَ طرح جڏهن اهو ذڪر وڌندو وڌندو وڃي روح تائين پهچي ٿو ته ان وقت هو جيتوڻيڪ گهڻو پري پئجي ويندو آهي پر جدائي محسوس نه ڪندو آهي. بلڪ تڏهن کيس گهرجي ته حق جون انهي صفتون امانت سمجهي هن جي حوالي ڪري. اهي صفتون آهن حيات، قدرت، علم، سمع، بصر، ارادو، ڪلام ۽ تڪوين (خلق) [18]

حيات معنيٰ جيئڻ يا زندگي ۽ قدرت معنيٰ سگهه يا طاقت، علم ڄاڻ کي چون ٿا ۽ سمع ٻڌڻ يا سٻڻ. بصر ڏسڻ کي ۽ ارادو وڌڻ يا اسرڻ. تيئن ڪلام ڳالهائڻ کي ۽ تڪوين جوڙڻ يا ٺاهڻ کي چون ٿا. جڏهن سالڪ کان اهي سڀ صفتون و سرن ٿيون ته هو فاني ٿيو پوي. هو پنهنجو پاڻ کي پاڻ کان الڳ ڪري ٿو ۽ پاڻ کي مالڪ جي حوالي ڪري ٿو. تڏهن هن جي روح ۾ ڳاڙهي رنگ جي تجلي ظاهر ٿئي ٿي ۽ روح جي فنا ٿيڻ

جي اها ئي راه آهي. اهو سبق (لطيفو) حضرت ابراهيم عليه السلام جهڙي باهت
۽ وڏي نبيءَ جي قدم هيٺ آهي. اها ڳالهه سمجهي پوءِ پنهنجي مالڪ
سائين کان دعا گهر ۽ نبي ڪريم ﷺ جن تي صلوات پڙهي ثواب
موڪل ۽ نوح نبي ۽ ابراهيم خليل الله ڏانهن سلام موڪل.

ٽيون سبق سِر جو آهي جيڪو سڄي پاسي کان پڙهڻ شروع ڪر
۽ سڄي بُبي جي مٿان اهو ذاتي ذڪر ڪر. ائين جيڪو لازم آهي اهو
ضرور ادا ڪر ۽ هٿان نه وڃاءِ. [19]

اتي تجليات جو رنگ اچو ٿئي ٿو، ليڪن ذاتي تجلي پردي
پٺيان هوندي آهي. اتي حضرت ذات جو حجاب وجودي شيون آهن. پر حق
جون وجودي وصفون سرگرميءَ سان جلوا پيون ڪنديون آهن. مگر ان جي
خبر صرف سمجه وارن کي پوندي آهي. باقي ٻين کي ڪا خبر نه پوندي
آهي. اي ڪامياب سالڪ، سِر جي فنا جو اهو ئي وڏو نشان ۽ علامت آهي.
سِر (لطيفو) حضرت موسىٰ ڪليم الله جي قدم هيٺان آهي. ان ڪري اي
سالڪ حضرت موسىٰ لاءِ صلواتون ۽ سلام موڪل.

چوٿون ذڪر خفيءَ جو آهي، جنهن کي خبرداريءَ سان پڙهڻ
گهرجي. ان ذاتي ذڪر سان پنهنجا هر قسم جا وهم ۽ وسوسا وساري
ڇڏ. [20] اهو خفيءَ جو ذڪر ڪاٻي بُبيءَ جي مٿان لنگهي ان کي لازم ڪر ۽
ان طرح الله کي ويهي ياد ڪر. پردي جي پٺيان ان ذات جي تجلي آهي ۽
اتي حضرت ذات جو حجاب سلبِي شان سڏجي ٿو. من لم يذق لم يدرك
(يعني جنهن چڪيو ناهي ان کي ڪهڙي خبر).

ان کانسواءِ ٻيو ڪونه سمجهندو.

خفيءَ جي نور جي تجلي ڪاري رنگ جي هوندي آهي. ساڳيءَ
ريت خفيءَ جي فنا جي پٺ اهڙي علامت آهي.

خفيء جي مٿان حضرت عيسى عليه السلام جو قدم چون ٿا. ان ڪري صلوات ۽ سلام حضرت عيسى عليه السلام کي موڪلڻ گهرجن.

پنجون سبق اخفي (لطيفي) جو آهي جيڪو خيال سان سڪڻ گهرجي. اهو ذڪر سيني جي وچ مان اُٿڻ گهرجي ۽ ذڪر ڪندڙ کي اهڙي تيزيءَ سان ذڪر ڪرڻ گهرجي جيئن ٻي هر شيءِ کي وساري ويهي. اتي ذات جي جيڪا تجلي ٿئي ٿي، اها بغير پردي جي آهي، جيئن هڪ حديث قدسيءَ ۾ ٻڌايو ويو آهي: [21]

وفي الاخفي انا (يعني اخفي جي اندر آءُ پاڻ آهيان)

ان جي باري ۾ لکن ٿا ته اهو احمدي قدم هيٺ آهي. ان ڪري عاشق کي هن مقام جي وسيلي وسعت جو اندازو هئڻ گهرجي. محبت جي ان ميدان ۾ همت درڪار آهي، جتي ان حبيب جي پويان سڀ انبياءَ ۽ اولياءَ هوندا. انهن ۾ اولي العزم نبي ۽ رسول به شامل هوندا، جيڪي اڳيئي وٽس مقبول هوندا. اهي احمد چار يعني رسول الله ﷺ جي اوڀر سبب سڀ خاص خوش ٿيل آهن ڇو ته ان شافع شفيع جي ڪري ته نالائق به نوازجي ويندا. دراصل زمين آسمان، عرش ڪرسي، لوح قلم، هر زمانو، جن، انسان، عرب ۽ عجم سڀئي ان سردار ۽ عربي گهوت جا سوالي آهن.

’وڌيڪ پلن ۾ پلو‘ جي حساب سان خدا سوالين کي خالي ڇڏڻ وارو نه آهي. پيغمبر ﷺ جا هٿ مبارڪ برڪت ۽ پلائي وارا آهن. هن سهڻي گهوت جي ڪري سمورو جهان عطر عنبير جي خوشبوءِ سان مهڪي ويو. سڀني کي محمد ﷺ ۾ اميد ۽ آسرو آهي. سڀ پڙهيل ڳڙهيل عالم اڪابر هن جي محبت مان رڱيل آهن. اهي سڀ فقير ۽ ضرورتمند بنجي پيا ڏانهس اچن. [22]

قرآن جي آيت:

يدخلون في دين الله افواجا (2 : 110) (اهي ٽولن جا ٽولا الله جي دين ۾ داخل ٿيڻ وارا آهن.)
موجب وڏي تعداد ۾ دين ۾ داخل پيا ٿين

انهيء سھڻي سردار جي ڪري رحمت جو وڌڻو مينهن وسي پيو. هن جي ڪري ڪفر جي ڪاري رات پڄاڻيءَ تي پهتي ۽ روشني پري تائين پکڙجي پيئي. هن جي نبوت جو ڏاڪو هر طرف ۽ هر هنڌ وڌي آواز سان پڙاڏو ڪري پهچي ويو. جيڪي جدائي ۽ غم جا زخما هئا، سي سڀ پر جي صحيح ٿي ويا.

هائ افسوس، آءُ هن حبيب جي ڪهڙي تعريف ڪري سگهان ٿو: آهي ڪو جو مونکي هن عظيم انسان جي ڪا پوري وصف يا صفت سمجھائي سگهي. هو مولا جو محبوب آهي ۽ مولا پاڪ سندن محب آهي، بلڪ اهو ان انسان جو به محب آهي جيڪو هن سان محبت ڪري ٿو، جيئن ارشاد خداوندي آهي: [23]

قل ان كنتم تحبون الله فاتبعوني يحببكم الله (31 : 3) (چوءِ، جيڪڏهن توهان الله سان محبت رکڻ گهرو ٿا ته منهنجي تابعداري ڪريو ته الله توهان سان محبت ڪندو).

الله سائين اها ئي آخري سچائي ٻڌائي آهي
پيغمبر اسلام جي وصفن بابت هي عاجز هن ڪتاب ۾ ڪهڙي تعريف ڪري سگهي ٿو.

اسان جيڪي بلڪل نالائق ۽ نااهل آهيون، تن کان اهو جلدي جواب ٻڌ ته هن سڳوري سردار جي مالڪ مختار کانسواءِ ٻيو ڪوئي پوري تعريف نٿو ڪري سگهي. هن جي باري ۾:

انا احمد بلامير (آءُ احمد بغير مير (احد) آهيان)

واري حقيقت کي ڄاڻڻ جي ڪوشش ڪر.

اخفي جي تجلي جو رنگ سائو ٿئي ٿو ۽ اها ڳالهه سمجھ. اها ذات جي تجلي آهي، ان جو اهو ئي نشان آهي. هن سرور ڄام سڳوري ﷺ جي پيدا ٿيڻ بعد اهو سڀني رنگن ۾ اوچو رنگ آهي. پيغمبر ﷺ جي پاڪ پوشاڪ ان رنگ جي هئي. ان ڪري سڀني تي اهو ئي رنگ سونهي ٿو. محمد ﷺ جي اها ئي خلعت يا پهراڻ هو، هن ڪريم شخص جو قدم

سيڃاڻي ان کي مضبوط پڪڙ. اي عقلمند شريعت جو پورو سبق وٺي ان تي هلندو هل. [24] اهو سمجهي ڇڏ ته هن شفاعت ڪندڙ جي شريعت کانسواءِ ٻي ڪاميابيءَ جي ڪا راه ڪونهي. انهيءَ دوست جي دامن کانسواءِ ٻئي ڪنهن ڏانهن نگاه ڪڻي نه ڏسجاءِ. خدا پڻ هن کي خليفو ڪري موڪليو آهي ۽ هو پاڻ ئي سندس پٺڀرائي ڪندڙ آهي. تڏهن ته هن پنهنجي پياري حبيب جي حڪم کي پنهنجو حڪم ڪوٺيو آهي. انهيءَ ڪري قرآن ۾

اطيعوا الله واطيعوا الرسول (59 : 4) (الله جي تابعداري ڪريو ۽ رسول جي پيروي ڪريو) ۾ اهو ئي حڪم ٿيل آهي.

اي سالڪ! جيڪڏهن تون اها ڳالهه نه سمجهي آهي ته پوءِ ڪنهن پڙهيل يعني عالم کان وڃي پڇا ڪر.

هن ڪريم انسان جي هر ڳالهه تي عمل ڪريو ۽ ان باري ۾ ڪجهه نه چئجو. هن جون جيڪي به سنتون آهن، انهن سڀني تي چڱيءَ طرح عمل ڪجو. پڙهيل پرهيزگارن کان پڇي پوريءَ ريت انهن تي عمل پيرا ٿيو. اجايون ٻيون هٿ جون ٺاهيل ڳالهيون ڇڏي، سڌي سنئين راه تي هلجو. هيڪر جڏهن توهان پنهنجو منهن محمد ﷺ ڏانهن ڪري ڇڏيو، ته پوءِ وري ٻئي ڪنهن طرف نگاه ڪڻي نه ڏسجو.

ائين توهان الله تعاليٰ جي نزديڪ پهچي ويندا ۽ پوءِ اهو توهان جو يار ۽ مددگار آهي. [25] تڏهن تون رات ڏينهن سردارن جي سردار تي روح وچان صلواتون پيو پڙه ۽ انهن جو ثواب سندس حوالي ٿيو ڪر. ائين پنهنجي نينهن کي هر وقت پيو نئون ڪر. هر نئين سج اُڀرڻ سان هن لاءِ دل ۾ محبت جون نئون مڇ ٻار ۽ پنهنجي پوري تن بدن ۾ نئون جوش ۽ ولولو پيدا ڪر.

اهو وقت آهي جڏهن اخفي (لطيفو) فاني ٿي وڃي ٿو. تڏهن اهو مالڪ سائين ان کي بقا بخشي ٿو. اي راه جا سالڪ! اتي عالم امر جا پنج لطيفا (قلب، روح، سر، خفي يا اخفي پورا ٿين ٿا.

انهن ۾ 'سيرا نفسي' به آهي ۽ انهن کي 'جواهر خمسہ' يعني پنج جواهر به چون ٿا. آفاقي سير ۾ به ان جا اصول آهن ۽ انهن مان هر هڪ اصل سان گڏ آهي. قلب جو اصل وري نفس کي چيو اٿن.

عارف جي اصل روح کي پاڻي رب پاڪ پاڻ ڏنو آهي. جيڪي واصل آهن، تن کي سر جو اصلي راز به پاڻ مالڪ ٻڌايو آهي؛ پر جيڪي اصل جا خائف آهن، تن جو منهن منڪرن وانگي آهي. درحقيقت مٽيءَ کي مالڪ سائين اخفي جو اصل ٻڌايو آهي، سڀني عناصرن ۾ پاڪ ۽ ڀلي مٽي خاڪ کي چون ٿا. ان حقيقت جي پيش نظر محمدي طريقي وارن ان جي تعريف ڪئي آهي. ان کي ڪسبي ولايت کان ڪڍي وهبي ولايت ۾ آڻين ٿا. ڪيترا ولي خدا جي قلب منجهان واصل ٿين ٿا. [26] پر ڪن کي وري روح جي روشنيءَ سان ولايت ملي ٿي. گهڻا صوفي وري سر مان وصل ٿين ٿا. ڪي وري جيڪي ولايت جا واصل آهن، پراهي خاص خفي ۾ آهن. پر ڪي ولي اهڙا آهن، جيڪي سير ڪندي اخف ۾ پهچن ٿا. پهرين آدمي جو مشرب رب تڪوين وارو آهي. [27] ٻئي جو مشرب خليلي آهي، جيڪو گرمي جي لحاظ کان پرتمڪين يعني عزت وارو آهي. هن جو رب حيات ٿي حيات آهي، پر ڪي ان کي جزئي علم سڏين ٿا. الله ٿي ڄاڻي ٿو ۽ علم وارو ڪري ٿو، اهو ئي هدايت ڏيندڙ ۽ حلیم آهي. ٽئين جو مشرب موسوي آهي، جنهن سان رب پاڪ پاڻ ڪلام ڪيو هو.

چوٿين جو مشرب عيسوي آهي، جو قدرت واري ائين چيو آهي. پنجون مشرب محمدي آهي، جيئن پاڪ پروردگار پاڻ چيو آهي. اهو ئي پاڪ ذات ۽ سڀني جو مالڪ الملڪ آهي. اتي ذاتي ذاڪر جيڪو دماغ سان واسطو رکي ٿو، ان جو آغاز ڪر. چئن عنصرن کان علاوه پنجون نفسي کي سمجهن ٿا. بقايا نفس ۽ عناصرن جي، پاسي ڪر. اهي وجود کي وڃائڻ سان فنا ٿي وڃن ٿا. کين نفیءَ جي تيز تلوار وڍي وجهي ٿي. نفیءَ جي ميدان مان گذرڻ کان پوءِ هوائيات ۾ اچن ٿا.

سالڪ! پنهنجو ساه ناف يعني دن وٽ روڪي رک. 'لا' کي اتان
ڪڍي يعني ڇڪي تارونءِ تائين ڪڍي اچ، پر ان جي ناه جي معنيٰ روح ۾
اندر رک. [28] تارونءِ کانپوءِ ان کي سڄي ڪلهي جي طرف ڪڍي اچ.
ٻانهپ جي معنيٰ کي ان آڏو رکي نگراني ڪر. ڪاٻي ڪلهي کان پوءِ اَللّٰه
کي دل ۾ رکڻ جي ڪوشش ڪر. ليڪن ذات بيچون يا بي ڪيف کي دل
جي اندر ضرور رک. 'بيچون' ان کي ٿا چون جنهن جهڙو ٻيو ڪوئي
ڪونهي.

قرآن جي آيت 'ليس ڪمٺه شيءُ' (11 : 42) (هن جهڙي ٻي ڪا شيءِ
ڪونهي.) کي چڱيءَ طرح ٻڌ ۽ سمجھ.

هر ڪنهن ساه کي اونهو ڪڍي پوءِ چوڻ جي ڪوشش ڪر. جيڪو
پهرين مرتبي بابت پڇي ان کي هڪڙوئي چئي ٻڌاءِ. ان کانپوءِ خيال پوڻ
سان ساه کي نه پڇاءِ جڏهن ساه بند ٿيڻ لڳي، ته اتي اڪي انگ ياد
رک. [29]

اِنَّ اللّٰهَ وَتَرْحِبُ الْوَتَر (بيشڪ الله اڪيلو آهي اڪيلائيءَ کي پسند
ڪري ٿو.) وارو اصول ياد رک.

مطلب ٿي يا پنج، ست يا نو، يارهن يا تيرهن، پندرهن يا
سترهن، اوڻويهه يا اڪويهه، انهن انگن مطابق ساه ڪڍڻ جي ڪوشش
ڪر. ليڪن ساه ڪڍندي 'ياد داشت' واري اصول کي ياد ڪر. اها دعا گهر
يا الاهي، آءُ تنهنجي رضا گهران ٿو ۽ ان جي اندر ساه ڪٿان ٿو. اي ذاڪر
انهيءَ ذڪر ڪندي نفي ڪر ۽ سموري مخلوق کي 'لا' سين نفي ڪر،
جنهن ۾ پيٽر، ڌيئون، زال، ماءُ، پيءُ، مٽ مائٽ، ڪاٺ پيئڻ، ڪپڙو لٽو،
گهر تڙ، نوڪر چاڪر سڀ شامل آهن. ائين سڀ اوچا محل ۽ ماڙيون ۽ باغ
بستان وغيره به ان ۾ اچي وڃن ٿا.

ساڳيءَ ريت سون چاندي، سنگتي ساڻي، موتي ۽ قيمتي جوهر،
آسمان ۽ زمين، گهر گهاٽ، گل ڦل، مطلب جيڪي ڪجهه جهان ۾ آهي ۽

خالق خلقو آهي. جيڪي ڪجهه ڏسڻ ۾ ٿو اچي يا ڪنن سان ٻڌڻ ۾ ٿو اچي، جيڪي سڃاڻڻ ۾ ٿو اچي يا اسان جي وهر گمان ۾ اچي سگهي ٿو [30]. اسان جي خواب خيال ۾ آهي يا عقل جي ڊوڙ اوستائين وڃي ٿي. اهڙيءَ طرح ظاهر يا باطن، چوڻ يا ڪرڻ، تنهنجو وجود يا صفتون، هٿ جا ڪم ڪار يا محض خيال ۽ خطرا جيڪي تنهنجي اندر ۾ آهن يا توکان ٻاهر آهن. الله جي ذات کان سواءِ جيڪي ڪجهه آهي سڀ جي 'لا' يعني نفي ڪر. اها ذات جيڪا لا شريڪ آهي، ان ۾ ڪو شڪ نه ڪر. هن کي هيڪڙو ڪري ڄاڻ ۽ سڃاڻ. اهي سڀ واسطا ۽ لڳ لاڳاپا ختم ڪري، دل کي مولا جي حوالي ڪر.

پر جنهن جي دل ۾ ٿورو ذرو به خواهشن جو باقي بچي ٿو، تنهن کي موحد نه سمجه بلڪه اهو هر لحاظ کان مشرڪ ئي آهي. اهڙي طرح جنهن جي من ۾ اڃا ڪا مراد يا مقصد ان کانسواءِ پيو ڪو رهجي وڃي، ته اهو به ايمان کان پري سمجه ۽ سراسر ڪفر جي ڪڏ ۾ ڪريل سمجهه. [31]

پر جنهن جي سيني ۾ ڪا ننڍي وڏي خواهش رهجي ويندي، ته اهو اسلام کان پري پئجي ويندو ۽ مرتد ٿيڻ جي ويجهو هوندو. ان کي اسلام حقيقي چون ٿا ۽ اهڙي شرڪ کي شرڪ خفي چون ٿا.

اي مالڪ سائين: اسان کي خفي توڙي جلي (ظاهري) عشق کان آزاد ڪر. اسان جي سيني کي اهڙيءَ طرح کول جيئن اسلام حقيقيءَ کان مشرف ٿيون. اسان ان آيت مبارڪ:

يا ايها الذين آمنوا آمنوا (136: 4) (معنى: اي ايمان وارو! پوريءَ طرح ايمان آڻيو). مطابق ٻيهر ايمان آڻڻ جي توفيق عطا فرمائي

استلڪ ايماناً لیس بعده کفر (اي الله! آءُ توکان اهو ايمان گهران ٿو، جنهن کان بعد ڪو ڪفر ڪونهي).

ان هنڌ تي پهچي ذکر ڪندڙ کي ذکر کان بس ڪرڻ گهرجي. اي سالڪ سڙي لطيفي جو ان لحاظ سان هر وقت بندوبست رک. 'الله معي' (الله مون

سان گڏ آهي) جو ورد هميشه جاري رک. 'الله معي' (الله مون ساڻ آهي) کي هر وقت خيال ۾ رک. پنهنجي سڀني عضون ۾ اهو ئي فڪر جاري رک. ڏينهن رات جي هر گهڙيءَ ۾ هر ڀل ۾ حق سان گڏ هجڻ جو جتن ڪر. [32] تڏهن تون پاڻ فڪر ۾ مشغول ره ۽ نفیءَ جو ورد ڪر. تون غير کي قلب مان ڪڍي صرف ذات پاڪ جي گهر ڪر. قرآن جي آيت:

وفي انفسكم افلا تبصرون (21 : 51) (پوءِ توهان پ پنهنجي اندر ۾ چوڻا ڏسو؟)
يعني توهان جي اندر ۾ جيڪي نشانيون آهن، سي چوڻا ڏسو؟
اهي وحدانيت جون نولک نشانيون جهاتي پائي پيا ڏسن.
قرآن جي آيت:

لو كان فيهما آلهة الا الله لفسدتا (22 : 21) (جيڪڏهن ٻنهي ۾ آسمان ۽ زمين ۾ گهڻا خدا هجن ها الله کانسواءِ ته ضرور فساد پيدا ٿئي ها).
موجب اهي انهن ڏکين لکن مان لنگهي ٿا وڃن. اي مؤمن! ذڪر فڪر سان گڏ مراقبو ڪري گذارج. انهيءَ اوسيئڙي ۾ انتظار ۾ ظاهري توڙي باطني حواسن کي مشغول رک.

كان رسول الله متواصل الحزن ودائم الفكر (رسول الله هميشه غم ۽ فڪر جي حالت ۾ هوندا هئا) واري ڳالهه کي سمجهه. [33]
اي فڪر ڪرڻ وارا! هميشه پنهنجا پويان پساهه انهيءَ فڪر ۾ گذارج جيڪي ولايت صغرى جا واصل يا پهتل آهن، انهن جو اهو ئي مذڪور آهي. البت نبين جي ولايت ڪبرى ان کانپوءِ رکيل آهي. ان کان مٿي ولايت عليا آهي، جيڪا ملاءِ اعليٰ ۾ آهي. اتي صرف ملائڪه مقرب آهن، جيڪي زال مڙس جي جنس کان پاڪ آهن. انهن ٻن ولايتن جو بيان انسانن وارو آهي جيڪو صرف انهن تائين محدود آهي. پر عارفن تي انهن

ڪمالات جو فضل شروع ٿئي ٿو، پوءِ جيڪي ان ڪسب ۾ ڪمال تي پهتا، ته اهي اصلاح ڏانهن وڌڻ لڳن ٿا.

بهر حال مون انهن مقامن جي تفصيل بجاءِ اختصار کان ڪم ورتو آهي. ڪوبه صوفي صحبت کانسواءِ ڪمال تي نه پهتو آهي ۽ نه ڪامل ٿيو آهي.

مرشد جي مجلس ۾ مرید ائين هوندو آهي، چڻ هجي ئي نه! ان ڪري ته جيئن شيخ جي صورت بابت ڪا خطا نه ڪري. اٿڻ ويهڻ، هلڻ ۽ گهمڻ وقت پنهنجي دل کي مرشد وٽ حاضر رکي بلڪه رات ڏينهن پنهنجي روح کي ان حالت ۾ رکي. [34] جيڪڏهن مريض جي ملاحظي ۾ مرشد جي صورت سالر نه آهي، ته پنهنجي وجود جو ڏوهه سمجهي ۽ پنهنجا ڪم صحيح نه سمجهي. پنهنجي دل کي هڪ جاءِ ڪري ۽ ڏوهه پنهنجي وجود جو سمجهي. ان صورت ۾ جلدي توبه تائب ٿي صحيح راه ڏانهن اچي. اي سالڪ! جيڪڏهن توکي پنهنجو تازو ڪيل گناهه سُجهي ٿو، ته انهن ڏوهن کان مڙي جلدي توبه ڪري وٺ. تون پاڻ هر طرح پشيمان ٿي ۽ پاڻ کي برو بچڙو سمجهه. تون پلائي جو بهتان ڪئي ماڳ تي موٽي اچجانءِ. طاعت تي تهمت رکي پاڻ کي بيوقوف نه ڀانئجانءِ. اهڙي وقت ۾ شيخ جي صورت ظاهر ٿئي ٿي، جنهن ڪري باري تعاليٰ پاڻهن جون برائيون ۽ بچڙايون معاف ڪري ٿو. تڏهن مرید پاڻ ۾ گڏجن ٿا ته اڳي کان وڌيڪ هڪ ٻئي سان محبت ڪن ٿا.

جيئن قرآن جي آيت

اَشْدَاءُ عَلٰی الْكَفَّارِ رَحْمَاءُ بَيْنَهُمْ (29 : 48) (اهي ڪافرن تي سخت آهن، پر پاڻ ۾ مهربان آهن). [35]

صحابين جي سنت موجب هلن ٿا.

اهي پاڻ ۾ وڏي ميٺ محبت سان گذارين ٿا پر غيرن سان ڪونه ٿي لڳين. هو هڪٻئي سان مدد ۽ تعاون ڪن ٿا جڏهن هوراھ ويندڙ آهن. قرآن جي آيت: وتعاونوا علي البر والتقوى (2: 6) (اهي نيڪي ۽ چڱائي بابت هڪ ٻئي سان تعاون ڪن ٿا). تي چڱيءَ ريت عمل ڪن ٿا. اهي اسلام جي دشمنن کي چڱو ڪونه ٿا سمجهن.

قرآن جي آيت الله ولا تعاونوا على الاثم والعدوان (2: 5) (اهي برائي ۽ بچڙائي بابت تعاون نٿا ڪن. موجب هو بُرن سان هرگز مددگار نٿا ٿين). قرآن جي آيت جاهد الكفار والمنافقين واغلظ عليهم (9: 66) (ڪافرن ۽ منافقن سان جنگ ڪري مٿن سختي ڪري).

موجب دين جي دشمنن کي ڊيڄارين ٿا. اخوانا علي سرر متقابلين (الحجرات 15: 29) (هو هڪٻئي جا پاءُ بنجي تختن تي هڪٻئي جي سامهون ويٺل هوندا آهن).

هو پروردگار جي پاڇي ۾ هڪٻئي سان الله واسطي محبت رکڻ وارا هوندا آهن ۽ ان ۾ ڪا ڪسر نه ڇڏيندا.

لايذڪراخاء الا بخير (يعني پاءُ کي چڱائي کان سواءِ ياد نه ڪري). موجب پائرن سان پلايون پيا ڪندا. قرآن جي آيت: فَإِنْ عَصَوْكَ فَقُلْ إِنَّي بِرَبِّي لَأُمَّا تَعْمَلُونَ (42: 16)

(جيڪڏهن هو تنهنجي نافرمان ڪن، ته کين چئي ڏي ته آءُ انهن ڪمن کان بيزار آهيان جيڪي توهان ڪريو ٿا)، موجب هلڻ وارا آهن.

هو گناه وقت غريبن کي بچڙو هرگز نه ٿا پائين. بچڙاين کي برو سمجهي پنهنجون برايون بخشائين ٿا. [36] هو پاڻ کي نيڪ سمجهي مٿي ڪونه ٿا سمجهن. بلڪ هو هر قسم جي وڏائي مالڪ ۽ ڌڻيءَ لاءِ سمجهن ٿا. هو ٻي ڪنهن وڏائي جي دعويٰ کي تسليم ڪونه ٿا ڪن. هو

پاڻ کي ڪافر کان بهتر ڪونه ٿا سمجهن، بلڪ جيڪو ائين سمجهي ٿو، ته ان لاءِ مولا جي محبت کي بلڪل حرام سمجهن ٿا.

انهن مان ڪن ڪفر ۾ زندگي گذاري ڇڏي ته ڪي ايمان وارا ٿي روانا ٿيا. ڪن مستيءَ ۾ اچي اسلام جو انڪار يعني ڪفر ڪيو.

انما العبرة للخواص (اعتبار پڇاڙيءَ جو آهي).

انهن جو ساهه ڪيئن نڪرندو، رب جيڪو سڀ تي قادر آهي انهيءَ موت جي مهل کي معتبر ڪيو آهي.

قرآني آيت: يُجْبُونَ مَنْ هَاجَرَ إِلَيْهِمْ (9: 59) معنيٰ هو

انهن سان محبت ڪري ٿو جن ڏانهن هجرت ڪئي. [37]

واري طلب پنهنجي دل ۾ رک. يستفتح بعصاليك المهاجرين (فتح نصرت جي طلب ڪندا هئا، مسڪين مهاجرن جي دعائن سان) اي فتح ڏيندڙ مون کي فتح عنايت فرمائ.

جن پنهنجو وطن ڇڏي تو اڪيلي ذات جي جستجو ڪئي، انهن جي برڪت سان مون کي بچائج. منهنجا پاڪ پروردگار! پنهنجي فضل و ڪرم سان منهنجي سنڀال ڪر. منهنجي قلب کي نوراني نقشبندي نسبت سان روشن ڪر. منهنجو پير پاڪ شخص داناءُ ۽ مدد ڪندڙ آهي. هو خدا پاڪ جو خاص خليفو ۽ نبي پاڪ جو نائب آهي. هو عالمن ۽ فاضلن جو اڳواڻ ۽ ڪاملن جو ڪعبو آهي. هو ٿوريون توڙي گهڻيون بديون بخشائيندو ۽ صغيرا توڙي كبيره گناهه معاف ڪرائيندو.

الله جي طرفان انسانن لاءِ جيڪا اها آيت لٿي آهي ته، ”هو مٿن

کي جيئاري ٿو.“ (يحيى الموتي) جي مصداق هو پنهنجي نظر سان ائين ڪري ٿو. هن جو مثال اعراض (عرض جو جمع) ۾ جوهر جو آهي. [38]

هن جهان ۾ جيڪي به فيض پهچي ٿو اهو سمورو ڪنهن خاص وسيلي سان اچي ٿو. حديث مبارڪ ۾ حق جي حبيب ﷺ جو فائق فرمان

آهي ته هر ڪنهن سال (صديءَ) جي منڍ تي مولا پاڪ مجدد (نئون ڪندڙ) ۽ مَحِيي (جياريندڙ) دين جو موڪلي ٿو جيڪو اسلام جي خدمت ڪري ٿو. ان طرح تيرهين صدي عيسويءَ ۾ پڻ مولا سائين هڪ اهڙو شخص موڪليو، ان کي قائم مقام محمدي ڪري اماڻيو. اهو هن دنيا جو قيوم (سنياليندڙ) آهي، جيڪو هردم هدايت ڪري ٿو. هاديءَ سڀئي ماڻهو هدايت لاءِ ان جي حوالي ڪيا آهن. هن جو مثال اهڙي ڇٽ يا تاج وارو آهي جنهن کي ڪرامت جي ڪلنگي پاتل آهي. هو اوليائن جو امام يا اڳواڻ آهي. هو تقوىٰ ۾ به ڪامل آهي. هو پنهنجي زماني جو ڪامياب انسان آهي جيڪو هر حال ۾ چڱائي ڏي وٺي وڃڻ وارو آهي. هن جي ڄمڻ ويل ڪعبي اچي سندس زيارت ڪئي. هن اچي اها بشارت ٻڌائي جيڪا ڪيس الله طرفان مليل هئي. [39] هو خاص الله سائين جو نپايل هو ۽ اهو نالي احمد هو جيڪو اويسي هو. مٿس مجدد الف ثانيءَ جي مُهر لڳل هئي. هو حق جي اسرارن جو عارف به هو ته الله تعاليٰ جو محب به هو ۽ محبوب به هو. هو مولا سائين جي مراد به هو ته مريد به هو ۽ هو ئي سندس چونڊيل ٻانهو آهي. هو بنا پڙهيل هجڻ جي پڙهيل آهي ۽ بنا علم جي عالم آهي. هو محمدي متابعت تي وڏي خبرداريءَ سان هلندڙ آهي. جنهن امانت جي ڪٽڻ کان آسمان ۽ زمين عاجز ٿيا هئا، سي حق جا بار هن خاص سمجهي پاڻ ڪنيا. هونئن نبوت جو سلسلو ته نبي ﷺ ختم ٿيو ۽ ڪائنس پوءِ ڪو نبي هن جهان ۾ اچڻ وارو ناهي. ليڪن نبوت ڪانسواءِ الله تعاليٰ اوليائن کي پيا درجا ڏي ٿو. اهي درجا به مالڪ سائين پاڻ ٺاهيا آهن. انهن مرتبن سان وري پنهنجي خاص چونڊيل ٻانهن کي الڳ درجا ڏئي ٿو. تڏهن خدا ڪيس پنهنجو خاص خليفو ڪيو ۽ نبوت ڪانسواءِ ٻيو ڪمال ڪيس عطا ڪيائين. [40] اهو ئي الله تعاليٰ جو سهڻو دوست آهي. هو خدا جي خلق کي راه ڏيکاريندڙ ۽ وڻندڙ اخلاق وارو هو. هن وڏي بادشاه ڪيس وڏو رهبر ڪري پيدا ڪيو هو. ڪامل قطب ولايت جو صاحب هو، جنهن ڪفر کي ڪڍي ٻاهر ڪيو. هن جي ارشاد سان ملڪ ۾ نيڪيءَ جو

غلغلو ٿيو. هو مريدن کي هدايت لهن وارو ڪري ٿو ۽ کين ڪريون ۽ سچيون ڳالهيون ٻڌائي ٿو.

هو قطبن جو قطب (قطب الاقطاب) ۽ غوثن جو غوث آهي. هو حق جي طرفان دليل هو ۽ ٻين کي روشني ڏيندڙ آهي. هن جي جتيءَ جي مٽيءَ سان دل تان ڪٽ لهي وڃي ٿو. هن جي پيزارن مان هدايت جي خوشبوءِ پئي اچي. هن جي پادر سان ڪيئي پرڏا هٿي ٿا وڃن. هن جي ڳليءَ کي چمڻ سان حضور حاصل ٿي پوي ٿو. [41] منهنجي مرشد کي مولا سائين اهو الهام ڪيو هو ته توکي بخشي ڇڏيو اٿئون ۽ جيڪي تنهنجا پوئلڳ هوندا، بلڪ توکي بخشڻ سان گڏ تنهنجي مريدن کي به هميشه لاءِ بخشي ڇڏيو اٿئون. نه صرف اهي جيڪي تنهنجي سامهون آهن بلڪ جيڪي پوءِ خليفه خادم بڻبا. اها رعايت توهان لاءِ قيامت تائين جاري رهندي.

مرشد جي توصيف لاءِ ڪٿي ڪيتري به ڪوشش ڪجي پر اها نامڪمل رهندي ۽ ڪڏهن به پوري نه ٿي سگهندي. انهيءَ اعلى انسان جو نالو هر ڪنهن کي وٺڻ نه گهرجي. توڙي جو روح جا ذرا ذرا ۽ رڳون، ورهن کان وصفون بيان ڪن، ته به زبان زيان ڪرڻ کانسواءِ ڪهڙي وصف ڪري سگهندي. هاڻي سمجهان ٿو ته ان پاڪ انسان جو نالو ڪٿي وٺان.

اهو حرمين جو حاجي الله جي راه جي طرف هدايت ڪندڙ [42].

جنهن جو قدرت واري طرفان سندس اسم حضرت آدم صفي الله جي نالي پٺيان صفي الله آهي ۽ کيس ائين چون ٿا. باري تعاليٰ سندس باطن ۾ فيض جي پالوت ڪري ڇڏي آهي. جيڪا وري هو پنهنجي مريدن جي مٿان مينهن وانگي وسائي ٿو. شال مٿس ڏينهن رات رب جون رحمتون جاري رهن. هو پنهنجي پيءُ جي نسبت ۾ به پلارو ۽ بزرگ آهي. اهو به قطبن ۾ ڪامل قطب هو ۽ نبين جو وارث هو. هو ئي سڀني کي محبت جا پيالا پيارڻ وارو هو. هو جهان وارن کي ڪفر جي اونداهيءَ مان ڪڍي اسلام ڏانهن وٺي ٿي آيو. هو وڏو متقي ۽ پرهيزگار شخص هو. هن جو نالو حاجي غلام محمد معصوم هو. هن جي روح تي شال رب جون رحمتون

هجن. هن جو پڻ پنهنجي پيءُ کان فيض جو ڀر پيالو پيٽل هو. [43] هو به وقت جو امام ۽ زماني جو موتيءَ مثل هو. هو ڪامل شخص، ڪامل بخشيند ۽ عارفن ۾ گهڻو اوچو هو. هن جي نظر ڪيترن جهان وارن کي خوش ڪري ڇڏيندي هئي.

هن جو (سندس پيءُ جو) نوراني ۽ ڀلو نالو اسماعيل هو. هن پاڻ کي پيءُ جي اڳيان الله جي واٽ ۾ قربان ڪرڻ قبول ڪيو هو. شال هن بهادر انسان جي مٿان رب جي رحمت هجي. هن پنهنجي والد جي اڳيان ويڃڻ کان اڳ اهو عرض رکيو هو. اوليائن جنهن جي مرشدي مڃي هو قطبن جو قطب ۽ غوثن جو غوث هو. هو ٻارهين صديءَ جو مجدد هو. جنهن جو هر جاءِ تي حڪم هلندڙ هو. شاه صبغت الله لقب ڀر سندس نالو محمد هو. شال رب جي رحمت هن جي روح کي پهچندي رهي. هن خاندان کان علاوه ٻاهرين پير کان به تربيت حاصل ڪئي هئي. هن والد اڳيان وصل وصال جي ورهن کان ورزش ڪئي، مولا جي حڪم سان هو اڳواڻ ٿيو ۽ عزت وارو وڏو عالم ۽ عارف بڻجي ويو جيڪو عروة الوثقى جي لقب/درجي تائين پهتو. رب تعاليٰ جي مهربانيءَ سان هو قيوم جهان مقرر ٿيو ۽ رب پاڪ سندس مرتبو مرشدن ۾ مٿانهون ڪري ڇڏيو. [44] هن جو اسم گرامي شاه محمد معصوم هو. شال سندس روح تي رب جي رحمت ۽ بخششون هجن.

جيڪي مرشد معصوم جي مرشدي مڃين ٿا، اهي مريد به معصوم ٿي پون ٿا. اهي مالڪ سائين جي خلوت گاه ۾ بنا دير پهچي وڃن ٿا؛ پر جيڪي مريد پير کان ڦري ويا، اهي حجاب ۾ اچي وڃن ٿا ۽ پرينءَ جي پچار نٿا ڪن. اهو (محمد معصوم) پڻ پنهنجي شيخ جو سائل آهي ۽ هر وقت انهيءَ پير اڳيان عرضدار آهي. اهو پير قائم مقام ۽ محمدي صوفين جو سردار آهي. [45] يعني مجدد الف ثاني، جنهن ٻئي هزار سال کي هدايت سان نئون ڪيو. هن وٽ دين جو تازو توانو طريقو هو، جيڪو هن عقلمند انسان شروع ڪيو.

جيئن ته هڪ هزار سالن تي اهڙو اولي العزم انسان اچڻو آهي ته تڏهن هو هن امت ۾ اهڙو مددگار بنجي آيو. هو خاتم النبيين ﷺ جو گويا خاص خليفو آهي. لکن ڪروڙن ۽ پدمن جي تعداد ۾ هن جا مريد آهن ۽ انهن جي پويان عرضدار به لکين آهن. هو رب العالمين جي رحمت جو خاص حقدار آهي. هن قطب العالمين بنجي جهان ۾ پنهنجو جوهر ڏيکاريو. هو هن ننڍي توڻي وڏي جهان ۾ شروع کان چونڊيل آهي. هو ماڻهن سان گڏ پرين ۽ جنن جو به مرشد آهي. مولا سائين هن کي ملڪن ۾ سڀني قطبن جو اڳواڻ ڪيو هو.

هو سڀني ابدالن ۽ اوتادن جو قبلو ۽ اڳواڻ هو. هو مڙني وڏن پرهيزگارن جو امام هو ۽ غوثن جو غوث هو. [46] هو گهڻن ئي فردن جو مرشد ۽ ڪيترن لاءِ مهدي ۽ هدايت ڪندڙ هو. هو شريعت محمدي جي خاص متابعت ڪندڙ هو. هو هن جهان جي اصل الاصل سان واصل هو ۽ نبي ڪريم ﷺ جو خاص نائب هو. هو عزت وارو انسان عالم قدس ڏانهن اڏاميو هو. هو مالڪ مختار ۽ داتا جي دربار جو خاص پيارو هو. هو الله سائين کي گهڻو ويجهو هو ۽ خاص خبرون رکڻ وارو هو. هن جو نالو شافع امت نبي ڪريم ﷺ جي اسم مبارڪ احمد پويان آهي. باري تعاليٰ کيس ملڪن ۾ امام ۽ اڳواڻ بنايو. هو ذات ۽ صفات جو علم رکندڙ ۽ اها ڄاڻ رکندڙ هو. اهو سهڻو سرهندي گهڻي سونهن وارو هو بلڪ سردارن جو سينگار هو. اهو فيض ورهائيندڙ انسان شيخ احمد سرهندي، فاروقي نسب وارو هو. مالڪ سڀئي مرادون رکي کيس وڏي منصب لاءِ چونڊيو هو. هو خواهشن کي ترڪ ڪندڙ آجو انسان هو. هن جي آرزو، خواهش يا مرضي ۽ مراد صرف الله جي ذات هئي. ٻيون سڀ ڳالهيون ڇڏي خدائي خاص خلوت گاه طرف آيو. [47]

سڀ طريقت جون واٽون هن جي طريقي ڏانهن اچن ٿيون. محمد ﷺ جو هڪ خاص معجزو خلق خدا جي ۾ ائين اچي ظاهر ٿيو.

مثل امتي ڪمفل المطر لايدري اوله خيرام آخره. (منهنجي امت جو مثال برسات جهڙو آهي، جنهن ۾ اهو معلوم نٿو ٿئي ته ان جو پهريون قطرو برڪت وارو آهي يا آخري). امت جي سردار ائين فرمايو آهي ته: مينهن جي شروعات وڌيڪ پلي آهي يا باقي ۾ برڪت آهي. اوليائن جي مطابق ان حديث ۾ انهيءَ نيڪ بخت (امام رباني) ڏانهن اشارو آهي. ڪتاب 'جمع الجوامع' ۾ اها حديث پڻ موجود آهي ته آخري زماني ۾ الله

جو پيارو اهڙو امتي ايندو جنهن کي صلة بين البحرين (پن سمنڊن کي ملائيندڙ يا ڳنڍيندڙ) چوندا. اهو وڏو امام هوندو. اها خبر مجدد الف ثانيءَ جي وقت ۾ اچي پوري ٿي. جڏهن حضرت ابراهيم جي خيلائپ، حضرت يوسف جي سونهن ۽ محمد ﷺ جي ملاحت هڪ هنڌ اچي گڏ ٿيون، جيڪو هن کان اڳ نه ٿيو هو. مطلب خليل واري خلت ۽ محمد ﷺ واري محبوبيت مان هڪ مراد اها هئي، جيئن پاڻ فرمايائون

اخي يوسف اصبح وانا املح (منهنجو ڀاءُ يوسف خوبرو ۽ آءٌ سلوڻو ۽ سلڇڻو آهيان)

انهيءَ قول مبارڪ ۾ اهو ئي اشارو آهي. اللهم صل على محمد كما صليت على ابراهيم ۾ پڻ اها ئي رمز آيل آهي.

واتبع ملة ابراهيم حنيفا. يعني ابراهيم عليه السلام جي دين جي صحيح پوئلڳ ٿيڻو.

الحمد لله الذي جعلني صلة بين البحرين (سڀ واکاڻ الله تعالى جي، جنهن مون کي پن سمنڊن کي ملائيندڙ ڪيو) ۽ انهيءَ انهيءَ پنهنجي پنهنجي وصف بيان ڪئي آهي ۽ ان ۾ ڪو تعجب ناهي ته اهو فاروقي نسل مان هو، يعني حضرت عمر رضی اللہ عنہ جيڪو پيو خليفو هو. حضرت عمر

لاءِ ئي پاڻ فرمايو خير الناس (يعني ماڻهن ۾ ڀلو ماڻهو) پاڻ ﷺ ته مون خواب ۾ کير پي باقي بچيل کير هن کي پيڻ لاءِ ڏنو.

هڪ خواب جو ذڪر ڪندي پاڻ ٻڌايائون ته: مان هڪ ڪوه مان پاڻيءَ جي ڏول ڪڍي رهيو هئس ته حضرت ابو بڪر (حضرت) اتي اچي پهتو ۽ هن به هڪ ٻه ڏول ڪڍيا؛ پر پوءِ حضرت عمر آيو ته هن ڪيترائي ڏول پري ڪڍيا. اهڙيءَ طرح سڀني اڃايلن جي اُچ ختم ٿي ۽ سڀئي ڍاول ٿي پيا.

والذي نفسي بيده ما لقيك الشيطان سالكا فجا قط الا اسلك فجا غير فجت
پاڻ وڏي چاه سان قسم کڻي ڳالهائون ته شيطان ان وات کان پڇي پري ٿئي ٿو جتي هو (عمر رضه) هلي ٿو.

مازلنا أعزة منذ اسلم عمر

(معنى: جڏهن کان عمر رضه اسلام آندو تڏهن کان اسان غالب ٿي وياسون، يعني عمر رضه جي اسلام آڻڻ سان عزت غلبي ۾ گهڻو واڌارو ٿيو.)

غرض علي عمر و عليه قميص اب اجتره

هن حال ۾ پيش ڪيو ويو، هن حال ۾ مٿس قميص پيل هئي جنهن کي گهلي رهيو هو. يعني قميص ڊگهي هئي (سهڻو خواب ٻڌو سرور، ڏنر ته عمر رضه پهرائڻ پٽ تي گهليندو وڃي).

فما اولته

پڇيائون: ان جو مطلب ڇا هي اهي محمد ڪارڻي؟ [48]

چيائون: ان مان مراد دين آهي مطلب ته: حضرت عمر جي هٿان دين جو حڪم ٿي هلندو. امير عمر لاءِ اهڙا ڪيئي اشارا ۽ ڳالهيون پاڻ ڪريم ﷺ جن ڪيا آهن، اهي سڀ صحيح ثابت ٿيا جڏهن وري هي اڳواڻ آيو. هن کي هدايت ڦهلائڻ ۽ نيڪي جي راه ڏسڻ جو امر ٿيو. مطلب ته هن بهادر انسان نبين جي وڃايل نوبت کي پيهر وڄايو. هن ڀلي انسان لاءِ اها خوشخبري ڏينهن قيامت تائين ڏنل آهي. شال باقي برڪتون ۽ پلايون هميشه ائين قائم

دائر رهن. شال مولا سائين مٿس هن دنيا ۾ به اهي برڪتون سدائين ساڻ رکي. هن فاروقي فرد آخر اهو ڪم ڪيو، جو ڪفر کي هڪالي ٻاهر ڪڍيائين. شال مٿس مولا پاڪ جون رحمتون مينهن جيان وسنديون رهن ۽ سندس روح تي پڻ رحمتن جو سدائين نزول هجي. هن هنئين جي نار انسان جو معنوي مرشد محمد ﷺ جن پاڻ هئا. اها نئين سان نسبت مٿس خاص انعام هو. ظاهري طور پڌرو ائين ٿيو ته پاڻ سڳورا سندن امام ۽ اڳواڻ هئا جنهن کي الله علامه الغيوب پاڻ ڪامل ۽ مڪمل واسطو بڻايو آهي. [49]

هن (مجدد الف ثاني) پنهنجي سلوڪ جو سير اتان شروع ڪيو جتي ٻين جو ختم ٿئي ٿو.

محبوب تنهنجي من ڏئي ڄاڻي ٻي موٽ

اهو محبوب تنهنجي اندر ۾ آهي مالڪ کي خبر آهي ته اهو مرڻ سان ملي ٿو. هن کان اڳ خدا جا دوست پهرين سير آفاقي ڪندا هئا ان کان پوءِ هو سير انفسي ڪندا هئا. مطلب هو آفاق کان شروع ڪري پوءِ نفس ڏانهن ايندا هئا. هنن جي بدايت يعني شروعات آفاق يعني عالم کان ۽ پڄاڻي نفس تي هوندي هئي. اتي نفس ۾ اچي پاڻ کي جهليندا هئا، ليڪن هن داناءُ پنهنجي دانائي سان اهو سير اتان شروع ڪيو جتي ٻين تي ختم ڪيو.

مجدد الف ثاني باقي بالله کان فيض ورتو، جنهن جو نالو محمد ۽ محمود هو، جنهن جي گهڻي تعريف ڪئي وئي آهي شال مٿس رب جي رحمت هجي. هن عارف بالله کي اهو اذن بزرگ امڪن ۽ کان مليو هو، [50] جيڪو پاڻ ڪامل قطب ۽ وڏو ولي هو. هنن جي هٿان گهڻن کي هدايت نصيب ٿي، جنهن مالڪ ڏانهن وات ٿي ڏسي. هن الله واسطي گهڻن کي بدعت وارين ڳالهين کان بچايو. شال هن ڀلاري انسان مٿان رب جي هر دم رحمت هجي. هن جو والد پڻ هن لاءِ وسيلو بنيو، هو تڏهن ته پٽس

صحيح وارث ٿيو. هو حق جو عابد، عارف ۽ عاشق هو ۽ کيس وڏي سعادت نصيب ٿيل هئي. هن داتا درويش جو نالو محمد هيو.

شال ان پلاري جي روح تي مولا جي سدائين مهر هجي. هن جو پير مرشد پڻ ڪامل شخص هو. هن جو نالو مولانا محمد زاهد هو، جيڪو عارف بالله هو. شال ڏٺي هن تي شروع کان پنهنجي رحمت ڪري. هن پڻ وڏي ادب ۽ اخلاق سان وقت جي ڪامل قطب خواجہ عبیدلله احرار کان فيض حاصل ڪيو هو. [51] هو وقت جو غوث ۽ گهڻن تي غالب هو ۽ پري پري تائين سندس ڀرتو پهتو هو. مولا پاڪ هن کي نبي پاڪ ﷺ جي دين جو مددگار ڪري موڪليو هو. قادر قدرت واري کيس پنهنجو پيارو ۽ مراد قرار ڏنو هو. مالڪ مٿس رحمت جو ڪڪر جلدي وسائي وڌو هو. هو مريد به هو ته مراد به هو ۽ يعقوب کان بهر مند ٿيو هو. هو به عارف ۽ عابد، ولي ۽ خاص خليفو هو، ڪامل ۽ مڪمل قطب ۽ سهڻو صاحب هو. شال مٿس رب جي رحمت هجي. هن پڻ نقشبندي (بهاء الدين) اڳيان ڪنڌ نوايو هو، جيڪو پاڻ دين دنيا ۾ نور يعني روشنيءَ وارو هو. هو سڀني اوليائن ۾ مٿانهون ۽ وڏو امام هو.

اهو ڪامل مڪمل رهنما مولا سائين جي دائمي رحمت ۾ هو. هن ڪامل هر ڳالهه کي پري کان پروڙيو ۽ پرکيو. هر ڳالهه کي ٻڌو ۽ سمجهيو ۽ پوءِ ان کي ڪاٽي ڇڏيو. [52] 'لا' سين هر غير کي ڪڍي ڇڏيائين ۽ هر اجائي يا فضول شيءِ کي ڪڍي ڦٽو ڪيائين. مطلب هن سمورو غير ڪڍي، پوءِ مالڪ سائين ڏانهن رجوع ڪيو. ائين هو خدا جو خاص خليفو ٿي ويو ۽ ٻيا پير سندس حوالي ٿي پيا. مولا سائين هن مهندار جو اسم گرامي محمد رکيو هو. اهو باغ بهار ۽ اڪمل انسان بهاءُ الدين (نقشبند) هو. شل رب تعاليٰ جي سندس روح مٿان رحمت ۽ برڪت هجي. هن پير جو پڻ پير هڪ سيد سونهارو هو. اهو آل رسول ۾ پلو ۽ برتر هو ۽ ڪامل مڪمل قطب ۽ نيڪ سيرت هو. اهو عالم عارف ۽ عابد انسان سيد مير ڪلال هو. شل هر حال ۾ هن هدايت يافته انسان تي حق تعاليٰ جي مهر

هجي. وري هن پڻ اها محبت جي مٿي بابت سماسي جي صحبت ۾ پيتي هئي. هن جو بابرڪت نالو پڻ محمد هو، جنهن کي حق تعاليٰ گهڻي ۽ وڏي شان وارو ڪيو هو. [53]

مالڪ مختار تنهن کي قطب ڪري پرورش ڪئي. مٿس رب جي رحمت جو هميشه پاڇو ۽ ڇان ۽ هجي. هن پڻ ڪسب ڪمال زماني جي قطب کان حاصل ڪيو هو. هو عابد، عارف، عالم وڏو پرهيزگار هو. هن جو نام نامي علي ۽ راميتني سندس لقب هو. شال رب سائين مٿس رحمتون وسائي ۽ مغفرت وارو ڪري.

هن پڻ هدايت واسطي اهڙي نور واري جو هٿ ورتو هو، جيڪو وڏي ورع وارو عارف عابد هو ۽ وڏو اطاعت ۽ عبادت گذار هو. اهو زماني جي قطب ۽ غوث کان به وڏو هو. سڄي ملڪ جو پير يعني محمود انجير فغنوي هو. شل هن جي مٿان رب جي رحمت مينهن وانگي وسندي رهي. [54].

هن کي وري جتان پيالو پر ٿي مليو ۽ جتان مٿس نبين واري نوراني نظر پئي، فيض بابرڪت مليو، اهو غر گساري ڪندڙ غوث هو ۽ پرهيزگاريءَ ۾ جهڙس پيو ڪونه هو. اهو عارف ريوگري هو، جنهن نالي سان هو مشهور ٿيو. شل رات ڏينهن مٿس رب پاڪ جي رحمت هجي.

خواجہ ريوگريءَ وري پنهنجي پير کان فيضياب ٿيو ۽ اهو شيخ عبدالخالق غجدواني هو، جو نهايت داناءُ دلير ۽ سارو سچ هو. مولا سائين هن کي ملڪ جهان ۾ عالمن جو مدار ٺاهيو هو. قطب ۽ ڪاملن ۾ ڪامل هو ۽ پلارن ۾ پلارو هو. اهو عارف حق جو ۽ شيخن جي حلقي جو اڳواڻ، جيڪو نقشبندين ۾ خاص خليفن جي حيثيت سان مشهور آهي. شال مٿس رحمت جا ڪڪر ۽ مينهن هر وقت وسندا رهن. وري غجدوانيءَ جو غوث حقيقت ۽ طريقت ۾ همداني (يوسف). بيبي زليخا وانگر ڪڍ لڳي يوسف سان ناتو جوڙيائين. [55] اهو سونهارو ۽ پلارو شيخ گويا يوسف ثاني

هو. انهيء نسبت سان نوازيل كامل قطب رباني هو. شال هميشه سندس روح تي رحمت رباني هجي.

هن وري ابو علي فارمديء کان فيض پرايو هو ۽ هن کان ئي فنا جو سبق سڳيو هو. هو پڻ کامل ۽ اڪمل قطب هو ۽ چڱن لاءِ چڱو آسرو هو. شال رحمت رب جي سندس روح کي حاصل هجي. ابو علي فارمدي وري خرقاني (ابوالحسن) کان فيض حاصل ڪيو هو. [56]

هو ابوالحسن جي لقب وارو عارف صادق ۽ ذات صمد جو نوازيل هو. هو کامل ۽ اڪمل قطب مڪمل رهنما ۽ رهبر هو. شل ڏينهن رات سندس روح تي رب جي رحمت هجي. وري خرقاني کي اها برڪت ۽ پلائي بايزيد بسطاميءَ کان ملي. جيڪو صحيح معنيٰ ۾ غوث ۽ غازي، هر خطري کان بي پرواهه ۽ صفا سچو عارف هو.

هن روحاني طور ڪائنس فيض حاصل ڪيو هو. هن جي روح تي شل مولا ڪريم وڌيڪ رحمتون ڪري. بايزيد بسطاميءَ کي وري اهو ڀاڱو ان شهزادي جي صحبت مان مليو، جنهن جو پيءُ ۽ ڏاڏو پلارن ۾ وڌ پلارا هئا. اهي جيڪي رسول پاڪ جي روح جي راحت هئا ۽ مولا پاڪ کين وڏي اختياري ڏني هئي. ماکيءَ کان وڌيڪ مٿو مهدي سو امام جعفر جو هردار هو ۽ هو باقر بزرگوار جو پٽ هو. هو شڪل شبيهه ۾ سهڻي سردار سان مشابيه هو. هو جعفر عليه السلام جو ننڍو ڀاءُ هو جيڪو خدا جو خاص خليفو هو. هن جي هٿ تي گويا الله جو هٿ رکيل هو. جيتوڻيڪ ٻئي زندگيءَ ۾ گڏ نه هئا، پر روحاني طرح مستفيد ٿيا هئا. [57]

هن جي مٿان شال رب پاڪ جون لکين ڪروڙين رحمتون هجن. جعفر عليه السلام کي وري پنهنجي ناني کان اها نسبت ملي هئي ۽ اهو هو قاسم ابن محمد بن ابي بڪر، جيڪو زماني جو کامل قطب هو. هن جي مٿان حق تعاليٰ جون هزارين رحمتون هجن. قاسم وري مشهور صحابي سلمان فارسي جي قربت ۽ صحبت ۾ رهيو هو. هو دانشمندي ۽ عقل ۾ اڳڀرو هو. هو فارس ملڪ مان آيو هو ۽ ايمان آندو هئائين. هو هر وقت اٿڻ ويهڻ

مهل نبي ڪريم ﷺ سان گڏ هوندو هو. شال ڪائنس رب رحمان راضي رهي ۽ مٿس مهربان هجي. جيتوڻيڪ هو نبي ڪريم ﷺ جو عاشق هو، پر کيس معنوي نسبت حضرت ابو بڪر صديق کان حاصل ٿي هئي. هو خاص خليفو ۽ انسانن ۾ پلو هيو. نبي ڪريم ﷺ کان پوءِ هو پلارو هو. هو سڀني سان شفقت سان هلڻ وارو انسان هو. هو نبي ڪريم ﷺ جو پهريون ساٿي ۽ دوست هو ۽ پاڻ سندس دوست هئا. هو ئي نبي ڪريم ﷺ جن جو خاص ۽ پلي ۾ پلو دوست ۽ خير خواه هو، جيڪو پوءِ سندن خليفو ٿيو. شال رب جو رضامنڊو هر حال ۾ ساڻس شامل حال رهي. هن سڌو سنئون نبي ڪريم ﷺ کان فيض حاصل ڪيو هو. [58]

حضرت محمد ﷺ پنهي جهانن جا سردار ۽ هن عالم جي لاءِ واسطو ۽ وسيلو آهن. مٿن هر دم هزارين صلواتون ۽ درود هجن ۽ مٿس ڏينهن رات اڻ ڳڻيا سلام هجن. جيستائين جهان ۾ آسمان ۽ ڌرتي ۽ سج تارا آهن. جعفر (صادق) کي اهو معنوي موتي پنهنجي بزرگوار باقر کان پڻ مليو هو. تڏهن ته هو ظاهري توڙي باطني طور پنهنجي پيءُ جو وارث بنيو. هن کي اولين ۽ آخرين علوم جا خزانا مليل هئا. [59] شال رب جون اڪيچار رحمتون مٿس هر دم وسنديون رهن. هيءُ مرشد وري پنهنجي والد محترم جو مريد ٿيو، يعني حضرت زين العابدين جيڪو وڏو عبادت گذار ۽ اعلى انسان هو. هو الله سائين وٽ علي ثاني يعني پيو علي هو ۽ الله وٽ ايڏو ئي ويجهو هو. شال هن جي مٿان به رب جون رحمتون هجن جنهن اهو شوق ۽ ذوق حضرت امام حسين عليهما السلام کان پرايو هو. پاڻ شهيدن جو سردار ۽ ڪربلا جو ارڏو اڳواڻ هو. هو جڏهن معصوم ٻار هو ته پيغمبر ﷺ جي ڪلهن تي سوار ٿيندو هو. هن سان الله تعالى جو اصل کان اهو انعام ۽ اقرار هو. هو بيبي فاطمه رضيا الله عنها جو فائق فرزند هو ۽ هن کان ئي کيس هدايت جو حصو مليو هو. [60]

انهيءَ محمدي مرادون ڇڏيون ۽ مظلوم بنجي ويو. رب جون انيڪ رحمتون مٿس هجن ۽ هو به مالڪ کان راضي رهي. حضرت حسين

ﷺ پنهنجي والد علي ﷺ کان به فيضياب ٿيو، هو جيڪو علم جو دروازو ۽ نبي ڪريم ﷺ جو نياڻو هو. هو نبي ڪريم جن جو سؤت ۽ بيبي فاطمه ﷺ جو مڙس هو. هن سان گڏ هو حضرت حسن ﷺ ۽ حضرت حسين جو والد مڪرم هو. هو ولايت جي آخري مهر ۽ چوٿون خليفو هو. هو اوليائن لاءِ الله تعالى جي درٻار ۾ واهر و سيلو ۽ وات آهي.

حضرت علي ﷺ جي پرورش پاڻ حضور ڪريم ﷺ جن ڪئي آهي. هو سالڪ مجذوب واري درجي تي فائق ۽ فائز هو. شال سلام ۽ صلواتون مالڪ ڪائنات جا مٿس هجن ۽ سندس گهروارن يعني اهل بيت مٿان، جيڪي صحابين جا ساٿي ۽ سچڻ هئا. سلام ۽ صلواتون نبي پاڪ جي حرمين لاءِ ۽ اولياءِ عاشقن لاءِ! سڀئي نبي، ملائڪ ۽ جن و انسان ۽ ٻي مخلوق جيڪا هجي.

اهي سڀ هن جهان ۾ الله جي عاشقن جي پڇا يا ڳولا ۾ آهن. انهن مان هن سلسلي ۾ ٻارهن امامن مان پنج پير شامل آهن، انهن جي برڪت ۽ پلائي سندن پوئلڳن سان شامل حال آهي. ڀلارا انسان ان سلسلي کي 'سلسله الذهب' يعني 'سون جهڙو سلسلو' قرار ڏين ٿا. منهنجي لاءِ اهي الله جا ٻارهن پانها امام جو درجو رکن ٿا. [61] انهن جو ظاهر باطن، اول آخر سنواريل آهي ۽ اهي ٻارهن ئي حق جا شيخ طريقت آهن، منهنجي لاءِ اهي مڪمل ۽ دائمي مرشد وانگر آهن. هن حقير تي جيڪو طريقت محمديءَ جو رستو کليو آهي، اهو هنن جي صدقي آهي. مون اهو طريقو پنهنجي والد مخدوم عبداللطيف مرحوم کان به حاصل ڪيو. شال هر دم رب تعالى مٿس رحمت ڪري. هو وري پنهنجي والد صاحب کان فيضياب ٿيو هو ۽ اهو پيالو پيتو هٿائين. اهو حاجي مخدوم محمد هاشم (نٿوي) هو، شال مٿس رب جي رحمت هجي.

ليڪن والد جي واسطي کان سواءِ به اها نسبت مون کي پنهنجي بزرگوار ڏاڏي (محمد هاشم نٿويءَ) کان حاصل آهي، جو سيد سعدالله سورتيءَ کان فيضياب ٿيو هو. اهو بزرگ اصل ۾ پورب کان آيل هو ۽

اچي سورت جي شهر ۾ روشني پکيڙي هٿائين. شال سندس روح مٿان الله تعالى اڳي کان اڳري رحمت ڪري.

هو وري شيخ عبدالشڪور جو مريد ٿيو هو، جيڪو هميشه حضور ۾ رهڻ وارو ۽ پيغمبر ﷺ جو پيارو هو. ڪتابن ۾ هن جي عمر ٽي سؤ سال لکن ٿا. جيڪي ان ايڏي عمر کي نٿا مڃين، اهي خطا ڪائين ٿا. ان ڳالهه کي صحيح طور ڪنهن غلط ثابت نه ڪيو آهي. اهو وري مسعود نالي بزرگ کان روحاني طور مستفيد ٿيو هو. اهو پڻ ٻن سو سالن جي لڳ ڀڳ عمر جو هو. هو پاڻ وري سيد اسماعيل جو صحبتي ۽ فيض يافتہ هو، جنهن جي عمر پڻ ٻن سو سالن کان وڌيڪ ٻڌائي وڃي ٿي. هن وري سيد ابراهيم کان سلوڪ جو سبق ورتو جنهن جي عمر ساڍا ٽي سو ورهيه چئي وڃي ٿي. هن کي اها امانت امام مهديءَ کان ملي هئي. شل مينهن وانگر ان رهبر تي رحمت جو وسڪارو ٿيندو رهي. هن پنهنجي والد امام عسڪريءَ کان اهو فيض پاتو هو. هن تي پڻ رب جي رحمت هجي جنهن پنهنجي والد امام علي نقيءَ کان اهو فيض حاصل ڪيو هو. هن کي وري پنهنجي پيءُ کان اهو فيض رسيو.

هن سڳوري انسان پڻ پنهنجي پيءُ، امام محمد تقيءَ کان روحاني پيالو پيتو. شال مولا جي مهر مٿس رهي. هو پڻ پنهنجي والد جو وارث ثابت ٿيو ۽ اهو هو امام علي رضا. شل هن تي به رب جون رحمتون هجن. اهو وري پنهنجي والد امام موسى ڪاظم کان فيض ياب ٿيل هو. شل هن جي روح تي رحمت جي بارش هجي. هن وري پنهنجي پيءُ يعني امام جعفر صادق کان پر پيالو پيتو هو. هو وڏو عارف هو جنهن کي اهو علم ۽ فراست پنهنجي والد امام محمد باقر کان حاصل ٿيو هو. ان عاشق صفت انسان کي پڻ پنهنجي پيءُ اڪمل ۽ امين انسان امام زين العابدين کان فيض رسيو هو. شال هن جي روح پر فتوح تي رحمتون هجن. اهو پنهنجي والد امام حسين ﷺ جو وارث ثابت ٿيو. اهو بيبي فاطمه بتول جي جگر

جو ٽڪرو ۽ نبي ڪريم ﷺ جي اکين جو ٺار هو. بيشڪ رب ڪائنس راضي هيو ۽ هورب کان راضي هو.

هن فائق وري فيض ۽ فضيلت پنهنجي پيءُ حضرت امام حسن ﷺ کان حاصل ڪيو جيڪو وڏو بهادر ۽ مٿيا وارو شخص هو. هو زهر خورانيءَ جو شهيد بنيو هو. هي وڏي عزت جو صاحب هو ۽ رب تعاليٰ ڪائنس راضي هو ۽ هي سندس رضا تي راضي هو. حضرت حسن ﷺ پنهنجي والد امام علي ﷺ کان اهو فيض پرايو هو ۽ هو پاڻ امير المؤمنين ۽ چوٿون خليفو بنيا آهن. رب پاڪ سندس چهري کي خاص تڪريم وارو ڪيو هو. هن کي ولايت جي اها اجازت ۽ شير خدا جو مرتبو حبيب خدا ﷺ کان مليو هو، جيڪي پاڻ الله جا رسول آهن ۽ هن جي ذات کي قريب کان قريب آهن. پاڻ هن ڪائنات جو ڪارڻ ۽ مقصد آهن. هو حق تعاليٰ جا نائب مقرر ٿيل آهن. شال مٿن صلواتون ۽ سلام هميشه جاري رهن ۽ مٿن هر حال ۾ رب جون رحمتون وسنديون رهن.

هتي هو ۽ هيءُ پهريون توڙي ٻيو شجرو ٿيو. ان ۾ ڪل ارڙهن واسطا آهن جن مان ٻارهن اهل بيت آهن جيڪي ٻارهن امام آهن. پنج سڀئي سيد سڳورا آهن ۽ ان سان ڪل سترهن ٿيا. ارڙهون هن ليڪڪ جو يعني منهنجو ڏاڏو آهي جيڪو پڻ عارف ۽ عالم هو.

منهنجو اهو سلسلو اهڙيءَ طرح 'سونو سلسلو' آهي جيڪو ٻارهن امامن کان ٿيندو منهنجي روح ۾ اچي گهر ڪري وينو آهي. اهڙيءَ طرح مون روح جي گهراين منجهان هي رسالو تحرير ڪيو آهي. ان نموني 'حق جو پيغام' پورو ٿيو، جنهن ۾ الله تعاليٰ جي ڪرم نوازي شامل رهي. مون هن رسالي جو نالو نيڪنام 'هداية المريدين' رکيو آهي. ان کي 'آداب المسترشدين' جو نالو پڻ سونهي ٿو، خدا تعاليٰ کي عرض آهي ته پنهنجي فضل و ڪرم سان مريدن کي هدايت نصيب ڪري، خاص طور انهن کي جيڪي هن ڪتاب کي دل و جان سان پڙهن. ان کي پڙهي اهي آداب ۽ اطوار سکن، جن سان اهي سير (انفسي، آفاقي) وغيره طئي ڪري سگهن.

جيڪڏهن توکي هن ڪتاب جي تاليف جي تاريخ معلوم ڪرڻي آهي ته پوءِ ’هي نالن مان ’بخس‘ (بخ س) ڪڍي معلوم ڪري وٺ. او مالڪ سائين! هن عاجز ابراهيم کي تون پنهنجي رنگ سان رڱي ڇڏ. اطاعت ۽ توبه جي طاقت ڏي ته عبادت سان مشغول رهان. يا الاهي، ’عبدیت‘ مان پورو حصو عطا ڪر. صرف پنهنجي ذات ۾ محو ٿيڻ جي توفيق ڏي ۽ غير کان پري ۽ پناه ۾ رک. قرآني آيت ’لا تبقي ولا تذر‘ (يعني ’نه اها باقي بچائي ٿي ۽ نه ڇڏي ٿي ڏئي) مطابق ان جو ذرڙو به باقي نه ڇڏ. ليڪن باقي جيڪي بچي اهو توسان هجي.

جيڪڏهن (منهنجي دل) رسول ڪريم واري راه کان ذرو به هٽي ته اتي مالڪ سائين تون سڌي راه تي بيهارينس. يا الاهي، تون حڪم حڪمت وارو آهين، تون اها استقامت ۽ پختگي عطا ڪندين. پنهنجو ٻانهو ڪري صحيح ٻانهپ سان نوازيندين. پيغمبر ﷺ جي پيرويءَ جي سچي ۽ صحيح راه ڏيکاريندين. اي منهنجا مالڪ، شريعت سڳوريءَ تي صحيح ثابت ۽ قائم رهڻ جي توفيق ڏي. محمدي وات ۾ وڌيڪ محڪم ۽ مضبوط رکجاءِ جيستائين جان ۾ جان آهي. موت ويل محمد مصطفيٰ ﷺ جي محبت سان مرڻ نصيب ڪجانءِ. مرڻ کانپوءِ قبر مان وري هن جي ئي محبت سان اٿارجانءِ. هر گهڙيءَ ۽ هر ڀل هزارين لکين ۽ ڪروڙين صلواتون ۽ سلام ۽ آداب ان عربي ڄام تي جيڪو ٻنهي جهانن جو واسطو ۽ وسيلو آهي. ان کانپوءِ سندس آل ۽ صحابين تي، سندس گهروارين ۽ اوليائن سڳورن تي ۽ پڻ امتين تي هجن. شل رب رحمان جون رحمتون ۽ برڪتون سڀني ايمان وارن تي هجن ۽ شال ڪلمو پاڪ پڙهن.

لااله الا الله محمد رسول الله

اصل متن جو عکس

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 چوان حمدُ حڪيمائي سوسو لکه هزارا
 پڻ صلوة سلا م چوان اتي احمد علم دار
 اتي آل اصحاب انجي پڻ اوليائي
 جي ستمانا صاحبڪي منجا مقررب
 طالب جدّه تائب تيور مي پچياءه
 وابتغوا اليه الوسيله ذه نور ي كيانگا
 مولي جي محبت جو پرتو و پيوس
 عشق اداس الله جي جپر و جاگايوس
 تسو دامن دارا پير جي پشوتان نپري
 راني سخاوت شيخ جي ذه حقيقت هلي
 وت طريقه هت كري هل حقيقت دي

يَوْمَ يُورِوْهُ هَيْتَرُوْهُ اَوْ كَا عِبْتُ مَوْيَه
 مَوْلِيْ مِيرُ مُحَمَّدٌ مُّوْكَليُّوْكَارَن هِدَايَتِ
 هَلْ هَلِنِيْ جَدِ جَدِ نِيْ تَهْبِيْ تَسُوْهيْ سَعَا
 مَا آتَاكَ دُرُودُ رَحْمَتِيْ رَحْمَتِيْ رَحْمَتِيْ

جاءه

فَرَمَا يُوْرَبُ

فِيْ نُوْ وَنُوْرٍ سُوْجُوْ جَدِ يُوْجَدُ يُوْسُ
 اَوْلِيَايَ اَمَّ اَللّٰهَ جِيْ جِيْ نُوْرِيْ نَقِشِنْدِيْ
 سَارِيْ سُنْتُ شَفِيْعَ جِيْ مَتَابَعَتْ مُحَمَّدِيْ
 تِيْ ظَاهِرُ بَاطِنُ عَادَتِ عِبَادَتِ پِيْرُوِيْ
 قَوْلُ فِعْلُ كِيْنُ پِيْنُ بَكِيْ تِيْ تَبِيْعَتْ
 نَاتِ وَ ذِيْ دُوْ سِيْ دَوَاتِيْ حَبَّتْ سِيْشِفَا
 مَرِيْضُ قُلُوْبِ جَنَاطِيْ يُوْرُوْ نَانِيْ بَچَاء
 رِيْ قُلُوْبِ جَنَاطِيْ يُوْرُوْ نَانِيْ بَچَاء

پَر دُوسِتی رن = ریپ " =
جی اداۂ ادب شیخ جاکس ساری سجایا
نائیب نئیایام جو ساری شیخ سجان
قائم مقام کریم جی کامل مکمل جان
ارشاد احمد یام جو ساکیہو جانی آہ
مسند نشین محمد بی پسی چکہ چواکنی سا
ولیا کامل الولايت خلیفہ خدا سند و
امام وقت ہادی زمانہ جو مرشد محمد عبید
جو ہم جہانم تھیں کو ولیا عترت جو
غیمت جانی تھکی ساری سو پیش چند و
سعادت رضام تھی خارج جان کو
بد بختی بی رضامندیم ساری سجا نجنا
چند حصہ ہوا سند شہوہ پر پی پی رضا

سُنِّي كَرِي كَجَاهُ
 فَيُضِ فَا يُدْ وَنَهْ تِيِي جَان جَان اَدَبِ غَسُو
 اَدَبِ رِي اَللهْ ذُو وَنَهْ رِي كُونَهْ رَسُو
 هِيُو هَكَلِي هَنْدِ كَرِي سِ سَدَ جَدَائِي
 پِيُو رِي پِيُو پَا سَنُو پَا سِي كَرِ اِيَسِ
 جِن صُحْبَتِي شَيْخِ جِي فِي سِ ذُو وَنَهْ نَكِهْم
 اَذَنَ دَارِ اَسَادِ جِي نَقْلُ تَانَهْ نَبِي
 ذِكْرِ فِكْرِ سِي مَرِي اِيَا طَاعَتِ تَطَوُّعَاتِ
 جَدِجِ صُحْبَتِي شَيْخِ جِي تُوِي اَنَدِ رِ اَلْفَا
 دَارِ اِجَانِي اَسَادِ جِي ذِكْرِ تَانَجُكَاءِ
 رِي مُوَكَّلِ مَرِ شِدِ جِي هِيُو رِي هَمَلَاءِ
 مَكْرَفِ صَنِ وَاجِبِ سُنَّتِ سَانِ شَرِ اَطِي

پڄ سڀ سڀ
 اڀي ماکه م اڀي تي وهڪن ماکه موني
 مڻي مڻي پڻ جي پاندي پڻ مڻي
 پاڇين م وجه پڻ اڀي اڀي پاڇي پڻ
 ڪڀڙي اڀي قطب جي سايو ڪر مسد ڀڻ
 وضوءَ ماکه پڻ جي وضوءَ ڪيم ڪيم
 آدب آند ڀڻ استاد جو آند ڀڻ روح ڀڻ
 سان ڀلي باس پڻ جي سالي ڪر مڪار
 پاندي اڀي پڻ جي پاني آن مڪار
 پاني آن نڪاڻجي اڀي استاد ڀڻ
 ذرؤ ذرؤ ڪر ڪر سان سالي ڪر مڪار
 جاڏي پڻ پائي ڀڻ گارج م پڻ
 ٿڪ ٿڪ ڀڻ ڀڻ ڀڻ جاڏي سند ڀڻ

کَمِ کِی چَرَن چَئی پیر چِی تُو رِی تُو مِ کِی
 صَہی چَایج صَوَاب سُو تُو نِی تُو نِی
 خَاصِ خَلِیفِ حَق جُو سَا لِک شِیخ سَنَد و
 اِذ ن رَی اَللّہ جِی کِی کَمِ نَکُو
 رَا یَم رَہَبَر جِی جُو تِی کَا خَطَا
 تِی اَجَرَن مَاجِہَتِہَا د جُو اَجَر تِلِیسی عَطَا
 جِن صَوَاب وِی تَحِکِی تِی پِی صَوَابَا
 پِی پِی لَکُو پِی جِی ہَمِیشَہ سُو جِی
 نَدِی وِی کَمِ رِی اُتِی وِی پِی
 تُو رِی کِی پِی مِ کِی دَکِی وِی اُو حِی
 کِی چَرَن فِرَن کَا لَانِم کِی سَمِہِی مِ جَا کِی
 تُو پِی پِی نَمَا زِ کِی کِی کَا طَاعَت
 کِی عَمَل سَلِی فِغہ جِی کِی کَا عِبَادَت

[illegible]

جيڪي پڻ وري پاڻ سوڀ عرض ڪري
 خطا صواب پڻ وري پاڻجي جو پڻ پڻ وري
 مٿي مڪشوف پاڻجي پڻ وري پڻ وري
 سڀي عرض ورت پڻ ڪا ٿي ٿي تام پڻ
 دارا اذن استاد جي ڪاڏا ڪيم ونجي
 دن پڻ جو پڻ اتي ذر و ٿا نجي ڪا
 توڻي ماء ڪي پڻ سوڀ ڪا ڪا ڪا
 پڻ آواز ما پاري پاڻجي ڪا استاد
 وڌي سڌ و سڀي ڪا ڪا ڪا
 جيڪو جلي فيض فائد و ظاهر ڪا باطن
 ته پڻي لکي پڻ جي سوڀ ساري تي سڄ
 توڻي ڪرم قبر تان ڪا ڪا مشاڪي
 پڻ ڪا پاڻجي پڻ ڪا ڪا ڪا ڪا

فَيُضْطَرُّ بِحَبِي بِرَبِّهِ سِرًّا سِرًّا بِرَبِّهِ
 كَارَنَ آئِرْمُودِي اَدَبْ جِي اَجِي ظَاهِرُ شِي
 سَوَّجَانِيُو پَهْجِي پِيُو گَا وَرَنَه وَبِيُو وَنِيَجْ
 زَا سَرِ پِيُو پَهْجِي پِيُو دَهْ كِيَن فِي سَمِيَجْ
 شَيْخُ صَاحِبِ صُورَتِ جُو پِيُو رَاضِي تَانِيِي
 جُو جَانِي پَهْجِي پِيُو گَا كَنَّا كِيَن بِشِي
 حَاصِلُ هِي كِتَابُ جُو سُنِي كَرِي كَجُوسِ
 سِرِّ سِرِّ سِرِّ سِرِّ سِرِّ سِرِّ سِرِّ سِرِّ
 اَدَبْ رِي اَللَّهِ كِي كَدَّ هِم كُون رَسِي
 پَانْدِي اَدِيْبُ پَانْگِي مَرِي اَدَبْ پَسِي
 جُو مَرِيْدُ مَرِيْدُ جُو اَدَبْ كُون تَبُو
 اُو سِيْرِي سَعِي سَانِ سُو رِي تَانُو
 تَبْنُ تَصُوْرُ كُو تَهِي مَرِي اِي اِي پَانِ

مَنجِ مُقَرَّرِي مَا كَهَمُ نِي بِأَنْدِي بِشِيمَانِ
 إِنَّا وَبِئْرَا أُمِيدَ نِيي تَمَرُ لَوْمَرِهِي مَانَا
 بَخْشِي يُوْجِ بِجَائِي أَجِي أَمِنْ أَمَانُ
 بَرَجُوْ أَدَبُ أَدَانَكْرِي مَنجِي مَنْدَانِي عَيْنِ
 تَبَرُكَتْ كَا بَهْرُ فَنَاهِي بَدُوْ سُوْبي دِي
 أَدَبُ مَرِي إِسْلَامَ ذَانِهْ كَانِهْ وَاتَّخَا
 أَبُوْ جَهْلُ أَنْدُو تِيُوْ قَرِيُوْ كَهْ پَرِي
 پَسِي پَيَغْمَبُ پَاكِي لَوْمَرُ وُكِيُوْلَعِي
 جِيْنُ مَرِي مَرِيْدُ جُوْ جَوْنِ هَتِ وَسِ پِي
 فَنَاءُ بِقَاءُ تَهْ كِي فَرَا مَائِي فَرِي
 مَرْنُ فَنَاءُ نَفْسِ جُوْ نَسُوْنِكَنْ رُوْحُ
 جِيْنُ وَخِيْنِ أَخْلَاقِ الْيَا سِنَمِ سِ سُوْهْ
 جِيْنُ جَوْنِ بِقَاءُ كِي سَايَ بَاقِي بِقَاءُ اسَرِ

هـ
 تَقَرُّوا بِأَدْنَىٰ قُرْبٍ سَاكِنَةٍ لَكُمْ هَوَا
 تَقَرُّوا بِحَبِيبٍ قُرْبٍ جِي آهِي إِهَائِي مَعْنَى
 جِي مَرَّ ظَاهِرِي سَابِ پَيْرِي كِينِ لَكِي
 جِي چَكِي كِي پَانِ ذَا كَبُورِ كَاهِي عَكِي
 نَبِيهِمْ مَرَّ شِدُ چَكِي مَرِيدِ نَكِي حَقِ ذَوِ تَوْبِ
 لِكِي لَوْحِ قَاتَمِ جِه سَالِكِ سَعَادَتِ
 سَوِ پُنِي پُرِي پِيرِي جِي رِي كَانِي كَرَمَتِ
 پَرِ جِه اَوِي آ پَا كِي كِينِ كِي لِكِي طَالِعِ مَنَجِ
 تَوْنِي پَسِي پَنَجِ سَوِ كَرَامَتِ تَه پُرِي نَلِي
 سَوِ كَرَامَتِ سَوِ كَرَامَتِ سَوِ كَرَامَتِ
 جَانِي لَكِ چَجَارِي لَكِي قِيَمَتِ لَكِي
 حَقِ لَكِي حَقِ لَكِي حَقِ لَكِي

سَانِ مَرِّينَ مَوِّينَ طَلَبَ ذِيهِ كَوْنَاتِ
 تَهْ تَوَجَّهْ تَوُ ذَاكَ كَرِي جُورِي سَبِّ جَهَاتِ
 طَالِبِ جِيكِي مَرَادَ هَوْنِ جِيكِي مَرِيدِ
 مَرَادَ مَطْلُوبِ مَوْنِ لِي سَنَدِ خَاوَنَدِ خَاَصِ كِيَا
 حَلِي هِيَجِ هِدَايَتِ جِي هَوْنِ جِي هَارِي هَلَا
 خَاَصَا خَلُوتِ كَاةَ جَا اَكِي دَرِ اَلِيَا
 اَدَبِ شِيكَارِيدِ اُنْجُو آهِي هِيكَ اَلَلَّهْ جَلِيلِ
 تَوْرِي يَدِ رُو كُو پِي رُو تِي كَرِ طَلَبِ طَبَقَةِ
 تَبْنِ قَادِرِ كَفِيلِ تِي تِي كَرِي هَارِي هِدَا
 خَاوَنَدِ خَاَصِ خُصُوصِيَتِ سَانِ ذِي خَاَصِي خُصِيَتِ
 جُو خَطَا پُو عِي خَاَصِنَاةَ كَرِي خَالِقِ خَبَرِ دَارِ
 تَوْبَةِ تَنَكِي تَاتِ ذِي بَحْشِي بَدِي پُو جِ بَجَاءِ
 مَوْلُومُ شِدِ تَنَكِي ذِي سِي ذِي ذَاتَا

يُرِيدُ سَوْمَعَتَ كَرِي بِحِي بَانْدِي پَنْدِ
 پَنِي پُورِ هُو پير اَلِيَا هَلِي هِدَايَتِ هَنْدِ
 مُشِيدُ مَرَادِ يَلُو كَنُو مَرِيدُ تَهَانِ پُورِ
 مَوَظِي ذَانِه مَرِيدُ كَا پَن حَاصِلِ هِدَايَتِ هُو
 كَرِيمُ رَحِيمُ مَن يَلِي پَرِي پَرِ هُو
 مَرِيدُ نِجَابَةِ قِسْمِ چُونِ اَكِي جَا اَوْ ذَا
 مَجْدُ وَبِ سَالِكِ هِيكَرَا سَالِكِ مَجْدُ
 مَجْدُ وَبِ سَالِكِ مُؤْمِنِ سَوْجُو اَلِيُو رِ اللّٰهُ جَلَّ
 سَارِ پُورِ شَوْجِي اَنِيُو عِشَقِ مُلَو
 اَدَاسِ اَوْ سِيرُو اَنْدَ رَحِي اَحْمَدِ ذُو نَه اَنْدَ
 مَنجِي وَ سِيلُو وَ حِيدِ ذُو نَه هَمَكِ مِيرِ مَنجِي
 خَاصُو جَانِي خُدا عَ جُو پَنِيمِ پَرِ پَرِ

جُؤُڪوُ پايِ جَنجُو سَر وِ رِہامِ جَلِيوُ سِر
 سِيڪِي شوقِ حقِ جي سُونائِي شَرِيعَتِ
 تاپِي طَرِيقَتِ ثَابِتِ گا هَلِيوُ حَقِيقَتِ
 بِرِجِهِي پَانَا عِشَقِ جِي اَنڌَرِ نَانِ اُداسِ
 نَڪوُ وِ پَرُو وِ جُو دَمِ نَڪا اَنڌَرِ جِي اُداسِ
 بِرِڪَرَمِ بِرِڪامِلِ نِجَاڪِي اِيڪِي کَمالِ
 ڪِ سَواعِ قُرْبِ ڪِ رَامَتِ قُدْرَتِ خَبَرِ خَاصِ خِيالِ
 ڪِ سَواءِ مُسْلَوِ دِينِ جَاڪِ قِصاڪِ تَابِرِ
 ڪِ ڪِڊِ ياءِ قُرْ اَنَا خَبَرِ ڪا تُو رِي تَفْسِيرِ
 ڪِ لَداءِ حَدِيثِ حَبِيبِ ڪِ مَذڪُو رِ سَلِي
 ڪِ اَداءِ اُولِيائِي جِي ڪِ حِڪَايَتِ حَكِيمِ
 تِي تاپِي تِي جَاڪِيوُ جُري جُوشِ جُريوُ سِر
 مَنڪَرِ مَحَبَّتِ فَوڪِي مَنجِي مِچِ مَسْتُ سِر

سَالِكْ مَجْدُوبِ اِنْكِي اَوَ لِيَاچَوَتِ
 يِي پُنْ اَوَ ذَوُ اَللَّهِ جَوُ مَنجَا مَقْبُورِنِ
 اَسْمَانِ اَلِيَا مَرُ شِ جِي تَوَرِي هِيَتِ هُوَ
 تَه پُنْ يَلَوِ پُنْ گَا اِيَرِ اَوِچَوِ سُو
 ذَاكِرِ جَانِ ذِكْرِ كِي كَرِ وَكْرِ
 خَطِ اخَوْفِ فِتَاكِرِي سِينِوَصَافِ كَرِ
 جِي چَپِ تِي ذَنْدِ ذَنْدِ تِي وَتِي وَتِي بِيچِ
 جِي لَآ تِي تَا سُرُوعِ سَانِ نَكَاسَاةِ كَنِجِ
 ذَا تِي ذَاةِ اُسْرَاةِ جِي ذَاكِرِ ذِكْرِ كِي
 هِيَتِ كِي بِي بِي جِي حَبِ سَانِ قَلْبِي ذِكْرِ كِي
 اَسْمِ اَللَّهِ اَللَّهِ اَللَّهِ اَللَّهِ قَلْبَا كُو ذِكْرِ كِي
 جِي اَسْمِ اَللَّهِ جَوِ ذَاتِ بِيچَوِ كُوچِ

ڪَڊُ وَنَظَرُ صِفَتَ مَا ذَا بِ ذَاتِ مَنَاجِ
 دَمَ دَمَ سَآءَ سَآءَ مَ اُتِي ۽ وَيَسِي
 ڪِيڊِي پِيڊِي جَا ڪَنڊِي سِي پَنڊُ ڪَنڊِي
 سَارِي سِي ڪَرَمُ حَالَمُ يَا وَرَا يَارِ ڪِي جَاهُ
 وَيَسِي مَوَسَا رِ تَه ڪِي جُو مَنَعِي ۽ مَوِي جَدِ
 تَو ڪِي نَوَسَا رِي تَو ۽ سَوَقَادِ رِ ڪَرَمُ وَيَا
 تَنُ ڪِي وَ سَارِي وَاحِدُ سُو وَ لَوِي ڪُوِي
 هَتَ مَرُ هَوِي هَا جَم ۽ پِي ڪَرَمِي پَنڊُ
 ڪَن سَنِي ڪَلَا مَڪِي نَڪُ ڪَنڊِي ڪَنڊُ
 اُتِي قَلْبَ ڪَارِ نَڪَا ذَا ڪَرِ ذَا رِ ذِي
 اَنڌَرِ اَوِي اَللّٰهُ سِي پِيَا فِتَا ڪَرَفِ ڪَرِ
 جَانِ جَانِ ذِي ڪَرَمِ وَرَا ڪَرِي تَانِ تَانِ طَرِ قِي
 جُو وَ جِي يُو وَ جِي قَلْبِ جِي تَه ۽ حَقِيقَتَ

مَلِي اَن هِنْدِي كِي سَبِي س
 وَ هُوَ نَدِ اللّٰه جِي آهي اَمَّا نَسْ
 سَا سَارِي يائي صَاحِبِي ذِي سَارِي سَلَوِي
 اَللّٰهُ يَامُرُّهُ تَقَرُّ اَمَّا آهي بِحَرْعِيَقُ
 پَاكِ پَر وَرُ شَرِكْ كَنَّا سَا سِي نَانِي شَرِيكُ
 نَكُو ذَاتِ نَصِفَتَمْ نَكُو مَنِي فَعَلَسِ
 نَكَا نِسْبَتِ اِصَافَتِ اُنْسَانِ كَامِرِ مَخْلُوقِ
 تُو رِي نَبِي كِي رَسُوْلِ سِي كَالُو الْعَزْمِ هُوَ
 وَ تَلَّ الشَّرِي وَ اَنْتُمْ الْفُقَرَاءُ سُنِي كِي كِي
 اَللّٰهُ تَعَالٰي عَمِي الْعَالَمِيْنِ كِي سَالِكِ مَرْجِي
 پُنْ هِيْتِ حَضَرَتِ آدَمِ جِي قَدَمِ قَلْبِ جَوِي
 وَ نِي پَهَرُو سَبِي قَلْبِ جُوِي ذَاكِرِ كَرِي

پري صلواة صفي الله سيد - احيي من ثواني
 جذه فنانا فعل ثين بالكل بند يجب
 تايي كرين تجلي افعال الله ج
 ونحيي و سري نفس كا وهي غير و جا
 احيي نه او ذو قلب كي توري ياد كر نس
 تهر تجلي قلب جي هائيدي رنك هو شي
 فائق فناء قلب جور انهم و بير اچير
 ته پنجانا روح جو سالك سبق و نينج
 سحي هيئت تدي جي ذاتي ذكر كيج
 جيني پاستا پستاهه بجا كي سائي سپاريج
 جذه سرهري روح دانه ذلكر ذكر سيو
 پري ونحس كا پري ثيو جلدانه ثيد و
 سو پيا صفات حقكي انبي امانت

حَيَاتُ عِزِّ قَلْبِ

كَرِيمِينَ بِسَبِّ صِفَاتِ
 حَيَاتُ حَبِيبِي حَيِّ كَيْ عِزِّ قَلْبِ سَكَّةَ جَوْدِ
 عِلْمُ حَبِيبِي حَيِّ كَيْ سَمْعَ هَوِّ سَكَنِ
 بَحْرُ جَوْدِ بَسْكَي عِزِّ ارَادُفِ اسِيرَتِ
 جَوْ سَالِكِ صِفَاتِ وَ سَرِي فَنَائِيُ فَانِي
 حِكْمِي حَبِيبِي بَانْكَا كَيْ ذَا ثَرِ ذِي نَاءِ
 رَزَنَكِ كَا سَرِي رُوحِ حَبِيبِي تَهْرَجَالِي
 تَهْرَاهِي فَنَارُ رُوحِ حَبِيبِي آهِي اِهَابِي
 بِنَارُ رُوحِ نَبِيِّ حَبِيبِي اَوْ حَبِيبِي اِبْرَاهِيمِ
 قَلْبِ مَن هَبِي كَرِيمِي سَارِي سُنْ سَلِيمِ
 اِنْ سَبَقِمِ سَائِي كَنَابِعِي دُعَا كَرِيمِ
 بِرُوحِ صَلَوَةِ سَرِ وَرَا اَبِي ذِي سَارِي ثَوَابَا

سرسانِ رُوحِ نوحِ بني ^ي ابراهيم خيلدا
 يُوسبقِ سر جو سڃي پاستا پ
 مٿاهنم ببي جيني جي ذڪر ذاتي ڪر
 جو لکي سولانم نيو وڃي ڪا وهين
 تهر تجلي تجبي اچي رنڪه آئي
 تاپي تجلي ذات جي پئي پردي چوڻ
 حجاب حضرت ذات جا وڃو دي شون هون
 وصف وڃو دي حق جي جنبو جلو وڪر
 پر وڃ وارن پر وڃو پڙ وڃو ٿان پڻ
 فائق فنا سر جو انهن اچان
 قدم هيت ڪليم الله جي سالڪ سڃوڻ
 ميان موسيٰ ڪليم الله لئي سالڪ صلوة پڙ
 چوڻو ذڪر خفي جو پڻ خاصو خبردار

يَا سَيِّدِي جُو بِييَا يَتِ مَسَا
 لَكِي لَا زِمُ ذِكْرُكَ رِي اَهْرَجَ سَانِ اَللَّهِ
 بِييَا پَرُ دِي ذَاتِ جِي تَهْبِي تَجَلِي
 حِجَابُ حَضَرَتِ ذَاتِ جُو سَدِ جِي شَانِ سَلْبِي
 مَن لَمْ يَلَمْ يَلَمْ يَلَمْ يَلَمْ يَلَمْ يَلَمْ
 تَجَلِي تَهْبِي نَوْرِ جِي كَارِي رَا فَا كَهِي
 فَا هَمَّ نَاءُ خَفِي جُو اَهْرِي اَهْمَ جَرِي
 اَتِسْ عِلْسِي اَمِينِ جُو قَلَمُ قَرَارُ ذِي
 پَرِي صَلَوَةُ ثَوَابِ شِي مَرُ عِلْسِي مَن مُنْجِي
 بَنَجُو اَجِي اَخْفِي جُو سَارِي سَبَقُ وَتَبِج
 ذِكْرُ ذَاتِي سِيئِي وَجَا سَالِكِ سَوَارِج
 اِي تَجَلِي ذَاتِ جِي پَرُ دِي رِي جَوْتِ

فِي الْمَشْرِقِ اِنْ حَدِثَ
 اَيُّ اَخْفَى اَحْمَدِيَا قَدْ مَهِيَتْ لِكِر
 عَاشِقَ اِنْ مَا كَمِ بَسْ وَسِيْلِي وَسُعَتِ
 مَيْدَانِمْ مَحَبَّتِ جِي هِي حَبِيْبِ جِيَامِ هِمَتِ
 اَنْبِيَاءِ اَوْ لِيَا پُتِ لَكَا پَاكِ وَ سُوْلِ
 تُوْرِي رَ سُوْلِ كِ اَوْ لَو الْعَزْمِ مَوْلِيَا مَقْبُوْلِ
 اُوْپَرِ كَا اَحْمَدِ جِيَامِ جِي سِپِ خَاصِ ثِيَا خَشُوْدِ
 صَدَقِي كَا شَفِيعِ جِي پَهْرِي لَدُوْ هِي بُوْدِ
 اِيْ پُوِي عَرْشِ كُرْسِي تُوْرِي لَوْحِ قَلَمِ
 مَرْ مِيْنِ مَنَا اِنْشِ كِي جِي سِي عَرَبِ عِجْمِ
 سِي سِپِ لَدَا كُوْنِجَا سِيْدِ سُوَايِ
 خَيْرِ خَيْرِ النَّاسِ جِي خُدا نَكِيَا خَالِي
 سِپِ پَلِيَا وَ پِيْغِيْرِ جَاهَتِ جَلِ بِيْجِيْ هُوْتِ

سَنَ آسَرُو سَنَدَ قَهْمَك مَسِيو
 نَوَشَ مَا آبَادِ نِيَا تُو نِي پَرِ هَا سِپَرِ
 جَنِ اَحْمَدَ جَامَ ذُو نَدُ فَوُجُ كِيُو فَقِيرِ
 يَكُ خُرَدِ نِي وَ پَرِ اَلَلَّهِ كُو رِ كُو كَثِيرِ
 نَرَانَه وَسَايُو وَ ذَفَرِ وَمِيَرِ مُحَمَّدَ مِيَه
 كَارِي رَاتِ كُفَرِ وَ هِي ذُو رَا ذِ نُو ذِيَه
 نُو بَتَ نَبِيَا جَامِ جِي وَ جِي تَرَا ذِ دُو دُو
 هُو عِ قَانَا نَتَ فَرَا جِي سِي نِيَا رُو بَرُو
 هِي هِي هُو بَتَ حَبِي جِي سَكَا كِيُو سَا ه
 وَ وُ عِ وَ وُ عِ وَ سِي لِي وَ يَرِ جِي وَ اَصِفَ وَ صَفَ
 اَوْ مَحْبُوبِ مَو لِي سَنَدُ وَ مَو لُو مَحِبُ سَنَدُ
 پَنُ مَو لُو مَحِبُ تَجُو جِي كُو پَنِي لَكُو سِي

اَللّٰهُمَّ اِنِّىْ اَسْأَلُكَ
 بِرُحْمَتِكَ اَنْ تَكُنْ لِّىْ
 عَاجِزًا اَوْ صَافٍ اَحْمَدِيَّ جَاكِيَهْ لِكِيْ كِتَابِ
 نِنْكَ نَالَا نَتُّ نِكْنِيْ تِيْ جَايِيْ وَتِيْ جَوَابِ
 سَكِيْ كُوْنِ سَيِّدَ جِيْ وَاحِدَ رَحِيْ وَاكَانِ
 اَنَا اَحْمَدُ بِلَا مِيْمِ جَانِيْ جَانِ مِيْمَانِ
 تَايِيْ تَجَالِيْ اَخْفِيْ جِيْ سَايِيْ وَنِيْ سَمِيَانِ
 اَهِيْ تَجَالِيْ ذَايَجُوْ اِهْرُوْئِيْ اَهْيَانِ
 جَايِيْ يَحَا نَا جَامِ جُوْ اَوْ جُوْرَنِيْ اَوْ جِيْ
 بَرَمَسْ پَاكِيْزُوْ پِيْعَمْبَرِيْ وَرَنَهْ وُسُوْ ذِيْ
 سِيْنِيْ سُهَانِمُ سَبُوْ سَوُ سَاوُ وَرَنِ وَرِيْ
 خَلَعَتْ خَاصُ مُحَمَّدِيْ مِيْ مَانُ مِيْ مِيْ
 قَاصِدَ قَدَمُ كَرِيْمُ سُوْ كَهُوْ سَمِيَانِيْ جَلِيْ

سر پہ بی کابہ کاری نہ
 امن دارا دوسری نور کی کرم نگاہ
 خدا خلیفہ مومنین خلیفہ
 حکم کی حبیب بی پھر حکم چو بی
 اطیعوا الله واطیعوا رسولہ جو اونچا امر کیس
 پانڈی تہ نہ پریو نہ ونجین پر ہا پچہ
 کر ہو کار کریم بی سوکیم کیم
 سنت بی شفیع بی ساری سوار بجہ
 پر ہا پڑھین کار پچو عامل عمل کریم
 حیلہ چاہی ہت جا رہی راہ سر میجہ
 کری مہ محمد میں ذو نہ بی ذلہ کیم
 تہ او ذو نبی اللہ پس یا را یا ویر یا را

بِرَبِّي صَلَوَةٌ سَيِّدِ اِي
 سُوءِ يَنْجِ ثَوَابُ سِرِّ وَرَكِي نَاثِرِ كَرِيحِ
 مَحَبَّتِ جُومِيَتِ سَايِ نِي سِيحِ نَوُّ بِاَسْرِيحِ
 سَارُوقِ سُوْرِ سِرِّيْمِ جُوشَا جَا كَا اِيْنَجِ
 اَدَا اِنَ وَيَرِ ثِيْبِي اَخْفِي فَنَاءِ فَا نِي
 بَقَا بَخْشِي پَايِ سَايِ كَرِي اَكُو اَسَا نِي
 پَانْدِي اِيْ يَنْجِ لَطِيْفَا پَنَّا عَالَمِ اَمَرِ سَنْدَا
 سِيْرُ اَنفُسِي اِنْمِ پَن اِيْ جَوَاهِرِ خَمْسَا
 اَصُولِ اَفَا قِي سِيْرِمِ اِهِيْنِ اِنْمِ جَا
 كَذِبُ كُرْجِي اَصْلِ سَايِ مَرُكُوئِي هِيْ مَنَّا
 اَدَا اَصْلِ قَلْبِ جُو نِنْكَ اَنفَسِ چِيُونِ
 عَارِفِ اَصْلِ رُوْحِ جُو پَانِي پَايِ اُتُونِ
 وَاصِلِ وَاُو سِرْجُو اَصْلِ اَلِكُونِ

صل اخفى سند و قابض فرمايوں
 مرغ پاک خاک چوں جايلي عناصرت
 قيمتم محمدی تهی تعریف لکن
 عبادي کسبي و لايت کون منجه و هي وصف
 لي واصل کيترا منجا قلب سين
 کين روشن روح گا و لايت چرون
 عوفي کنا سر مان ولي وصل لکن
 کي واصل و لايت جامنج خاصي خفي هو
 پراچي اخص اخفي کنا ولي سبوسو هس
 بهري مشرب آدمي تهجو رب تکرپ
 بي خيلي مشرب يوي تاپي پرتمکين
 رب تهجو حيات هو و کچون جزئي عالم

جاني اَللّٰهُ عَلَّمَ كَسْرِي
 مَاجِبِ حِلْمِ
 نِيَّيْ جُو مَشْرَبُ مَوْسَوِي كَلَامُ رَبِّ جَدِّ
 جُو نِيَّ مَشْرَبُ عِيَسَوِي قَدْ رَتَّ رَبِّ جِيُونِي
 بَنَجِي مَشْرَبُ مُحَمَّدِي تَهْجُو رَبِّ عَلِيمُ
 بَلَاكِي رَبِّ رَسُولُ جُو رَبِّ الْاَمْرِ بَابِ رَحِيمُ
 ذَاتِي ذِكْرٍ دِمَاغِ جُو اَكْبَجِ مَنَجِ اَصْلَسِ
 جَارِ عَنَمَرِ جِيُونِي جِي پَنَجُو نَفْسِ پَرِ رَبِّ
 جُو نِيَّ بَرِ طَرَفِ بَقَا يَا نَفْسِ جِي پِي عَنَامَرِ
 وَنَجَائِي وَجُو دَكِي سِي فَا نِي فَنَّا سِي
 تَنَكِي تَرِ وَارِ نَفِي جِي وَ نِي وَ دَرِي پِي
 مَا پِي مِيدَانِ نَفِي جُو اَجِيُو اِثْبَاتِ جِيُونِ
 سَارِ يُو سَاهُ نَافِ پِي بَنَدَا بَنَدِ كَرِيحِ
 كَدِي لَآكِي نَاهِيكَ تَارُو دَاةِ حِكْمِ

سَاوَعِ إِلَهِي سَجِيَّتِي كَلِيدَةَ سَمِيحِ
 فِي جِهَتِي كُرْ اِنْ كَرِهَ بَانِي كَرِيَامَعْنَى إِلَهٍ مُخِجِ
 عَنَّا كُلِّي حَيِّئِي إِلَّا اللَّهُ كَيْ اُتِيَ دِلِّي اَكْبَحِ
 نَكْرُ ذَاتِ يَحْيُوتِ مَنَّم تَهْ مَعْنَى مَهَا اَتِيْعِ
 يَحْيُوتِ حَيُّوتِ تَهْ كَيْ جِهَتِ حَيْهْ نَكْرُ
 اَيْسَ كَمِثْلِي شَيْئِي سُنِّي كَرِي حَيُّوتِ
 سَبَكْرِمُ سَاةَ عَدَدَكِي اَوْ فِي الْاَبِيحِ
 جُوْحِي پَهْرِي مَرْتَبِي تَهْ هَيْكَرُ وَيْ هَيْكَ حَيْجِ
 تَهَا پَرِي پُورِي يَتِي پَسَهْ مَ پُجَا اَتِيْعِ
 شَفْعَ كَا سَاةَ جَلِي اُتِي وَ بَشَرِ وَرَ اَتِيْعِ
 اَللّٰهُمَّ اِنِّ اَتِي اِلَيْكَ اَتِي اَتِي اَتِي اَتِي اَتِي
 تَوْرِي تَوْرِي كَرِي پَجِي كَرِي سَتِ كَرِي نَائِي

گے گارے کے تیوہ سے
 گے ستوہ کے او نوید کے ایت ایکم
 ایتہ ان عکد ساری ساء کنبج
 الہی تو کی کران رضا تجی اندر ساء کنبج
 ذاکر انہم ذکر سان نانی نفی کربج
 مہن مخلوق کی لاس لنگا بیج
 پت دی جوئی ما پو مت مہ و پت
 کین پین پرہس کر کو لاس پین
 ماری محل منازل جینے باغ بہار
 سونہ پاس سرتی جوہر جینسار
 آپ پوی خان کتو لا گل فل کو غبار
 جیک ہوئی جہانم خلق خلق ہار
 جیک ذی نو ذی سببی کے سنجی سان گن

بِرِڪو ھيالا ڪري ڪي ڪنا قياسي
 تو ٻي ظاهري ڪي باطن سونچون تو ڪو
 تو ٻي وجود ته تو تو ٻي تو صفات
 تو ٻي حيل و هٿ جا ڪي خيال ۽ خطرات
 تو ٻي اندر تهجي ڪي ٻاٺا پهر ڪنا
 دارا ذات بحت جي سڀ سڀئي لاسان لاءِ
 لاشڪ لاشريڪ ڪي هيڪو هيڪو سڃاڻ
 وڌي وڃا سڀ دؤر ڪر من مولو پهر ٻان
 جهنگلي بچي جا ٽيم ڪو ذرو آرزو ه
 موحڪ سو موڙ نڀي مشرڪ موڙ بمو
 باقي جهجي جي ٽيم هو ۽ جي ٽي من مراد
 ايماناسو اوڙ ٿيو گادو ڪو ڪفر قراڊ

سَدَ سِيْنِي مِمْ جِهَتِي د   ۛ لَسِيْ
سُوْ اِسْلَامَا اُسْهِيْنِي تَهْمُهُ نَدَ مَانُ
بَرِّيْ اِسْلَامُ حَقِيْقِيْ جَوْنِ اِنْ شَرِّ لَكِيْ خَفِيْ
اَكَا اَنْزَادَ كِيْنُوْ شَرِكْ كَاخَفِيْ تُوْ عِ جَلِيْ
ذِيْهَمُ شَرَحَ صَدَ رَجُوْ جِيْ اَنْهِيْمُ اِسْلَامُ حَقِيْقِيْ
اَمْرَ سَانِ اَنْهِيْمُ اَنْهِيْمُ اَنْهِيْمُ اَنْهِيْمُ اَنْهِيْمُ
اَنْهِيْمُ اَنْهِيْمُ اَنْهِيْمُ اَنْهِيْمُ اَنْهِيْمُ اَنْهِيْمُ
اِنْ هَنْدِ اَجِيْ ذِكْرْ كَا ذَا اِكْرَبْسْ كَرْجِ
فَاتِقْ سَرِيْ فِكْرْ جُوْ سَارِيْ سَعِيْ رَا كِيْ
اَللّٰهُ مَعِيْ جُوْ اَنْدَ رَمْ فِكْرْ فَرْمَا اَيْبَجِ
اَللّٰهُ اَهِيْ مُنْسَانِ مَعِيْ مَرَادَ تَحِيْجِ
اَلِيْ اَعْضَاءِ فِكْرْ كَرِيْ وَاَصِلْ بَرَكُوْ
هُوَ جِ هِيْكَ اَنْدَ وَحَقْ سَانِ رَا تُوْ ذِيْ دُهِيرِ

وَرَبِّ تَسْبِيحٍ دَلِيلٍ بِرُفْقَانِي بِالنَّدَمِ أَنْجِ
 تَهْ أَنْدَرْتُمْ آيَةً أَلَّهَ جَاكِي حِقْنَةٍ فِي سَبِي
 نَوَلَكْ نَشَانِي وَحَدَانِيَّتْ جِي نُورِي نَهَارِي
 لَنْكَانَ فِيهِمَا أَلِهَهُ لَا سَابِ لَكِي لَنْكَانِي
 ذِكْرُ نِكَرُكَدْ أَرِي مُؤْمِنَ مَرَا قَبُولِ كَرِيمِ
 جَلِي حَوَاسِ ظَاهِرٍ بِبَاطِنِ جَانِبِ إِنْطِظَارِ أَنْجِ
 كَانَ فِي سُبُوحِ قَلْبِي مُسَمًّى صِلُ لِحُسنِ فَنِ
 دَارِ الْفَيْضِ هَمِيْشَةً رَكِيْعِ
 بِسَائِيُوْ بَانَ فِكْرُ سَانَ فَاكِرُكَدْ أَبْ نِيَجِ
 وَاصِلُ وَلَايَتِ صُغْرُ جُوْ آهِي عِيْ مَذْكُورِ
 جَاوِ لَايَتِ أَوْلِيَايِي جِي مَوْلِي كِي مَمْنُورِ

ڪُبرى و لايت
پاڻهائيندو

ولايتِ عليا ملاءُ الا على جي ته پڇا ناھ
ملاڪ مُقرب پاڪ سڀي نه سڀي مُرس نجوءِ
بيانِ ان بي و لايت جو هنڌ ڪجي روبرو
تھتا ڪمالاتِ انبيا تي جا چوَن وارو چو
عارفِ انھم ڪمالن ڪنا ٿيبي فضل شروعات
ڪارڪسب جي ڪمال لڌو اسهيا اصل فروغ
اڌان ماڪم آندو من اجماع

صحتِ راءِ صوفيا ڪي نه جري ڪا ميل ئي ڪمال
مجلسِ مُريد جي مُريد جھڙو ٿيو
تصويرت سان شيخ جي ڪري قصو مڪو
اڻي وڻي هلندي هيرو هون گڏيچ
مراڻو زيار و هلي رهيو سان رائج

هَيَّوْنَهْ كَيَّ مَرْدِي ذَهْ بَهِي ذِيْل
كَرْتُوْبَهْ تَائِبِي سُرِيُوْ وَتِ سَبِيْل
جُوْ سَجِي سَالِك تُوْ كِي تَانُوْ وَكُوْنُ كُنَاهُ
نَهْ اَلِيَان ذُوْهْ اَذَا كَرِي تُوْ بَهْ تَرْتِي كَا
بَشِيْمَانُ بِنْدِي بِجُوْ پَا مُجْبَاهُ
يَلَاوِي تِي بَهْتَانُ رَكِي مَالِهِيْمُ مَوْجِبَاهُ
طَاعَتِ تِي تَهْمَتِ رَكِي يُوْرُوْمِ پَا مُجْبَاهُ
اِنْ وِيْرَا اَجِي شَيْخِ جِي صُوْرَهْ سُوْخَارِي
بَخْشِي يُوْجِهْ چَايِي بِنْدِي كِي بَارِي
بُنْ مَرِيْدِ پَانِمَر مَرَكْسِ جِي مَحَبَّتِ
اَسْمَالُ عَلِي الْكَفَارُ وَوَالِهِيْمُ مَحَابِي صِفَتِ

مِثْلُ مَوْجَارِ بَا ۱۰
 مَدَّ مَعَارِنْتَ بِانْمَ مَرَّ بَانْدِي بِهَيْتِي
 رَوَّاهُ عَلَى أَيْدِي الْمَعْرِ كِي سَارِي سَنِيَالِي
 بِأَعْدَلِي كِي إِسْلَامَ جِي پُورُ وَبَيَاتِي
 لَا تَعْلَمَ نَحْنُ دَلِيلُ الشُّرُكِي
 كَرِيمُ الشُّكْرِ لَمَّا وَبِي شُكْرِي خُطِي
 كَلِيمُ الشُّكْرِ كَافِرُ كُنْيَاتِي
 رَحْمَتُكَ كَالْمَرْوِي بِكَ دَرِي بَخْشِي
 بَرَّ وَرَ پَا جِي مَحَابَبِي فِي اللَّهِ جِي آكَالِجِي مَذْنِي
 مَرَّ پَارِ بِلَا كِي وَبَيَاتِي
 وَرَ هَسْوَكَ عَقْلِي بِهَيْتِي
 جُو خَالِقِ خُلُقِ فِي سِينِ
 جِي كُنْهَ وَيُونِ غَرِيبِ نَكِي مَوْرُ مَنُورِ رَاشِي

اِيَّ وَاحِدَ كِي سِيكَ سَارِي
 اِيَّ جِي وَاحِدَ سَرِي دَعْوَا دُرُودِ كُوِي
 مَرَّ نَهَبِي شَرَع جَامَرُ سَارِيو تَا سَارِي
 كَنَّا كَافِر پَانِ كِي پَلُو پَائِي كُو
 حَبَّتَ مَوَ لِي جِي اُنَ اِيَّ هَمَّه حَرَامِ هُو
 عَنِ كَذَارِ يُو كُفْرَمِ اسْهِيَا سَانِ اِيْمَانِ
 عَنِ اَوْرِي اِسْلَامِ سَانِ كَهَنَدِي لِيُو كَرَانِ
 تَا اَلْعَبْرَةُ لِلنَّاسِ وَشِمِ پَسَا كِي پُحْنَدُو
 تَبَرُّ مَوْتِ وَيُو كِي قَادِرِ رَبِّ كِيُو
 رِسْتِ سَا كَا جَمْرِ اَلِهِيُو جِي حُبِ هِيَمِ پَائِيَمِ

وَكُنْ حَيْدُ يُوَ وَاحِدُ بَحْنِ جِي جِي بَرَّةَ
پَر وَرَ پَجِي فَضْلَ سَانِ نِزْمِلُ نِيَا نِيَمِ
نَلَسَتْ نَقِشِبَنَدِ يَ نُوَرِ لَ نِي جِي مَنُ كَرِي قَامِنْدُ
پِيُو مَجُو پَاكِ نِزْمِلُ سُو جُو دَا تَادَ سَتَكِيرُ
خَلِيفُو خَاصَ خُدَا جُو نَائِبُ نَبِي نَدِ يَرُ
قَبْلُو عَالَمِ عَالِي ۞ كَعْبُو كَامِلَن
بَخْشَا نِيدُ ۞ پِيَا نِيُونِ تُوَرِ هَنَ خَوَاةَ كَنَرِ
صَغِيرَ اَهْرُونِ كُنَاةَ سِي تُوَرِ يَ كَبِيرِ
آيَتِ اَلَّتِي اَلَلَّهَ جِي اُتِ آدَ مِينِ
مُورَاجِيَا رِي مَهْرَسَانِ نَظَرُ نَهَالِ كَرِ
جَوَهَرُ آهِي جَنَابُ سُو اَنْدَرِ اَعْرَاضِنِ
جِي كِي نِيضَ جَهَا نَمِ عَالَمِ لَا ۞ اَجَسِنِ

اذ يَسْبِرُكُمْ سَابِجِي مَوْلِي مَوْلِي كَلْبِي
 دُحِّي الدِّينِ جَوْ اِسْلَامِ اُجَارِي
 بِمَجْدِ جَوَاجِدِ دُكِيُو مَحْيِي سُوْمُو لِي
 اِيْمُ مَقَامِ مُحَمَّدِي كَرِي اَلِي كِيُو اَعْلَى
 اُمِّ اَهِي كَرُجُو كَرِي هَرْدَمِ هِدَايَتَا
 نِي حَوَالِي تَهْ كِيَا هَمَّ كَسْ هِدَايَتِ لَاءِ
 جَلُو كُلِّ لِي كَلَنِي كَرَامَتِ
 اُمِّ اَهِي اَوْلِيَانِي جُو اَوْجُو سُوَاتَقِي
 قُفْرُ عَمْرَجُو سَائِقُ صَوَابَا
 يَنْ وَيَرْجَا مَلِكِي كِي كَعْبِي زِيَارَتَا
 عِي طَرَفَا اَللَّهِ جِي بَخْشِيَاءِ بَشَارَتِ

هُوَ نَبَايِلُ ۱ -

مَعْنَوْهَا كَذَلِكَ رُبِّي رُبِّي

مُحِبُّ مَحْبُوبٍ حَقِّ جَوْ عَارِفُ اسْمِ رَدِّ

مُرِيدُ مَرَادٍ مَوْلِي جَوْ دَوْ ذِي شَهَدَتَيْنِ

أَنْ بَرَّايُؤْ بِرَدُّ بَهْ أَنْ جَايُؤْ حَيَاتِنِ

مُتَابِعُ مُحَمَّدِي سَوْ سَوْخَارُ وَنَحَايِدِ

أَيْ يُوُئِي جِهْ أَمَانَتْ كَا عَاجِزْ أَيْ رَثِيَا

كَيَا خَاصِي حَقِّ جِي سِي بَارِ بَارِي جَا

بُنِي نَوْبَتْ نَبِيَّ أَيْ جِهَاطُوعْ كَهْ نَجَاةِ

بَنْ دَارِ انْبُوءَةِ دَرَجَا ذِي أَوْلِيَا تَنْبِيْهِ اللَّهِ ^{مَدْبُوءَ}

جِي كِي مَرْتَبَا نَبُوءَةِ رِي آ كِي أَيْ سَامِيَا

تِي مَرِي مَا مُوجِبْ مَرْتَبِي ذِي خَاصِنِي خُدَا

خُدَا خَاصُ خَلِيفَتُوكِيُو كِيَا شِسْ عَطَا

لب و لا یت جو کبی کفر تمام
 موی چنچو او چوسان ارشاد
 مرید نکی سونھائی سداد
 بن جو حق جی غوث اغوائی
 ناحق جو رب کیوروش
 ای جانب جی لھی کس قلبا
 او پیو جی تپی هدایت هکا
 پیو نجبی پو دایشین ذور
 تہ خو بجی حاصل هو و حضو

مَرَّ بِتَوَكِّي بِتَهْجَا
 مِنْ مَرَّ هِيُو تَوَكِّي بِتَهْجَا
 تُو بِتَهْجَا رُوْبَرُو تُو بِتَهْجَا
 اُوْجَا اِيَان لَا بِسِي قَائِمُ سِي قِي
 وَصَفَم وَرَ يَا جِي تُو بِتَهْجَا
 تَعَا جَزُ تِي اِنْتَهَاء كِي كَهْ بِرِي
 نَالُو كِنُ نِي مَلْ جُو نَاتَر تُو نَهْ جُكَ
 تُو رِي رَ بِرَا كِه رُوْج جِي وَرَا نَهْ كِي وَصَفَا
 بِرَ بَانَ پِي زِيَانُ نَكْرِي سِي سَعَا
 يَا پِي كِنَا نَالُو نِي مَلْ جُو نَالُو نِي
 سُو حَاجِي حَرَّ مِيْنِ جُو هَادِي اِلَى اللّٰهِ

يَا رَحْمَتُ شَالْ رَاغُوذِيرَتَا
 يَا وَيُّ كَا جُو يَلُو مِنْجَ يَلَسْ
 نَطَابِي جُو وَارِثُ مَرْسَلَةِ
 جَايِّي بِي تَهْ بِسَارِيَا
 سَلَامْ ذُو كَكْبِ يُو كُرْكَنَا
 تِي جُو مَخَامَقْ رَبِّ
 غُلَامْ مُحَمَّدٌ مَعْصُومٌ تَزْنِزْ نَامُ جُونِ
 نَفْعَ تَحْبِي شَالْ رَحْمَةُ رَبِّ رَسِي
 تِي يَزْمَلْ يَكْ بُو جِهْ بَر

نَامُ نُورِيَّ بِجُودِ وَجْهِهِ
 قُرْبَانِ كِيَاءِ بِأَنْكِي مِنْجِ صَا
 شَالَ رَحْمَتَ وَسِي رِبَّ جِي تَه
 كَدَائِي تَه كُوتِ كِيَّ وَالِدَا
 أُولِيَا تَه آله جِي مُرْ شِدَا
 أَقْطَابِي جُو قُطْبُ هُوسُو
 مُجَدَّدُ سُو بَارَهْمِ جُو هَلِي هَمَّ جَا
 شَاةُ صِبْغَةِ اللَّهِ سِيخُ سُو مِسْرُ مُحَمَّدَا
 شَالَ سَدَا رَحْمَتَ رَجِي رُوحِ تَهْجِي رَسِي
 بِنِي پَرَا تِي پِيں كَا پُن تَه پَر مَل پَر وِ رَشَا

اَمَّ سَيِّدِي مُرِيدِي
 شَيْخِ جُو شَاهِ مُحَمَّدٍ مَعْصُومِ
 يَسَائِي رَوْحِ اِي مُؤَلَّكِ شَرْعِي
 يَدِي مَعْصُومِ جِي سِي تِيَا مَعْصُومِي
 لَوَّةَ گَاهَمِ سِي گَاسِي كَرِي
 يَدِي يَابِيُو جِي پِيُو نِي پَرِ وَجِي
 بَجَابِ جِي يَتِيَمِ تَانِ پُجِي
 وَائِي شَيْخِ جُو پُو اَلِيَا پِيَنَارِ
 اَمَّ مُحَمَّدِي جِي صُوفِي جُو سِرْدَارِ

هِيَ اَسْتَمَّ عِيَّوَصَ اِرْاَلْب
تِيُوْ خَلِيْفُوْ خَاتَمَ النَّبِيِّنَ جُوْ خَا
لَكْهَ پَدَمَ مَرِيْدَ كِرُوْ وِرِيْ
رَحْمَتَ رَبِّ الْعَالَمِيْنَ جِيْ بِيْ
كُلَّ اُتِيْ قُطْبُ الْعَالَمِيْنَ جِيْ
جَزِيْءِيْ عِيْ كَلِيْ جَمَّاهِمَ مَبْدَ
پِيُوْ پِيْ جِيْ جِيْنِ جُوْ مَرُ شِدْ
مَوِيْ نِيْجَ مَلَكِ كِيُوْ سُوْ كَعْبُوْ
قَبْلُوْ اَبْدَالِيْن جُوْ عِيْ پُنْ اَوْ تَادَ ب
اِمَامُ جُمْلَةِ اتَقِيَاءِ نَجُوْ غُوْثُ اَغْرَاشِيْ

سِرِّ سِرِّ سِرِّ سِرِّ سِرِّ سِرِّ
 تَهْ كِي سُوْ خَاصُوْ خَبَرُوْ دَارُ
 بَجُوْ آجُوْ اَخْمَكْ آدَارُ ه
 كَمْ كِيُوْ بَارِيْ بَارِ دَارُ
 صِيْفَاتِ جُوْ شَرُوْ سُوْ صَفَدَارُ
 بَخَارُ وُ سَمُوْ سِرُ سِرُ دَارُ شِيْكَارُ
 رَهْنَدِيْ سُوْ فَا رُوْ قِيْ فَيَضُ دَارُ
 نِيْ مَوْلُوْ دُوْ تَهْ مَوْلَا مَنْصَبِ دَارُ
 نِيْوْ جِيْ دِيْ سَكُ سِرُ دَارُ

أَيْحَ ائْتِ
 وَالْأَيْحَ نَفْسِي بِيَدِهِ
 سَالِكًا فَاغْنَا فَطْرَاهُ
 فَبِكَ أَحْمَدُ حَسَامُ
 سَهْ كُنِي صَاحِبَ جَوْجِي سُوْدُ
 شَيْطَانُ سُوْدِي وَاتَّكَتُهُ
 رَزَقْنَا أَطْرَافَهُ مِنْهُ أَسْلَمَ يَتَمُ
 إِسْلَامُ سَانِ عَمْرٍ شَاهِي
 تَتِي ثُمَّ يَبْرَاهِمُ يَتِ الْيَكْفَرِيْدُ وَعَمْرُ
 مَا كُنْتُ كَيْتِي وَيَجَائِي حَكَارِي فَاصَاخِرُ خَيْرُ

يَا وَجَّاهِي تَهْ وَرِيَامُ
 جَاهِي قَائِمُ تَانِ قِيَامُ
 يَسْ بَرْكَتُ بَارِي بَرْ وَامُ
 لَوْ دُنَيْمُ مَوْلَى شَالِ مَدَامُ
 كَيْفُ كَدْبِي كُنْ تَمَامُ
 بِي مَيْلَهُ جِي مَوْلَى جِيَوْمَدَامُ
 تِي دَائِمُ سَارِ دَوَامُ
 تَارِ جُو مَعْنَوِي مِي وَحَمْدُ حَامُ
 جِي تَهْ أَحْمَدُ أَتِي إِنْْعَامُ

جبر
 مَحْبُوبُ تَهْجِي مَنَدِي
 اَوَّلُ كُنْدَا هُوَا اَوَّلُ لِيَا سَهْ
 تَهْ پَنجَانَا هُوَا كُنْدَا اَوَّلِي
 شَرْوَعُ كَرِي آفَاتْ كَاهْ
 بَدَا يَتْ هِيَانِ آفَاتْ كَا خَآيَتْ
 جَلِيدَا هُوَا اَنْفُسِمِ جِيْتِي اَبْ
 هِنِ حَكِيمِ حِكْمَتِ سَاهِي
 بَاتِي يَا اللّٰهْ يَلُو سُوْ مُحَمَّدُ
 رَا تُوْ فَرِيحَانِ رَحْمَتِ شَالِ مَلِكِ كَرِي مَعْبُودِ
 اِنَا عَارِفِ پَنَّا اَزْ نِ جَلِي شُو كُنَا اَوْجِي اَمْكَنْكِي

سَتِيلُو نِيَّو حَرَر
 عَاشِقُ حَقِّ جُوسَعَارَتِ شَاهِدِ
 يَ هُوُ تَجَبُّو مَنَامِ
 نَحْ يَتِ مَوْلُو كَرِي مَدَامِ
 قَدِ مَكِيلُ مَوْ لَسَا
 نُو كَنُو عَارِفُ سَنَدُ وَا لَلَّهِ
 يَا جِي رُوحِ يَتِ كَرِي مَوْلُو سَنَدِ
 يَ سُو فَا نُو ثِيُو كَنَّا وُجِي آدِ
 وَخَوَا جَهْ عُبَيْدُ اللّٰهِ اَحْمَدُ

مُرْ

كَكَرْ كَايِلْ رَحْمِي

بُنْ مِرْ يَدُ سُوْ مَرَادَ تِيُوْ يَا

عَايِرْفُ عَايِدُ اِيَا يَلُوْ غَا

كَايِلْ مُكَيْلُ قُطْبُ سُوْ هُوْ

شَالْ هُوْ رَحْمَتُ رَبِّيْ هَمْدُ

بُنْ تَايُوْ نَقْشِبَنْدِيْ اَلِيَا بُدْ

جُوْدِيْ دُنْيَا جُوْ هُوْ نُوْ

اُوْچُوْ اَوَلِيَا تِيْمْ اَبَرُ سُوْ

كَايِلْ مُكَيْلُ سَرَاةَ نَمَاسُوْ يَا سَامْدَمْ

زَنُوْ ذَارِيْ ذُوْ رَكْرِيْ چَانُوْ كَبِ يُوْچَامْ

[illegible]

إِنَّ كَامِلَ بَنِي صَبَّ
 جُو عَارِفُ عَارِفُ عَابِدُ عَالِمُ
 أَوْجُو إِسْمُ عَلِيٍّ أَنْجُو رَا
 شَال مَوْلُو تَهْكَ مَغْفُورُ
 تَهْ بَنُ هَيْتَ وَتَوَهْدَا يَتَ
 جُو أَوْعُ عَابِدُ عَارِفُ الْوَا
 قُطُبُ زَمَانِي كَامِلُ سَوْ
 شَيْخُ سَارِي مُلْكُ جُو هَمْدُ وَانْجِي
 وَاسِي وَاسِي مِيهَ جِنِ اسْتَرْحَتَ رَبِّ سَدِ
 تَهْ بَنُ بَنِي بِيَالُو يَرِيو الْبَا الْمَعِي

بِبَيْتِ هَسْبِ سِرِّ رَحْمَتٍ وَبَابِ
 يَوْمِ لَدُنِّي يَوْمَ يَجْزِي بَيْنَ
 الْقَتْلِ عَجْدَ وَإِنِّي دَانَا دُونِي
 مُلْكُكُمْ مَدَارُ كُلِّ عَالَمٍ
 كَمَالُ خَشْيَتِي سَوْ يَلُومُنِي يَلَسَ
 وَسَرُّ حَلَقِي شَيْءُ فَنَسَ
 بِكُمْ خَلِيفَتِي خَاصُّ جَوَارِ
 كَتَبْتُ شَالَ وَبِشْرُؤِ تَارِوَسِ
 فِي غَوْثِ نِيَوْمِي حَقِيقَةُ هَمْدِ إِي

هُوَ نَسِيبٌ هَمِيصٌ رَاحٍ
 بَنُ أَبِي عَلِيٍّ كَالِجِيٍّ مِثْلُهُ فَائِقٌ
 فَارِ مَدِيٍّ كَافَنَاءَ جُوسٍ
 كَايِلٌ مُكَيَّلٌ قُطْبُ سُوٍّ
 رَحْمَتٌ تَهْجِيٌّ رُوحَكِيٌّ شَرٌّ
 لَدُوٌّ فَارِ مَدِيٍّ بَنُ فَيْضٍ كَا
 عَارِفٌ شَيْخُ أَبِي الْحَسَنِ هُوَ

كَايِلٌ مُكَيَّلٌ قُطْبُ سُوٍّ رَحْمَتٌ
 هُوَ نَسِيبٌ رَحْمَتٌ مَرَاتٍ رُؤْيٍ مَسْرُورٍ
 بَنُ خَزَنَةٍ قَائِيٍّ خَيْرٌ لَدُوٍّ كُنَّا بَسْطَانِيٍّ بَايَزِيدٍ

سِيُخَدَّ جُوْ يَلُوْ بِيْ ذَا ذِي
 مَوْلَا جِيْ جُوْ مَوْلَا كِيُوْ مُحْتَار
 قَلْبِيْ سُوْ جَعْفَرُ جُوْ هَرُ دَارُ
 جُوْ بَا قَرُ بَرْ كُوَا رُ رُ
 شَفِيعَ جُوْ سَارُ وَسُوْنَه سِنَا
 بَرْ كُوَا رُ جُوْ يَلُوْ بِيْ خُوْرِيْ رُ
 لَمْ جُوْ خَا صُوْ خَبَرُ دَارُ
 كِيُوْ تَجُوْ سُوْ غَا زِيْ غُوْثُ غَمَلُ
 لَمْ نَهَوَا بَرْ نِيَارُ وَحَا نِيْ رُ خَدَّ

جر

هُوَ نَسْ هَذَا هُوَ حَقِّي
 بِنُ قَاسِمَ تَدُقُّ رَبُّ لَدُوه
 فَايَ سَيِّ فَرَا سَتَا كَرُو سَنُ
 پُرِي فَايَ سَيِّ مُلْكِي مَا آيِي
 أَيُّ وَيِي أَنَسَانِ هُوَ أَحْمَدُ
 هُوَ سَلْمَانِ صَحْبَتِي أَحْمَدُ
 بَرَّ نَسَبَتِي لَدَايَ مَعْنَوِي هُوَ
 جُو خَاصُّ خَلِيفَتِي حَقِّ جُو خَاصُّ
 بَعْدِ نَبِيِّي يَلُو كَنُو سَيِّ جَلَمَ مَنِي شَفِيقُ
 يَحْمَدُ يَا نَبِيَّيَ جُو نَبِيَّيَ يَا سَنَدُ وَسُ

بِحَسْرَةٍ وَهَمٍّ أَرَاهُ
 لَمَّا رَأَيْتُ رُفُقَهُ مَرَّاهُ
 عَنْوِي لَدَى كَابَا قَرْنِي
 وَبَاطِلِي عَمَّ أَظْهَرَا
 عَمَّ آخِرَ نَجَا أَيْتَا كَشَفَرَا
 بِي تَهْ وَرَنَهُ وَيُفَا تَارَ
 بِأَتِيْقَ قَالِكَ وَحَيْدَ هَتَا
 عَابِدِي أَوْجُو عَمَّ أَعَالِي
 تَحْبِي هُوَ عَمَّ رَجِي وَحَمَتَا

هُوَ سَيِّدُ كَوْنٍ
 قَرْنُكَ فَاطِمَةُ فَاتِيَّةَ جَوْ
 مَرَادُ جَنَابِيكَ تَهْ مُحَمَّدٌ يَا نَبِيَّ
 رَاضِي تَيْبِي رَحْمَتِ سَائِي رَاضٍ
 حَضَرَتْ حُسَيْنٌ بِنُ حَظِّ لَدَوَهْ
 جَوْ دَرُو وَانْزُومَكَ بِنِي عِلْمِ جِي
 بِنُ حَسَنِ شَاهِ حُسَيْنِ جَوْ پَرُو
 خَاصُّو خَاتَمُ الْوَلَايَةِ چَوْتَرُ خَلِيفَةِ
 آلِهِ أَوَّلِيَايِ اَللَّهُ جِي جَوْ وَرَنَهْ وَسِلَقِ
 شَالِ رَبِّ رَاضِي تَيْبِي رَاضِي كَرِشِي خُدا

نَسِي سِي كِي بِبَا مَخْلُوقَ هَوِي
 نَاشِقَ اللّٰهُ بِحُسْنِي
 نَامِ نَجَاحِي شَيْخِي مُجْمُ هَوِي
 بِحِي مَوْلِي مَرَكِي
 نَمِي سِلْسَلَةُ الذَّهَبِ بِحَوِي
 نَجَا أَهْلِي مِّنْ إِمَامِ
 نَافِرُ سِي سَانِ أَوْجِي أَهْمِ
 نَحَقِ جِي مِّنْ مُرْشِدِ مُدَامِ

مَحْمَدُ

شَال رَحْمَتَ كَرِيمِ
 سُو پُو کَا پِي پُو تِيُو کَرِ
 مُحَمَّدُ وَمُ حَاجِي مُحَمَّدُ هَاشِمُ جُو
 پُو سَرَعُ وَاسِطِي وَالِدِ جِي آتِ
 جَانِبَا جَدِ بُنُرِ کُوَارِ جِي حَاجِي
 جَدِ جَوَادِ پُو جُو دُلْدُ وُکَا
 پُو سَرَّ بَا جِهَ بَارِ شَاةَ اِي جِي کِيُو
 شَال رَحْمَتَ رُو حِ اُنْجِي اِي اِيُو
 سُو پُو شَاةَ عَبْدُ الشُّکُورِ کَنَا تِيُو مَرِيُو مَوِجَا
 تَرِي سَوَدِيَه اَن عَارِفِ جِي لکِي عَمَرِ کِتَابِ

فَنَاكَ عَمَّ رُتِ اَصِيْلُ
 مَبَقُ لَدُوْكَ نَا سَيِّدِ اَبْرَاهِيْمُ
 وَرَعِ عَمَّ جَاهِلُوْا تَهْ حَلِيْمُ
 اِمَامُ مُحَمَّدٍ مَّحَمَّدِي كَا اَنْدِي اَمَّا
 نَالُ لَدُوْجُوْ اِمَامُ حَسَنِ عَسْكَرِي
 كَا جُوْ اِمَامُ نَقِيْبِي
 اِي كَا جُوْ اِمَامُ مُحَمَّدٍ نَقِيْبِي
 اِي وَ اِلَيْكَ جُوْ اِمَامُ عَلِيِّ الرِّضَا
 اِي رَبِّي وَنِي شَالُ هَرُوْمُ هَر خَالَا

تَهْ بِتِ وَالِدَكَ وَصَلْ بِد
 رَحْمَتِ سَنَدِ هُوسِ رُوحِ أُتِي
 تَهْ بِتِ عَاشِقِ أَبَا أَخَذَ كَيْوُجُو
 أُتِي رُوحِ رَحْمَتِ شَالِ كَرِي
 سُو بِتِ نِيُو وَلِثُ وَالِدِ جُو
 يَلُو بِضَعُو بَتُولِ جُو نَبِي
 شَهِيدِ سَيْفِ الْعِشْقِ جُو دَارِ
 رَا حِي تَشِيشِ رَبُّ دَنِي مَوْلِي
 فَاتِي تَهْ فَيَضُ لَدُو بَارِعِ پَاءِ هَسِ
 حَفَرَتِ إِمَامُ حَسَنِ مُجْتَبَى جُو بَهَادُرِ وَدَيِ بَهَا

لَهْ جَوَ كِيُو وَرَهْ نَهْ سَوَوِي
 نَلْ لَدُو هَتَاهُوَتْ هَبِيَبْ
 بَدَّ صَالِي رَهْ قَادِرْ قُرْبُ قُرْبُ
 وَرَهْ تَهْ اُنِي اَكْرَهُونْ عَجِيَبْ
 اَمَّ جَانِي كَرِي دَوْرُ دَبِي
 بَوَ خَسِرْ جَوْتُوْنِي هُوَ عَكِي
 بَطَانِي مَلْ سَانِ نَبِي
 نَ مَنِيَا سِي بَارِي مِنْ اِمَامْ
 بَرِي سِي بِي سَادَا كِرَامْ

سِرِّ سَاكِي سِرِّ سِرِّ
پُنُو پِغَامُ حَقِّ جُو آکِي جُو

اَللّٰهُمَّ اِنِّیْ اَسْأَلُکَ
رَبِّ الْمُسْتَضِیِّ اِسْمُ
خَاوَنَدُ پَجَبِي خَيْرَ مَانِ کَ

جِي پَر هُو هِي هِدَايَتِ کَ

۱۴۱۲

تَارِيخِ تَالِيفِ جِي جِي کَرِ

تَهْ بِنِ نَالِي مَا بَخْسِ کِي کَبَرِي

اَکَا عَاجِزِ اَبُو لَهِيمِ کِي پَجَبِي سِرِّ نَلِیجِ
طَرَفِ طَاعَتِ تَابِعِ تَائِبِ کَرِي ذُو نِه عِبَادَتِ آئِنِجِ

بِحَبْلِ مَرْيَمَ
 لَمَّا آتَا بِبَنِي إِسْرٰءِيلَ
 اٰمَرَكَمْ فَاذْكُورُوا
 فَاذْكُرُوا لِيَّ وَارْتَبُوا
 لِيَّ اَتَاكُمْ اِيَّاكُمْ فَاذْكُرُوا
 لِيَّ اَتَاكُمْ اِيَّاكُمْ فَاذْكُرُوا
 لِيَّ اَتَاكُمْ اِيَّاكُمْ فَاذْكُرُوا
 لِيَّ اَتَاكُمْ اِيَّاكُمْ فَاذْكُرُوا

اَيُّ آلَ اُنْجَبِي سَاو سِي
 اَنَرُ وَاَجَبِ اُنْجَبِي عِي
 عِي اُمَّتِ اَيُّ اُنْجَبِي رَحْمَتُ
 سَاو سِي مَوْمِي جِي
 لَا اِلَهَ اِلَّا اللهُ
 مُحَمَّدٌ رَّسُولُ اللهِ
 صَلَّى اللهُ تَعَالَى عَلَى خَيْرِ خَلْقٍ
 تَعَالَى اَلِىَ وَاَصْحَابِهِ اَجْمَعِينَ بِرَحْمَةِ
 نَسْتِ بِالْاَمِينِ

(۱)

پيو ان ڪرڻ ۾ ڪنهن کي سڀو سڀو ڪرڻ
 پڻ صلوات ۽ سلام چوان اٿي احمد عاڪد اڌان
 اٿي الٰه صاحب اُنجي پڻ اڌ ليا پڻ
 جي سُهانا صاحب کي سڄا مقرر ٿي
 طالب جدو ۽ تائب ٿي سڀو ڪري پڇڙائي ڏاڏا
 وابتقوا لله الوسيلة ذلٰه نوري ڪناري نڪار
 صولي جي محبت جو پيو پڻ پڻ پڻ پڻ
 عشق اڌان الله جي چير و جا ڪا پڻ
 تسو ڌا من ڌا ڌا پڻ پڻ پڻ پڻ
 رڻي سڄاوت شيخ جي ڌا ڌا ڌا ڌا

وٺ

هداية المريدين قلميءَ جو پهريون صفحو

مملوڪ قاسميه لئبريري ڪنڊيارو

(۴۴)

مملوک قاسمیه لثبریری کنڈیارو

هدایۃ المريدين قلميء جو آخري صفحو

مملوک قاسمیه لثبریری کنڈیارو

هدایۃ المريدين قلميء جو آخري صفحو

مملوک قاسمیه لثبریری کنڈیارو

هدایۃ المريدين قلميء جو آخري صفحو

مملوک قاسمیه لثبریری کنڈیارو

هدایۃ المريدين قلميء جو آخري صفحو

مملوک قاسمیه لثبریری کنڈیارو

هدایۃ المريدين قلميء جو آخري صفحو

مملوک قاسمیه لثبریری کنڈیارو

هدایۃ المريدين قلميء جو آخري صفحو

هدایۃ المريدين قلميء جو آخري صفحو

مملوک قاسمیه لثبریری کنڈیارو

إِنَّ الدِّينَ بِمِيعَتِكَ إِنَّمَا يَبْعُو

كَلَّمَ اللَّهُ هُوَ رَسُولُ نَجِيهِ أَيَّامَ تَصَنُّفِ قُدَّةِ الْعَارِفِينَ وَزُيْدَةِ الرَّاحِلِينَ
يَنْشُرُوا مُحَقِّقِينَ إِيَّامَ الْعُلَمَاءِ وَتَحْدِثُ أَرْوَاحَهُمْ تَوَيُّ نَوَالِ اللَّهِ مِنْ قُدَّةِ

حِينَ جَوْنَالُو

سُورَةُ سَانَ

بِأَرْوَاحِهِمْ مِنْ عِبَادَةِ أَسْمَاءِ الدَّرَجَةِ دَائِمِي زَيْمِ
إِنَّ حَاجِي الْحَرَمَيْنِ الشَّرِيفَيْنِ قَاضِي نُورٍ مُحَمَّدٌ بَابُ مَسْأَلَتِي

جَزِيرَةُ مَبِيِّ السَّنَةِ هِجْرِيَّةً

ضمیمہ - الف

پروانہ ایالت (سند)

بنام میر فتح علی خان

چون ناظم رفیع الشان ممالک غیب و شہود و حاکم نافذالفرمان جہان ہستی و بود بفحوائے منشور لازم النشور فرمان روائی و دستور و افی السرور حکمرانی ممالک فسیح المسالک محروسہ را بنام نامی ما موشح و مزین فرمودہ اعناق قافیہ اقطار ممالک و قاطبہ احصار و امصار سالک را بمؤدایء تعزمن تشاء بر چنبر اطاعت و انقیاد مانہاد وصیت مکارم و اقتدار و صلائے مراحم و اختیار مارا بگوش و ہوش عیان و ملاک و طول عرض بلدان و املاک و طول عرض بلدان و املاک در دادہ اذمہ مہام انام بکف کفایت و حمایت تام ما گذاشتہ لوایء سروری سروران مالک رقاب و صاحب افسری صاحب اقران جلالت انتساب را بدستیاری، کمال قدرت لایزال بمقالات حذاقت آیات بہ اسم سامی ما افراشتہ اعلام سطوت و قدرت مارا درمعارک ثبات و استقلال درشکست جنود معاندان نکوہیدہ خصال و رهنوردان طرف گمراہی و اصلال بر افراختہ خلاف اندیشان و متمردان این دود مان خلافت مکان از عنایات بی غایات مورد و ارادت ساختہ بشکر گذاری این آلائی والا قادر یکتا بر ذمہ ہمت والا لازم بل جازم فرمودیم کہ ہریک از فدیایان ارادت توامان و خدمت گذاران صداقت تلبیان این خاندان رفیع الشان کہ زر خالص اخلاص شن بمحک امتحان رسیدہ تمام عیار بر آمدہ قرعہ اختصاص و نقش خاص الطاف و اعطاف سلطان بنام عقیدت نظام شان براستی و درستی مسندنشین پا بہ قدر شان بمقرات عنایات شملہ از ہمگنان بالا و برتر از اکفا و اقران اعلا و ابہر فرمائیم تا باعث امیدواری خیر اندیشان ارادت کیش و دولت خواہان صداقت اندیش دؤر و نزدیک از ترک و تاجیک گردد ازانجا کہ مرآت حقیقت نمایء حسن خدمات عالیجہ رفیع جائگاہ عمدۃ الخوانین العظام اخلاص و عقیدت فرجام امیر فتح علی خان تلہربہ عکس افکن صور این مقالات ست کہ از راہ صداقت و یقین دست توسل بحبل المتین این دولت دیرین زدہ درین وقت بارق از بوارق خورشید شارق الطاف و احسان خسروانی سنا پیرایء و ضیا افزایء ساخت تمنایء او شدہ از ابتدایء

هاذا السنه یلائل والا به القاب حشمت و شوکت دستگاه امیرالامرایء العظام اسوة
 الکبراء الفخام اخلاص کیش آستان معدلت نشان و خیر اندیش خاندان عالیشان
 معتمدالدوله معین الملک ملقب باین القاب مزبوره معزز و مباهی فرمودیم و بعزل
 ناظم سابق برتبه نظامت و صوبداری و صاحب اختیاری صوبه سندھ و تہتا سر افراز
 و ممتاز بین الاکفایء والا قران رتبه امتیاز و درجه اختصاص بخشیدیم کہ چنانچه
 باید و شاید از جوهر کاردانی او سزد و آید در بندوبست مهمات نظام و انجام
 امورات و جمع آوری متفرقین رعایا و غمخواری و سرپرستی و دلالت و استمالت
 برایا و سکنا آنجا و ایلات و احشامات و کوتاه کردن آبادی و تسلط اقویا و سکنا از
 گریبان ضعفا و دفع و رفع اشرار و مفسدین و قلع قمع قطاع الطريق و سارقین و
 تنیہ و تادیب اجارہ اوباش و معاندین و قطع و فیصل دعاوی خلق اللہ و غور رسی
 غموم مردمان و خبرداری از احوال و کردار مردم دؤر و نزدیک و رفق و فتق بلدان و
 قراء و مزارع و کثرت زراعات و حفاظت و حراست محالات و ضبط و ربط و
 وصول و ایصال مالیات و وجوہات و مستقلات بہر اسم و رسم کہ باشد و دفع
 شراریات غوایت و ضلالت و رفع جوہ و ظلم اصحاب بنی و جہالت و عائد
 ساختن زر مالیات متعہدی بسرکار و انجام فرمائشات دیوانی نموده بہ هیچ وجہ در
 هیچ کار و اجرایء لوازم و متعلقات امر نظامت و صوبہ داری اہمال و مسامحہ
 ننماید و تمام امورات ملکی و مالی را از روی و فور شعور و کاردانی انجام بدهد و
 دعاوی و مقدمات کہ در میان مردم آنجا اتفاق افتد از رویء وقت بحقیقت آن
 رسیدہ ہرچہ عرفی باشد خود از قرار قانون حقانیت انفصال نموده احقاق حق بعمل
 آرد و ہرچہ از انجملہ شرعی باشد در نزد اہالی شرع انور رجوع نموده بموجب
 کتاب الہی انفصال دادہ حق بحقدار رساند و در ہر باب نحوی نماید کہ دربارہ
 احدی خلاف حق واقع نگردد و ہر سالہ وجوہ مالیات دیوانی را از قرار رقم مبارک
 اجارہ کہ او سرکار استعفا صادر شد و حجت بمہر و کیل او کہ بدفتر خانہ ہمایون
 سپردہ ست رسید ہر سال تا آخر سال تمام و کمال بحیطہ وصول رسانیدہ عائد
 سرکار سازد و سال دیگر نگذارد و آخر سال محاسبہ داد ستد خودرا بدفتر خانہ
 ہمایون در دفتر مستوفیان عظام بفرستد درین باب تاکید تمام دانستہ حسب الحکم
 اشرف عمل نموده تخلف نہ ورزند.

سنڌ ولايت جو پروانو

مير فتح علي خان جي نالي

جڏهن گجھي ۽ پڌري حڪومتن جي بلند شان واري انتظام هلائيندڙ (مالڪ) ۽ هن هستيءَ واري جهان ۾ جنهن جو حڪم هلي ٿو، تنهن (حقيقي) حاڪم حڪومت هلائڻ واري لازم اشاعت منشور ۽ پريور خوشيءَ واري دستور مطابق (هن) محفوظ وسيع رستن واري ملڪ جي حڪومت هلائڻ کي اسان جي بلند نالي سان سينگاريو ۽ سنواريو آهي، (۽) حڪومتن جي مڙني طرفن جي گردنن ۽ ملڪن جي جملہ شهرن ۽ قلعن کي آيت و تعزمن تشاءِ (جنهن کي تون گهرين، تنهن کي تون عزت ڏئين ٿو) جي مضمون موافق اسان جي فرمانبرداريءَ هيٺ رکيو آهي ۽ اسان جي بزرگن ۽ اقتدار جي شهرت ۽ اسان جي عنايتن ۽ اختيار جو آواز شهرن ۽ ملڪن جي ڪنڊ، ڪڙڇ ۽ چونڊ انسانن جي ڪنن ۽ هوش تي پهچايو آهي، ماڻهن جي وڏن ڪمن جون واڳون اسان جي ڪفايت واري تري ۽ اسان جي پوري حمايت تي ڇڏيون آهن، (ان مالڪ) ماڻهن جي گردنن جي مالڪ سردارن جي سرداريءَ ۽ بزرگي وارن بخت ياور ماڻهن جي افسريءَ جو جهنڊو پنهنجي لافاني قدرت جي مدد سان، سمجھ وارن اهڃاڻن واري گفتارن جي موافق اسان جي نالي بلند ڪيو آهي، اسان جي غلبي ۽ قدرت جا جهنڊا مضبوطي ۽ استقلال جي جنگ وارن ميدانن ۾ اهڙن مخالفن جي لشڪرن کي شڪست ڏيڻ ۾ بلند ڪيا آهن جن جا لڇڻ خراب آهن ۽ جيڪي پنهنجي گمراهي ۽ پين کي گمراه ڪرڻ وارن رستن تي هلندڙ آهن. خلافت جهڙي هن حڪومت جي خلاف سوچيندڙ ۽ سرڪش ماڻهو به حڪومت جي بي پناهه مهربانين کان متاثر ٿي ان جا فرمانبردار ٿيا آهن. قادر يڪتا جي هنن مهربانين جو شڪريو ادا ڪرڻ همت والا جي ذمي تي ضروري ڄاڻي اسان اهو حڪم ڪيو آهي ته هن حڪومت سان عقيدت ۽ ارادو رکندڙ فدوي ۽ هن بلند شان واري خاندان جا سڄا خدمتگذار جن جي اخلاص ۽ سچائي وارو سچو سون امتحان جي ڪسوٽيءَ سان پرکي ڪر، ثابت ٿيو آهي تن لاءِ خاص درباري هجڻ

جو کٿو ۽ بادشاهه جي مهربانين ۽ عنايتن جو خاص نقش انهن جي مسند تي ويهندڙ سان عقيدت جي انتظام جي نالي ۾ انهن جي عزت ۽ آبرو عام عنايتن جي ڏاکڻ سان ٻين سڀنيءَ کان بالا ۽ بلند ۽ انهن جي سڀني همعصرن کان نهايت بلند ۽ روشن فرمايوسين ته جيئن جڏهن بلند مرتبي ۽ بلند مقام، وڏن خانن ۽ سردارن جي چونڊ سردار، اخلاص ۽ عقيدت جي مجسمي امير فتح علي خان ٽالپر جي چڱن خدمتن جي صحيح تصوير ڏيکاريندڙ آئينو هن مقالي جي صورتن جو عڪس ۽ اولڙو چٽيندڙ آهي جو يقين ۽ صداقت جي واٽ تي هلي هن قديم حڪومت (افغانستان) جي مضبوط رسيءَ سان توسل جو هٿ ڊگهو ڪيو آهي (تنهنڪري) بادشاهي مهربانين ۽ احسان جي روشن سج مان هڪ روشني ۽ چمڪ ان (ٽالپر امير) جي خواهش واري ميدان ۾ روشني ڦهلائي ڇڏي آهي، هن سال جي شروع کان اسان کيس هيٺين لقبن سان نوازيو آهي: حشمت و شوڪت دستگاه، اميرالامراء العظام، اخلاص کيش آستان معدلت نشان، خير انديش خاندان عاليشان، معتمدالدوله، معين الملڪ.

اڳئين ناظر کي لاهي هاڻي صوبه سنڌ ۽ ٺٽي جي نظامت، صوبيداري ۽ صاحب اختيار سان کيس سرفراز ۽ پاڻ جهڙن ۽ هڪ جيڏن ۾ کيس ممتاز ڪيو آهي ۽ کيس اختصاص (۽ امتياز) جو درجو بخشيو آهي، ته جيئن (انتظامي) ڪم ڄاڻڻ واري جوهر مان مناسب طور مکيه انتظامي ڳالهين، متفرق رعايت کي گڏ ڪرڻ ۽ انهن جي مسئلن کي منهن ڏيڻ ۽ اتي جي مخلوق ۽ رهواسين جي دل وٺڻ ۽ انهن جي غمخواري ۽ سرپرستي ڪرڻ لاءِ پاڻ پتوڙي ۽ اتي جي ڪمزور ماڻهن تي ڏاڍن جو جيڪو زور زبردستي هلي ٿو، تنهن کي گهٽ ڪري شيرن ۽ فسادين کي دفع ڪري ۽ ڦورن ۽ چورن جن پاڙ پٽي ڇڏي، اوباش ۽ ضدي ماڻهن کي سمجهائي ۽ سيکت ڏئي، الله جي مخلوق جون دعوائون نبيري، ڏکويل ماڻهن جي غم رسي ڪري، پري ۽ ويجهي وارن ماڻهن جي احوال ۽ ڪردار جي زبردستي، شهرن، ڳوٺن ۽ پوڪن جي سنڀال ڪري، گهڻي اُپت لاءِ ڪوشش ڪئي وڃي، محلن جي پوري سنڀال ڪئي وڃي، ماليات جي سلسلي ۾ (سرڪاري) وصولي يا ٻين جي حقن ادا ڪرڻ ۾ پوري ضبط ۽ ربط کان ڪم وٺي، جيئن اڳ دستور هليو اچي ان پٽاندر مستقل آمدني جنهن جي نالي به هجي ان جي سنڀال رکي، گمراهين کي دفع ڪري، ظالمن ۽ جاهلن جي ظلم، زبردستيءَ جي پاڙ پٽي

چڏي، سرڪار جي مقرر ڪيل رقم ۽ ديواني حڪمن کي پوري ڪرڻ ۾ ڪنهن به طرح ڪنهن به ڪم ۾ ۽ انتظامي ۽ صوبي جي سنڀال واري ڪم ۾ ڪنهن به طرح ڍر نه ڪري، ۽ نڪي چشم پوشي ڪري، ملڪي ۽ مالي سمار ڪم گهڻي سمجهه ۽ تجربي سان پورا ڪندو رهي، اتي (سنڌ) جي ماڻهن جا جيڪي باهمي مقدا ۽ دعوائون هجن، وقت آهر تن جي ته ۾ پهچي جيئن دستور هجي. حقاني قانون سان انهن کي نبيري حق کي حق ثابت ڪن ۽ انهن مان جيڪي فصيلا شريعت سان لاڳاپو رکن ٿا تن ۾ شريعت روشن جي ڄاڻن ڏانهن رجوع ڪري، ڪتاب الاهي جي حڪم مطابق جهڳڙو نبيري حقدار کي حق پهچائي، هن بابت اهو خيال رهي ته ڪنهن سان به ناحق نه ٿئي.

ماليات بابت اهو خيال رهي ته سال جو سال ۾ جيڪا اڳين سرڪار جي ساليانه مقرر ڪيل رقم آهي، جنهن جي ثابتيءَ لاءِ ان جي وڪيل جي مهر سان هن حڪومت عاليه جي دفتر ۾ اها لکپڙهه موجود آهي ان مطابق هر سال، ۽ سال جي پڇاڙيءَ ۾ سموري رقم وصول ڪري سرڪار وٽ پهچائي ۽ ٻئي سال تي نه ڇڏي ۽ سال جي پڇاڙيءَ ۾ پنهنجي ڏي وٺ جو حساب حڪومت عاليه جي وڌن خزانچين کي موڪلي ڏين، هن باري ۾ پورو تاڪيد ڄاڻي حڪم موافق چڱي طرح عمل پيرا ٿي مخالفت کان بچندا.

[سه ماهي الرحيم-2 جي ٿورن سان]

ضميمو- ب

رسالة في الاجازة بالطريقة النقشبندية جو عكس

الحمد لله الرحمن الرحيم

نحمده سبحانه ونصلي ونسلم على من اعز به الله والى وصحبه واوليائه من ابدي
فصل الخطاب بيانه اما بعد فيقول العبد الخزيق قواميس الجرائم ابراهيم
السندى التوي بن الشيخ عبد اللطيف بن المخدوم محمد الهاشم عفي عنهم
الرب الدائم ومحاهم في حريم انسه القاتم، وانفاهده به سبحانه بحض
مه العاصم آمين. انه قد اخذ عنه الطريقة العلية النقشبندية للائمة
المعصومية الصفيّة. السيد السند البارع. والورع التقى الخاشع.

بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله الذي جعل في هذا الكتاب
هداية للمريدين

وهو المقام البهي صاحب الفضل النبي شمس السماء الإلهي الشيخ الزكي
السيد تاسم بن السيد علي بن السيد محمد الأسكافي سلمه الله تعالى وأبقاه
وأولاه آمين. وتشرق ياخذها من قطب دائرة العرفان، غوث أنوار
الرحمان، واقف أسرار القرآن، كشف أسرار الفرقان، العارف بالله بجا
والهادي لعباده إلى دونه عز شأنه. السرهندي سيدنا الشيخ الحاج مير
محمد صفي الله. للبشر حين الولادة من الكعبة لاسمى عن جانب الحق المثلث
بعل على بآدم صفى الله مع خمس نسب الطرائق إلى الله تعالى التقيد
والقادريه والسهروردية والكبروية والمجشبية قدسنا الله تعالى
باسرارهم وأنوارهم، وأدامنا على آثارهم وأنوارهم آمين. وأخذها من
أبيه العارف الكامل والولي الواصل واقف الأسرار والعلوم قطب
الاقطاب الحاج غلام محمد معصوم قدس الله تعالى بسره العزيب
أسرارهم به، وهو أخذها من العارف السبيل صاحب الكمال
والاكمل الشيخ محمد اسماعيل رحمه الله تعالى رحمة واسعة وهو
أخذها من أبيه تاج الأولاد من الأئمة المجدد للبأنه الثاني عشر غوث
الجن والبشر الدال إلى طريق الحق جل وعلى ورضاه الشيخ محمد صبغة
الله عليه أوفى محابب رحمة الله تعالى وهو أخذها من أبيه كشف
رموز الأسرار والعلوم هادهم إلى الهدى والمبتدعات والرسوم
الغوث الموسوم المرحوم الشيخ محمد المعصوم رضي الله تعالى عنه
وهو أخذها من أبيه خزينة الرحمة الحماينة ودفينة الدقائق

المقصد للمطالعين بالسبيل

الربانية. وارث الأنبياء والمرسلين. نائب مناب الرسول الأمين. الامام
 الرباني والغوث الصمداني واقف اسرار سبع المثاني المجدد للاف
 الثاني الشيخ احمد السهرندي. قدس الله تعالى اسرار والهيته
 بانوارها آمين. وهو اخذها عن مفيض اندراج النهاية في البداية برضي
 الشرح والاسلام والملة والدين. العارف بالله. الشيخ عبد الباقي الدهلوي
 الباقي بالله. رضي الله تعالى عنه وارضاه. وهو اخذها عن الوفي
 التقي مولانا الخواجه امير المؤمنين قدس الله سره الاقدس وهو اخذها
 عن والده المصون عماسوي الله ولون بطور او تشويش الخواجه
 محمد درويش رحمه الله تعالى عليه وهو اخذها عن خاله الشاغل عن حاله
 الى محمول حواله الوزير الماجد الشيخ محمد زاهد رحمه الرب الواحد ^{جل وعلا}
 هو اخذها عن ^{المقرين والابرار} الخواجه عبيد الله الاحرار
 عفره المولى الفقار ^{جل جلاله} وهو اخذها عن المجدد الوفي مولانا الشيخ
 يعقوب الجرجاني رحمه الرب العلي عز شأه. وهو اخذها عن قبلة
 هذه الطريقة المرضية المثبتة. الذي بشر ان طريقته هذه موصلة
 البتة صاحب الوراثة والتمكين. الخواجه نقشبند الشيخ بهاء الدين
 صان الله سبحانه اذ يال مردييه عن ملاهي التلويين. وهو اخذها
 عن سيد الكمال زين ^{والكمال} الرجال الشريف الامير كلال رحمه الرب المتعاك
 جل وعلا. وهو اخذها عن الوزير التقي الاوحدي. مولانا محمد بابا
 السماسي رحمه الرب التقي جل كبريائه. وهو اخذها عن العارف النبي

النبي المشتخر بعز بزان الشيخ علي الراميتني رحمه الرب العلي جلد وعلى
 وهو اخذها عن ولي امره ورافع قدره المتابع الخاص المحدث الشيخ محمود
 لخير الفغنوي و قدس سره النبي وهو اخذها عن الفرد الكامل الاسني
 مولانا الشيخ العارف الربوي كروي رحمه الله تعالى وهو اخذها عن رئيس
 هذه الطريقة العلية المجد العارف البارغ الجلي الشيخ عبد الحافي النجدي
 قدس سره الا قدس في قدر بي هو من حبث الروحانية الشيخ الكبير خواجه
 نقشبند و تربي عن حضرة الخضر علي نبينا وعليه النية والسلام وهو
 اخذها عن العارف الرباني ^{الشيخ} ابي يعقوب يوسف الهمداني قدس
 الله تعالى سره السامي وهو اخذها عن شيخه الاحدي الا وحدي شيخ الطريقة
 ابي علي الفوسي القارمدي رحمه الله تعالى وهو اخذها عن قطبها
 العارف الحقاني الشيخ ابي الحسن الخرقاني قدس الله سبحانه سره
 الثاني وهو اخذها عن روحانية سلطان العارفين العارف النبي
 ابي يزيد البسطامي قدس سره السامي وهو اخذها عن روحانية
 قوة عبي البتول درة صرة الرسول كمال جوده الحسين جمال كلام
 الحسينان الربحانين الولي العاقل والامام الوافي سيدنا و
 مولانا واولنا الامام جعفر الصادق رضي الله تعالى عنه
 وهو اخذها عن شيخه بسبتين صديقه وعلوية فيانبة
 الاولى شيخه جد الاموي الذي هو من كبار التابعين وفقهاهم
 السبعة قاسم بن محمد بن ابي بكر الصديق رضي الله تعالى عنهم

ونهو! اخذها عن الوارث المحمدي سيدنا سلمان الفارسي الصحابي الذي بشره
 رسول الله صلى الله تعالى عليه وعلى آله وصحبه وسلم بتشريف هذه من اهل البيت رضي الله
 تعالى عنه وهو مع ادراك محبة خبز البشر المطهر عن زبغ البصر صلى الله تعالى عليه
 وعلى آله وصحبه وازواجه واوليائه وامته وسلم اخذها عن امير المؤمنين وامام المسلمين
 سيدنا ابي بكر الصديق العتيق رضي الله عنه وهو اخذها عن سيد المرسلين
 وامام الموحدين محميط الوحي الامين من حضرة رب العالمين غياث المستغيث
 صريح المكر وبين سيدنا محمد بن عبد الله الشافع المتين الاولين والآخرين
 عليه وعلى آله واصحابه وازواجه واوليائه وامته افضل صلوة المصلين واكمل سلام
 المسلمين وبالنسبة الثانية شيخه الآخر والده الما جدا البدر المتبادر الامام
 الحسام والقمام الخمصاص حسام الخلة والاسلام زبدة اهل البيت الطاهر
 سيدنا الامام محمد الباقر رضي الله تعالى عنه وهو اخذها عن والده حبل الله
 غرة ناصية سيد المرسلين المناجي للحق المبين الامام علي الثاني سيدنا زين العابدين
 رضي الله عنه وهو اخذها عن ابيه قرّة عيني سيد الثقلين الشهيد بكيف
 العشق من بين الریحانتين امام الملوك سيدنا ابي عبد الله الحسين رضي الله
 عنه وهو اخذها عن والده رابع اربعة من الخلفاء الراشدين المحدثين
 قائم مقام فخر الاولين والآخرين فصّ خاتم الولاية والكرامة بالصدق واليقين
 اسد الله الغالب سيدنا امير المؤمنين علي بن ابي طالب كرم الله وجهه و
 رضي عنه امين وهو اخذها عن مركز دائرة الوجوه واصحاب المقام المحمود
 عليه وآله وصحبه وازواجه واوليائه وامته افضل صلوات واكمل بركات واجل تحيات

اليوم الدين آمين وهذه الطريقة العلية السنية عبارة عن كمال المتابعة
 للمديونة وغاية الشن بالسن الاحمدية صلى الله تعالى على صاحبها واله وصحبه و
 الالباء وامته اجمعين ولهذا صارت شائر الطرق مندرجة في بدايتها وكان
 جدها السير الانفي الذي هو غاية اقدام السائرين في باقيها فلا بيان يفيق
 من بنهايتها فانها فوق ما يدركه عقول العاقلين لا يدرك الوصف المطري
 خصائصه وان يك بالغاي كل ما وصفه وطريق ذكر الجلالة فيها هو ان
 يصق السالك لسانه بالخك الاعلى والشفة بالشفة والسن بالسن ونفيس
 العينين وتنفس من المخرب ويقول بلسان قلبه الله الله الله على
 طريق الخيال بالتوالي والاستدامة حتى يكون الذكر صفة لازمة للفقير كالمع
 السامعة والبصر الباصرة ولا ينفك عن قلبه ولو يتكلف احد فرضا
 لفكره خسران عاما وهذا هو السفر في الوطن والخلا في الملا والكون في
 البون وهذا الذكر الذي وقع التعبير عنه في الاحاديث بالتمسك من رسول
 الله صلى الله عليه وعلى اله وصحبه وسلم في غار حراء ويظهر للسالك في هذا
 السبيل اول حالات عجيبة وواردات غريبة لا رزقه الله سبحانه الرعي
 ولا الشبع عليها ولا زال بهله جائعا متعطشا كلما طعم ازداد جوعا وكما
 تزداد عطشا آمين ويغني في هذا المقام افعال العبد في افعال الحق
 بهاته وتجلى افعال الزاد تقدرست وقيمي العلم المحصولي في
 والحضورى المانع من تهيب الحق تعالى يزول في هذا المنزل
 العلم المحصولي ويتقد النسيان عما سوى الله جل على ويظهر انوار

القلب في ضمن لون اصفر وهذه الولاية هي الولاية الادمية لان الحقيقة
 الجامعة القلبية التي هي فوق العرش وهي من عالم الامر دون الخلق
 هي تحت قدم سيدنا آدم ابي البشر على نبينا وعليه وعلى جميع الانبياء
 والمرسلين انزلى الصلوات واوتى البركات وانعم النعمات فليقتضيات
 استطاع كل يوم الصلوة على النبي وآله صلى الله تعالى عليه وعليهم با
 ثلثمائة مرة ويهدي ثواب المائة الاولى لسيد العالمين واهل بيته
 الطاهرين عليه وعليهم الصلوات والنعمات وثواب المائة الثانية
 لسيدنا آدم صلى الله على نبينا وآله وعليه الصلوة والسلام والمائة
 الثالثة لشيخ الطريقة ويلزم برابطة صورته ويستحصل بولته
 وبركته محام الباطن والظاهر وليتهم النفس وبجاسيها و
 وليهمها ويزجرها وليتهم خيراتها ونياتها واخلاصها ويعقبها
 الخليلية ثم الولاية الموسوية الى ما شاء الله تعالى ولكن تفصيل
 ذلك يقتضي طول الصحبة والمجد لله تعالى على التمام والصلوة والسلام
 على خير الانام وآله العظام واصحابه الكرام واوليائه الفخام و
 امته الجسام الى قيام الساعة وساعة القيام

ضميمو- ج

فهرست

مؤلفات مخدوم محمد ابراهيم بن عبد اللطيف بن محمد هاشم التتوي

ترتيب: محمد ادريس السندي، كنديارو،

نوشهروفيروز، سنڌ

۲۸-۱۲-۲۰۱۹

- (۱) القول الرضي بتصحيح حديث الترمذي في فضل معاوية الصحابي (سنة ۱۲۰۸هـ) (مطبوع)
- (۲) هداية النساء في استئذان ابقاء الشعر و فرقتها و ارسالها عن الراس (سنة ۱۲۰۸هـ)، (اغاني قوم في اكثر من ريع يوم).
- (۳) قصيدة في نصيحة عثمان بن ثارو العالم السندي
- (۴) قصيدة في مدح النبي صلى الله عليه وسلم
- (۵) دماج المغنر (في ان جودپور دار حرب) (سنة ۱۲۰۹هـ).
- (۶) اماطة اذئ البيد عن طريق جواز استعمال اموال الكافر العنيد (سنة ۱۲۰۹هـ).
- (۷) نشر حلاوي المعارف و العلوم في الرد على من نصر الكفار و اهل الرسوم (سنة ۱۲۱۰هـ).
- (۸) سير التقرير تحقيق مقاصد مسئلة استعمال الحرير (سنة ۱۲۱۱هـ)
- (۹) تهذيب البيان في اجوبة اسئلة و حيد من اكابر الاخوة والخلان (سنة ۱۲۱۱هـ).
- (۱۰) رسالة في الاجازة والتلقين بالطريقة النقشبندية الاحمدية الصفية من الفقير ابراهيم عفي عنه للسيد قاسم بن علي بن محمد الاسكافي
- (۱۱) توثيق الاسباق في مسئلة الصداق (سنة ۱۲۱۱هـ)
- (۱۲) اغناء الواصل في جواز تلقي الجواب عن النوازل من متمذهب بمذهب لمن تمذهب بمذهب آخر اذا وافق اصول مذهب السائل (سنة ۱۲۱۱هـ)
- (۱۳) رسالة في جواب سوال في رجل اقر عند زوجته بالزنا
- (۱۴) ابلاغ جهد الدمص في مسئلة قص اللحم والتنف والانتماص والمنص (سنة ۱۲۱۱هـ)

- (١٥) نشيج الضحى في حل مسئلة قص اللحى (سنة ١٢١٢هـ)
- (١٦) تحرير في تشريح قولهم: "لما تجلى الله لذاته بذاته في ذاته عن ذاته على ذاته."
- (١٧) تاليف طريدة الحياك مما طرده الخصر بقطع الشباك (سنة ١٢١٣هـ)
- (١٨) غسل العباك عن تصويب قطع الشباك المستحل للتتن التتن المنتن التنباك (سنة ١٢١٣هـ)
- (١٩) وصول الغنا في تحرير الدفوف مع الجلاجل والغنا (خصوصا في ما اجتمع النسوان مع غير المحارم بالفسق و العنا و لو في الاعراس والافراح واوقات الهنا) (سنة ١٢١٣هـ)
- (٢٠) تطيبب افواه الاخوان في المنع عن شرب الدخان (او رشق براهين حرمة التتن) (سنة ١٢١٣هـ).
- (٢١) سحق الاغبياء من الطاعنين في كمل الاولياء واتقياء العلماء (سنة ١٢١٣هـ).
- (٢٢) القسطاس المستقيم في الجواب عما وقع للفاضل المتبحر محمد معين 'التسليم' من السقطات الواهية والقول السقيم
- (٢٣) ترصيح الدرر في حل حديث سيد البشر صلى الله عليه وسلم: ما ايس الشيطان من بني آدم الا اتاهر من قبل النساء
- (٢٤) غنية البشر في المداخل الجعفرية الجعفرية الاثني عشر (مطبوع)
- (٢٥) هداية المريدين (آداب المسترشدين) (سندي) (مطبوع)
- (٢٦) الحبل المتين في اوصاف الخلفاء الراشدين تغييظا للبوحة المجاهرين في سب اصحاب سيد المرسلين، صلوات الله و سلامه عليه و على آله عليهم اجمعين (نامكمل)
- (٢٧) وكز الانوار في حكر مسئلة روية القمر يوم الشك في النهار
- (٢٨) فتح عين الغلام في ابطال النكاح فيما بين المتراضعين (منظوم)
- (٢٩) توبيخ العوام في ايجاب التحاكر الى حكام الاسلام
- (٣٠) ابلاغ اس المهام الى حضرة حكام الاسلام (بالفارسية)
- (٣١) المكاتيب الشريفة (مكتوبات شاه صفي الله معصومي بنام محمد ابراهيم تتوي) فارسي (ترتيب).
- (٣٢) مناجات و استغاثه بدرگاه نبوي (منظوم، فارسي)
- (٣٣) اجازت نام تعليم و تلقين طريقة نقشبنديه براي ميان محمد حيات (فارسي) (سنة ١١٩٦هـ).

(۳۴) اجازة في كتب التفسير والحديث والفقه والكلام وغيرها، للشيخ محمد اكرم والشيخ محمد حسين والشيخ محمد الكاظم والشيخ محمد حياة (بالعربية).

(۳۵) تحرير في بيان آخر الظهر

(۳۶) مفتاح الكلام

(۳۷) كشف غين الظلام عن عين الغلام.

• منهجي خيال پر 'تحرير في بيان آخر الظهر'، مخدوم محمد ابراهيم جي تحرير نه بلڪه سندس والد صاحب مخدوم عبداللطيف جي آهي، جنهن جو هڪ خطي نسخو 'الكبير اكيڊمي' ڪوٽڙي ڪبير پر موجود آهي.

(نوٽ): پير حسام الدين راشدي جي بيان ڪيل فهرست (جيڪا هن 'تذڪره تڪمله مقالات الشعراء' جي حاشيه پر ڏني آهي) پر 'رسالة في بيان السلسلة' نالي ڄاڻايل ڪتاب مان مراد 'رسالة في الاجازة والتلقين بالطريقة النقشبندية الاحمدية المعصومية الصفية' آهي، جنهن جو ذڪر مٿي ڏهين نمبر تي ٿي چڪو ۽ انهي رسالي کي علامه غلام مصطفيٰ قاسمي ٽه ماهي 'الرحيم' جي 'مشاهير سنڌ' نمبر پر 'الاجازة للطريقة النقشبندية' جي عنوان سان ڄاڻايو آهي، ۽ پير حسام الدين راشدي صاحب، جيڪو ڪتاب 'وعظ الانوار' جي نالي سان ڄاڻايو آهي، سو 'وڪز الانوار' ئي آهي، جنهن جو ذڪر ستاويهن نمبر تي اچي چڪو.

نوٽ: ڄاڻايل فهرست پر نمبر هڪ کان ٻاويهه تائين، سڀ ڪتاب، مدرسه مظهر العلوم، ڪڏه، ڪراچي جي لائبريري پر مخدوم محمد ابراهيم ٺٽوي جي مهر لڳل محفوظ آهن. ٽيوهون ڪتاب 'سنڌ آرڪائيوز ڪراچي' پر ڊاڪٽر بلوچ صاحب جي ذخيره مخطوطات پر محفوظ آهي. چوويهون ۽ پنجويهون ڇپيل آهن. نمبر ۳۱ کان ۳۰ تائين وارن پنجن ڪتابن جو ذڪر ميان محمد امين چورائي 'مناقب مخدومين' پر ڪيو آهي. ايڪٽيهون ڪتاب 'مناقب مخدومين' جي آخر ۽ عڪس جي صورت پر شايع ٿيو آهي. ٻٽيهون نمبر، ٽه ماهي 'الرحيم' ۱۹۶۵/۲ پر شايع ٿيل آهي. آخري اجازت ناما مولانا محمد ابراهيم خليل سرهندي جي ڪتبخاني پر آهن، جن جا عڪس محمد اقبال مجدي صاحب 'مناقب مخدومين' (جيڪو مخدوم صفي الله سرهندي ۽ مخدوم محمد ابراهيم ٺٽوي جي مناقب پر ميان محمد امين چورائي جو لکيل آهي ۽ جناب محمد اقبال مجدي جي مقدمي سان لاهور مان شايع ٿيو آهي) جي آخر پر ڏيئي ڇڏيا آهن. آخري ٻن ڪتابن جو واڌارو پير حسام الدين راشدي صاحب ڪيو آهي.

مددي ڪتاب

عربي - فارسي - اردو

۰۱	محمد اقبال مجددي	مناقب مخدومين، امام رباني پبليڪيشنز لاهور ۲۰۱۸ع
۰۲	خواجہ محمد فضل الله	عمدة المقامات فارسي / اردو جلد اول مجدد الف ثاني ترست ڪراچي ۲۰۱۵ع
۰۳	عظيم الدين تتوي	فتح نامه بتصحيح شير محمد نظاماڻي سنڌي ادبي بورڊ، حيدرآباد ۱۹۶۱ع
۰۴	عبدالله بن محمد عرف ميان عبدالله نريبي وارو	جامع الكلام في منافع الانام - تصحيح ۽ تنقيح ڊاڪٽر نبي بخش خان بلوچ ۲۰۰۶ع
۰۵	مخدوم محمد ابراهيم 'خليل'	تكملة مكالات الشعراء - تصحيح و حواشي پير حسام الدين راشدي - سنڌي ادبي بورڊ ڪراچي ۱۹۵۸ع
۰۶	مولانا غلام رسول مهر	تاريخ سنڌ - عهد ڪلهوڙا - سنڌي ادبي بورڊ ۱۹۵۸ع
۰۷	اعجاز الحق قدوسي	تاريخ سنڌ - اردو سائنس بورڊ لاهور ۲۰۰۲ع
۰۸	رسالة في الاجازة والتلقين بالطريقة النقشبندية الاحمدية المعصومية الصفية للسيد قاسم بن علي بن محمد الاسكافي	من تاليف مخدوم محمد ابراهيم - قلمي - عڪسي - مملوڪ ڊڪٽر محمد اديس السنڌي - عربي
۰۹	پير زاده اقبال احمد فاروقي	رسائل نقشبند، مڪتبه نبويه، گنج بخش روڊ لاهور
۱۰	خواجہ محمد پارسا	رساله قدسيه - كمالات بهاء الدين نقشبند احمد طاهري عراقی - آذرماه ۱۳۵۴ طهران

سنڌي ڪتاب

٠١	مير علي شير قانع مترجم: مخدوم امير احمد مرتب: ڊاڪٽر نبي بخش بلوچ	تحفة الكرام سنڌي ادبي بورڊ (ڇاپو ٻيو) حيدرآباد سنڌ ١٩٤٦ع
٠٢	مولانا غلام مصطفيٰ قاسمي	الرحيم - تيرهين صديءَ جا مشاهير - شاه ولي الله اڪيڊمي، ١٩٦٤ع
٠٣	مولانا غلام مصطفيٰ قاسمي	الرحيم - ٢ - سال ١٩٦٦ع
٠٤	گل حسن ڪلمتي	ڪراچي - سنڌ جي مارئي - ڪاچو پبليڪيشن ڪراچي ٢٠٠٤ع
٠٥	مخدوم عبدالله نريائي	سنڌ جي مشاهير علما جا خط سنڌيڪار: محمد انس راجپر ڊاڪٽر اين.اي.بلوچ انسٽيٽيوٽ آف هيريٽيج ريسرچ، ڄام شورو ٢٠١٥ع
٠٦	عبدالمجيد جو ڪيو بڪري	تاريخ بلوچي سنڌيڪار: ڊاڪٽر عبدالرسول قادري ڊاڪٽر اين.اي.بلوچ ريسرچ فائونڊيشن، حيدرآباد ٢٠١٤ع
٠٧	ڊاڪٽر عبدالغفار سومرو تصحيح ۽ تحقيق	معارف سلطان الاوليا خواجہ محمد زمان، سنڌي ادبي بورڊ، ٢٠١٨ع
٠٨	رحيمداد مولاڻي شيدائي	جنت السنڌ، سنڌي ادبي بورڊ ١٩٨٥ع
٠٩	ڊاڪٽر نبي بخش بلوچ	سنڌي ٻولي ۽ ادب جي تاريخ پاڪستان اسٽڊي سينٽر، ڄام شورو ١٩٩٠ع

انسٽيٽيوٽ پاران ڇپيل ڪتاب

01. Sindh Studies: Educational and Archaeological - (1) By: Dr. N. A Baloch (compiled & edited by: Mr. Gul Muhammad Umrani and Muhammad Arshad)

2. شاهه عبداللطيف: حياتي ۽ جواحوال ۽ رسالي جي تاريخ (2)
ڊاڪٽر نبي بخش خان بلوچ (مرتب: ڊاڪٽر عبدالغفار سومرو)
3. ڊاڪٽر بلوچ جا مقالا (3) تاريخ (سهيڙيندڙ: ڊاڪٽر محمد يعقوب مغل)
4. ڊاڪٽر بلوچ جا مقالا (4) علم، ادب ۽ شخصيتون (مرتب: ارشد بلوچ)
5. ڊاڪٽر بلوچ جا مقالا (6) شخصيتون، تاريخ ۽ ٻولي (مرتب: ارشد بلوچ)
6. ڊاڪٽر بلوچ جا مقالا (7) تاريخ، ٻولي، ادب ۽ شخصيتون
(سهيڙيندڙ: ڊاڪٽر محمد علي مانجهي)
7. شاهه عبداللطيف ڀٽائي جي سوانح حيات، فڪر ۽ عرفان -
ڊاڪٽر نبي بخش خان بلوچ (تعارف: ڊاڪٽر عبدالغفار سومرو)
8. ڊاڪٽر نبي بخش خان بلوچ: زندگي ۽ خدمتون (ڊاڪٽر محمد انس راجپر)
9. مخدوم محمد معين ٺٽوي ۽ سندس فلسفو (ڊاڪٽر محمد انس راجپر)
10. مون جي ڏنا ماڳ - ڊاڪٽر نبي بخش بلوچ جا سفرناما (مرتب: احسان لغاري)
11. انشا عطار - منشي شيوڪ رام عطار (تصحيح ۽ تدوين: ڊاڪٽر خضر نوشاهي)
12. حاصل النهج - مخدوم محمد جعفر بوبڪائي (تصحيح و تقديم: ڊاڪٽر بلوچ)
13. ڊاڪٽر بلوچ جا انٽرويو - جلد - پهريون (تحقيق: ارشد بلوچ)
14. سانگين سنڀارون - ڊاڪٽر نبي بخش خان بلوچ ڏانهن لکيل سنڌي خط (سهيڙيندڙ: عنايت بلوچ)
15. تاريخ نصرپور (مصنف: ڊاڪٽر قريشي حامد علي خانائي)
16. سنت جي مشاهير علماء جا خط - مخدوم عبدالله نريائي
(تحقيق ۽ تنقيح: ڊاڪٽر نبي بخش بلوچ، مترجم: ڊاڪٽر محمد انس راجپر)
17. سنڌي مسلم ادبي سوسائٽي جون علمي ادبي خدمتون
(تحقيق ۽ ترتيب: ڊاڪٽر قريشي حامد علي خانائي)
18. رسائل مخدوم محمد معين ٺٽوي: وجود ۽ شهود (ترجمو: ڊاڪٽر محمد انس راجپر)
19. تاج پور جي نواب خاندان جو تاريخي ڪردار (محقق: ڊاڪٽر عبدالجبار عابد لغاري)
20. ڊاڪٽر بلوچ جون تقريرون - جلد پهريون (سهيڙيندڙ: ارشد بلوچ)
21. تحرير گهڙو باهت - نواب فقير ولي محمد لغاري (تحقيق: ڊاڪٽر عبدالغفار سومرو)